

SCOTT HAHN

BARÁNKOVA *Svätá omša ako nebo na zemi* VEČERA

redemptoristi

Scott Hahn

BARÁNKOVA VEČERA

(Svätá omša ako nebo na zemi)

PREDSLOV

V tejto pozoruhodnej knihe sa spája niekoľko významných javov – pre veriaceho kresťana sú všetky dôležité a každý je zdanlivo natoľko osobitý, akoby spolu vôbec nesúviseli: koniec sveta a obyčajná omša; Apokalypsa a Pánova večera; jednotvárnosť každodenného života a druhý príchod Pána, tzv. parúzia.

Ak ste ako ja katolíkom od narodenia, je možné, že prostredníctvom Dr. Hahna získate úplne iný pohľad na svätú omšu. Ak ste vstúpili do Cirkvi alebo práve premýšľate o tom, že sa k tomuto spoločenstvu pripojíte, potom vám predstaví katolícke kresťanstvo z takej stránky, z akej ste o ňom dosiaľ akiste neuvažovali – kresťanstvo z pohľadu eschatológie alebo náuky o konci vekov. Spojitosť medzi slávením Eucharistie a koncom sveta si totiž uvedomuje pomerne málo katolíkov.

Baránkova večera predkladá veľmi jasné a výstižné pochopenie liturgickej obety ako prejavu úcty k Bohu, ktorý nám zanechal náš Veľkňaz v predvečer svojej vykupiteľskej smrti. Túto tajomnú skutočnosť skúma Dr. Hahn so zápalom a nadšením človeka, ktorý práve prijal vieru.

Hovorím z vlastnej skúsenosti – tento rok (v tichosti) oslávim svoje päťdesiate siedme výročie miništrovania. Keď mi však Scott zavolať a tak trochu opatrne ma požiadal, aby som napísal predslov k jeho novej knihe, založenej na veľmi starom eschatologickom výklade Eucharistie, ktorý nám v druhej polovici šiesteho storočia zanechali východní Otcovia, moja odpoveď znela: „Veď presne toto som si o Eucharistii myslel celé desaťročia.”

Svätá omša alebo božská liturgia, ako ju presnejšie nazývajú vo východných cirkvách, je veľmi obsiahla a možno k nej pristupovať z takého množstva teologických hľadísk ako k celému mystériu samého Krista. Eucharistia je súčasťou mohutného vrchu života, ktorým je Kristus, ako ho nazývali dávni svätci zo Svätej zeme. Možno naň vystúpiť z rôznych strán. Eschatologický prístup je jedným z najfascinujúcejších a najplodnejších Vždy ma dokáže roztrpčiť, keď vidím na

univerzite alebo v hoteli program „duchovných služieb” a medzi nimi je o deviatej zapísaná omša. Svätá omša nie je duchovnou službou. O službe hovoríme vtedy, keď odriekame rannú modlitbu alebo sa modlíme ruženec či prijímame požehnanie s Oltárnou sviatosťou. Tieto pobožnosti konáme pre Boha a podobajú sa verejnej modlitbe akejkoľvek denominácie. Avšak obeť svätej omše, božskú liturgiu, v jej samotnej podstate človek vôbec nevykonáva.

Už štyridsať rokov som kňazom, ale „službu” zvanú omša som ešte nekonal. Slovom cirkevného učenia, bol som „zástupcom” Veľkňaza, pôsobil som *in persona Christi* – v osobe Krista, najvyššieho Veľkňaza z *Listu Hebrejom*. Ľudia nechodia na liturgiu, aby prijímali moje telo a moju krv; a ak by aj prišli kvôli tomu, nemohol by som im ich dať. Prichádzajú zjednotiť sa s Kristom.

Ide o tajomnú črtu každej kresťanskej sviatosti, aj krstu. *In persona Christi* môže v prípade nutnosti krstiť každý človek, keďže v skutočnosti krstí Kristus. Kristus odpúšťa hriechy, Kristus pripravuje na zomieranie, Kristus vysväcuje kňaza a Kristus požehnáva manželstvo.

Ako katolíci s podobne zmýšľajúcimi pravoslávnyimi kresťanmi (ako aj s niektorými anglikánmi, ba i luteránmi) veríme, že Kristus je kňazom všetkých sviatostí a že sa nám prihovára na každej stránke Svätého písma. Služí nám vo všetkých sviatostiach, prostredníctvom ktorých v nás žije jeho mystické telo.

Keď budete čítať o Eucharistii ako o nebeskej oslave z *Knihy zjavenia*, ako veľmi múdro naznačuje rozprávanie Dr. Hahna, mali by ste začať prekypovať životnou silou Božej milosti.

Pozemská liturgia je obrazom Baránkovej svadobnej hostiny. Ako Dr. Hahn zdôrazňuje, kresťania sa *Knihy zjavenia* a jej tajomným výjavom väčšinou buď vyhýbajú, alebo sa krútia okolo vlastných čudných teórií o tom, kto je kto a kde sa to celé skončí. Ako obyvateľ New Yorku (kandidáta na Babylon 21. storočia) mám z predstavy skorého konca veľkú radosť, hoc by bol aj budúci týždeň. Unavujú ma však všetci tí proroci skazy a

ich výklady. Všetko sú to len prázdne reči! Už som zažil pár ľudí, ktorí sa dostali do užšieho zoznamu kandidátov na veľkých antikristov, a nič. Lásku k *Zjaveniu* nezakladám na paranoji *Hviezdnych vojen*, ale na očarujúcom videní nebeského Jeruzalema v posledných kapitolách *Zjavenia*. Čo oko nevidelo, ucho nepočulo. Po viacnásobnom čítaní *Baránkovej večere* sa čoraz viac objasňuje veľa ďalších kapitol – slovami svätého Augustína symbolicky opisujú, ako asi bude vyzerat' večný život svätých.

Iste viete, že práve svätý Augustín počas africkej synody na začiatku piateho storočia trval na tom, aby sa *Kniha zjavenia* a *List Hebrejom* dostali do Nového zákona. Ako hovorí Augustín, z veľkého Božieho milosrdenstva opäť môžeme v modlitbe „na okamih sa dotknúť rieky života, kde Boh sýti Izrael naveky“. Okrem výnimočných chvíľ kontemplácie môžeme však aj pri každodennom slávení svätej omše obrazne vidieť nebeskú oslavu najvyššieho Veľkňaza a jeho mystického tela.

Dr. Hahnovi vďačím za to, že som našiel a oživil si pohľad prvých cirkevných Otcov. Pre život, ktorý dúfame žiť naveky, nemôžeme na tomto svete urobiť nič iné, len s Kristom prinášať Bohu obeť chvály. Nech sú cirkevné priestory akékoľvek skromné, nech je duchovné chápanie účastníkov akékoľvek obmedzené, keď sme na svätej omši, Kristus je s nami a my sa v tú chvíľu tajomne zúčastňujeme na večnej Baránkovej hostine. Čítajte túto knihu pozorne a dozviete sa, ako a prečo.

„*Hľa, stojím pri dverách a klopem. Kto počúvne môj hlas a otvorí dvere, k tomu vojdem a budem s ním večerať a on so mnou... Potom som videl: Hľa, otvorené dvere na nebi...*”

Zjv 3, 20; 4, 1

P. Benedikt J. Groeschel C.F.R.

1.DAR SVÄTEJ OMŠE

ÚVOD

Kristus stojí pri dverách

ZJAVENÁ LITURGIA

Zo všetkého, čo je katolícke, je nám najbližšia svätá omša. Omša nám svojimi nadčasovými modlitbami, piesňami a symbolmi pripomína domov. Avšak väčšina katolíkov sa po celý život nedostane pod povrch naspamäť naučených modlitieb. Málo je takých, ktorí pochopia, že každú nedeľu vstupujú do pôsobivej nadprirodzenej drámy. Pápež Ján Pavol II. nazýva omšu „nebom na zemi“; vysvetľuje, že „liturgia, ktorú slávime na zemi, je tajomnou účasťou na nebeskej liturgii“ (Výrok Jána Pavla II. je prevzatý z príhovoru pred modlitbou Anjel Pána 3. novembra 1996).

Svätá omša je blízka ako rodina. Naopak, *Kniha zjavenia* sa zdá byť cudzia, záhadná. Jej stranami sa mihajú prapodivné a desivé obrazy vojen a epidémií, oblúd a anjelov, potokov krvi, démonických žiab a sedemhlavých drakov. Najviac sympatií vzbudzuje baránok so siedmimi rohmi a siedmimi očami. „Ak je toto na povrchu,“ hovoria niektorí katolíci, „potom do hĺbky radšej ani nechcem vidieť.“

Ja by som v tejto útlej knižke rád predstavil niečo nezvyčajné. A to, že kľúčom k pochopeniu svätej omše je biblická *Kniha zjavenia* – a že kresťan ju môže naozaj pochopiť jedine skrze svätú omšu.

Ak sa vám to nechce veriť, mali by ste vedieť, že nie ste sami. Keď som priateľke povedal, že píšem o svätej omši ako o kľúči ku *Knihe zjavenia*, zasmiala sa a poznamenala: „Zjavenie? Nie sú to tie pračudesné výjavy?“

Nám katolíkom pripadá *Kniha* naozaj čudná, pretože roky sme ju nedávali do súvislosti s kresťanskou tradíciou. Dnešné interpretácie väčšina ľudí pozná zo správ alebo z bestsellerov. Prevažne ide o protestantské výklady. Viem to z vlastnej skúsenosti. *Knihu zjavenia* som skúmal viac ako dvadsať rokov. Až do roku 1985 som ju študoval ako protestantský pastor a počas tých rokov som rozobral azda všetky moderné i zastarané

teórie. Vyskúšal som každý kľúč, ale ani jedným som tie dvere neotvoril. Občas ma čosi nadchlo, a to vo mne vzbudilo nádej. Až keď som začal rozjímať nad svätou liturgiou, pocítil som, že dvere sa pomaly otvárajú. Postupne som sa akoby nevedomky pustil do štúdia úžasnej kresťanskej tradície a roku 1986 ma prijali do plného spoločenstva Katolíckej cirkvi. Otázky okolo *Knihy zjavenia* sa časom vyjasňovali. „Potom som videl: Hľa, otvorené dvere na nebi” (Zjv 4, 1). A dvere sa otvorili na... nedeľnú omšu vo vašom farskom kostole.

Možno sa vám teraz tisne na jazyk, že vaša skúsenosť s omšou je všelijaká, len nie nebeská. Je to vlastne taká nepohodlná hodina, prerušovaná detským plačom, falošne spievanými mdlými piesňami, komplikovanými, bezobsažnými kázňami a veriacimi, ktorí sa obliekli ako na futbalový zápas, pláž alebo rodinný výlet.

Predsa však trvám na tom, že keď ideme na omšu, ideme skutočne do neba. A to platí o každej svätej omši, na ktorej sa zúčastníme, bez ohľadu na úroveň hudobného prejavu alebo horlivosť kazateľa. Nehovorím, že sa máme naučiť vnímať svetlú stránku odfláknutej liturgie. Am že voči kantorom bez hudobného sluchu zaujmeme zhovievavejší postoj. Ide o to, čo objektívne platí, čo je také skutočné ako srdce, ktoré vám bije v hrudi. Svätá omša – a myslím na každú svätú omšu – je nebom na zemi.

Uisťujem vás, že to nemám z vlastnej hlavy; je to názor Cirkvi. A nie je ani nový; pochádza ešte z čias, keď mal Ján svoje apokalyptické videnie. Táto myšlienka však katolíkov posledných storočí nezaujala; a ja doteraz neviem zistiť, prečo. Väčšinou pripustíme, že si z omše chceme viac odniesť. Nuž nemôžeme si odniesť viac ako samotné nebo.

Už na začiatku by som mal pripomenúť, že táto knižka nie je biblickou štúdiou. Zameriava sa na praktické precvičenie jedného prístupu ku *Knihe zjavenia* a naše skúmanie nie je zd'aleka vyčerpávajúce. Vedci vedú nekonečné debaty o tom, kto a kedy a kde a prečo ju napísal a na aký pergamen. Týmto otázkam sa tu nebudem nijako podrobnejšie venovať. Nenapísal

som ani príručku k liturgii. *Zjavenie* je tajomná kniha, nie inštruktáž, ani návod na použitie.

Pri jej čítaní pravdepodobne objavíte akoby „novú omšu“; odlišnú od tej, na ktorú chodievate. Hoci nebesia zostupujú na zem vždy, keď Cirkev slávi Eucharistiu, svätá omša sa na rôznych miestach slávi odlišne. U nás sa poväčšine slávi liturgia latinského obradu. (Slovo „omša“ sa vlastne týka len a len eucharistickej liturgie latinského obradu.) V Katolíckej cirkvi je však viacero liturgických obradov: okrem iných napríklad ambroziánsky, arménsky, byzantský, chaldejský, alexandrijský alebo koptský, sýrsky, maronitský, melchitský. Každý má svoj pôvab; každý svoju múdrosť; každý nám odhaľuje iný kút neba na zemi.

Skúmaním *Bardnkovej večere* som získal nový pohľad na omšu. Prosím Pána, aby aj vám pri čítaní tejto knihy dal ten istý dar. Prosme spoločne aj o nové srdce, aby sme skrze štúdium a modlitbu mohli čoraz väčšmi rásť v láske k tajomstvám kresťanstva, ktoré nám daroval Otec.

Kniha zjavenia nám predstavuje svätú omšu ako *nebo na zemi*. Preto bez otáľania odhodlane vykročme, pretože nebesia nemôžu čakať.

Už teraz v nebi

ČO SOM OBJAVIL PRI SVOJEJ PRVEJ OMŠI

Stál som tam inkognito, ja, protestantský pastor v civile. Nenápadne som sa všupol do zadnej lavice katolíckej kaplnky v Milwaukee a prvý raz som sa stal svedkom omše. Priviedla ma tam zvedavosť a stále som si nebol istý, či ide o *zdravú* zvedavosť. Pri skúmaní spisov prvých kresťanov som nespočetne veľakrát narazil na výrazy ako „liturgia“, „Eucharistia“, „obeta“. Pre nich bola Biblia – tú knihu som nadovšetko miloval – nepochopiteľná bez udalosti, ktorú súčasní katolíci nazývajú „omšou“.

Chcel som pochopiť raných kresťanov; avšak chýbala mi skúsenosť s liturgiou. A tak som presvedčil sám seba a vybral som sa na „prieskum“. Pritom som sa neustále zaprisahával, že si ani nekláknem, ani nebudem mať účasť na tomto modlárstve. Sadol som si do lavice v tmavom kúte na samom konci kaplnky. Predo mnou bolo pomerne veľa veriacich rôzneho veku. Veľmi ma zaujali ich úctivé gestá, ako aj očividné sústredenie sa na modlitbu. Potom zazvonil zvon, všetci vstali a z dverí pri oltári vyšiel kňaz.

Neistý sám sebou zostal som sedieť. Ako kalvína ma učili, že omša je tým najväčším bohorúhačstvom, akého sa človek môže dopustiť. Obradom svätej omše sa údajne opakuje obeta Ježiša Krista. A tak som zostal v úlohe pozorovateľa. Sedel som s otvorenou Bibliou pred sebou.

ZASIAHNUTÝ PÍSMOM

Omša pokračovala a mne zrazu niečo napadlo. Bibliu som nemal len pri sebe. Bola predo mnou – v slovách omše! Jeden úryvok bol z Izaiáša, ďalší zo Žalmov, ďalší od Pavla. Veľmi silne som to prežíval. Chcelo sa mi všetko zastaviť a kričať: „Hej, môžem vysvetliť, čo sa z Písma práve odohráva? Je to úžasné!“ Zachoval som si však postoj pozorovateľa. Zostal som v ústraní, až kým som nezačul, ako kňaz vyslovuje slová premenenia: „Toto je moje telo... Toto je moja krv.“

Pocítil som, ako sa zo mňa vytrácajú všetky pochybnosti. Keď som videl, ako kňaz zdvihol bielu hostiu, cítil som, ako mi zo srdca vyviera modlitba: „*Môj Pán a môj Boh. Si to naozaj ty!*”

Od toho okamihu by ste ma možno nazvali cvokom. Nevedel som si ani predstaviť, čo vo mne tie slová spôsobia. Ešte intenzívnejšie som prežíval, keď zhromaždenie začalo spievať: „Baránok Boží... Baránok Boží... Baránok Boží,” a kňaz nadviazal: „Hľa, Baránok Boží...” a zdvihol hostiu.

Netrvalo ani minútu, a slová „Baránok Boží” odzneli štyrikrát. Z dlhoročných štúdií Biblie som okamžite vedel, kde sa nachádzam. Bol som v *Knihe zjavenia*, kde Ježiša v dvadsiatich dvoch kapitolách nazývajú Baránkom najmenej dvadsaťosemkrát. Bol som na svadobnej hostine, ktorú Ján opisuje na konci poslednej knihy Biblie. Bol som pred nebeským trónom, kde je Ježiš navždy oslávený ako Baránok. Na toto som pripravený nebol, hoci – bol som na omši!

SVÄTÝ DYM!

Na omšu som sa vrátil na druhý deň. A potom na ďalší. A aj na ďalší. Zakaždým sa mi pred očami odohrávalo čoraz viac výjavov z Písma. A predsa ani jednu z jeho kníh som nevidel v tej tmavej kaplnke jasnejšie ako *Knihu zjavenia*, *Apokalypsu*, ktorá opisuje oslavu anjelov a svätých v nebi. Ako v *Knihe*, tak aj v kaplnke som videl oblečeného kňaza, oltár a zhromaždenie volajúce „Svätý, svätý, svätý...” Videl som kadidlový dym; počul som vzyvanie anjelov a svätých; i ja sám som spieval aleluja, pretože toto slávenie ma priťahovalo stále viac. Sedával som v zadnej lavici so svojou Bibliou a často som nevedel, čo skôr, na ktorú stranu sa obrátiť – či k tomu, čo sa odohrávalo v *Apokalypse*, alebo k tomu, čo sa dialo na oltári. Čoraz väčšími sa mi zdalo, že ide o to isté.

S novým elánom som sa pohrúžil do štúdia starovekého kresťanstva a zistil som, že prví biskupi, Otcovia Cirkvi, objavili to isté, čo som každé ráno prežíval i ja. *Knihu zjavenia* považovali za kľúč k liturgii a naopak. Vo mne ako vo vedcovi a

veriacom človeku sa odohrávalo niečo mocné. *Zjavenie*, biblická kniha, ktorá mi pripadala najzložitejšia, teraz osvetľovala základný kameň mojej viery: ideu zmluvy ako posvätného zväzku Božej rodiny. Popritom z omše, ktorú som predtým považoval za najväčšie rúhanie, stala sa udalosť, ktorá spečatila Božiu zmluvu. „Toto je kalich mojej krvi. Je to krv novej a večnej zmluvy.”

Všetko to bolo pre mňa nové, až sa mi z toho hlava krútila. Celé roky som sa usiloval nájsť zmysel *Knihy zjavenia* ako isté zakódované poslanstvo o konci sveta, o oslave vo vzdialenom nebi; o niečom, čo väčšina kresťanov nemôže prežiť, pokiaľ sú na zemi. Teraz po dvoch týždňoch každodenného chodenia na omšu som zrazu túžil postaviť sa počas liturgie a povedať: „Počúvajte ma všetci. Ukážem vám v Apokalypse, kde sa práve nachádzate! Otvorte štvrtú kapitolu, ôsmy verš. Práve teraz ste v nebi.”

UKRADNUTÉ ZÁSLUHY

Práve teraz v nebi! Cirkevní Otcovia mi ukázali, že nie ja som objaviteľ. Kázali o tom pred viac ako tisíc rokmi. Bol som však presvedčený, že si zaslúžim uznanie za znovuobjavenie vzťahu medzi liturgiou a *Knihou zjavenia*. Potom som zistil, že Druhý vatikánsky koncil mi už moje zásluhy ukradol. Pouvažujte nad nasledovnými slovami z *Konštitúcie o posvätnnej liturgii*:

Účasťou na pozemskej liturgii vopred okusujeme tú, ktorá sa slávi v nebi vo svätom meste Jeruzaleme, ku ktorému sa ako pútnici uberáme, kde sedí Kristus po pravici Božej ako služobník svätyne a pravého stánku; v nej s celým zástupom nebeského vojska spievame hymnu slávy Hospodinovi; uctieваме si pamiatku svätých a ufame mať nejakú účasť na ich spoločenstve; a očakávame Spasiteľa, nášho Pána Ježiša Krista, kým sa nezjaví on, náš život, a vtedy sa zjavíme aj my s ním v

sláve (KONŠTITÚCIA SACROSANCTUM CONCILIUM o posvätej liturgii, 8).

Počkajte chvíľu. O čom to vlastne hovoríme? O nebi? O omši? Alebo o *Knihe zjavenia*? Chvíľku pouvažujte: hovoríme o všetkých troch naraz.

Usiloval som sa postupovať pomaly, obozretne, opatrne, aby som sa vyhol nebezpečenstvám, ktorým ľahko podliehajú konvertiti. Veľmi rýchlo som sa totiž blížil k obráteniu na katolícku vieru. Môj objav však predsa len nebol výplodom bujnej fantázie; bolo to čisto koncilové učenie Katolíckej cirkvi. Po čase som zistil, že k presne tomuto záveru neodvratne dospeli aj tí najzarytejší a najčestnejší protestantskí učenci. Jeden z nich, Leonard Thompson, napísal, že „aj letný pohľad do *Knihy zjavenia* svedčí o prítomnosti liturgického jazyka používaného pri oslave Boha.... Jazyk chvály zohráva dôležitú úlohu pri zachovaní jednoty *Knihy*” (Leonard L. Thompson: *The Book of Revelation: Apocalypse and Empire*). Zmysel tejto čudesnej knihy dávajú samotné liturgické symboly. Liturgické obrazy sú jadrom jej posolstva, píše Thompson. Zjavujú „čosi viac ako víziu toho, čo má prísť”.

BLÍŽIACE SA ČARO

Kniha zjavenia je o niekom, kto má prísť. Je o Ježišovi Kristovi a o jeho druhom príchode, ako kresťania bežne prekladajú grécke slovo *parousia*. Po hodinách strávených v milwaukeeskej kaplnke roku 1985 som spoznal, že ten niekto je Ježiš Kristus, ktorého katolícky kňaz dvíha v hostii. Ak sa prví kresťania nepomýlili, vedel som, že práve v tej chvíli nebo zostupuje na zem. „*Môj Pán a môj Boh. Si to naozaj ty!*”

V mysli i srdci ma však stále trápili vážne otázky: o pôvode obety, o biblických základoch omše, o nepretržitosti katolíckej tradície, o mnohých drobných detailoch liturgického slávenia. Tieto otázky nasledujúce dlhé mesiace určovali smer môjho skúmania a dovedli ma až k vstupu do Katolíckej cirkvi. V istom zmysle stále ovplyvňujú aj moju súčasnú prácu. Teraz sa už však nepýtam ako žalobca alebo zvedavec, ale ako syn, ktorý

ide za otcom a žiada od neho nemožné; prosí, aby mu zniesol modré z neba.

Neverím, že by mne alebo vám náš Otec odmietol dať poznanie o omši, po ktorom túžime. Veď v nej spečat'uje vlastnú zmluvu s nami a robí nás svojimi deťmi. Moja kniha je viac-menej záznamom toho, čo som zistil, keď som skúmal bohatstvá našej katolíckej tradície. Je v nej obsiahnutá celá Biblia, nepretržité svedectvo svätej omše, nemenné učenie svätých, bádanie teologických škôl, metódy kontemplatívnej modlitby a pastoračná starostlivosť pápežov a biskupov. V omši máme, ako vy tak aj ja, nebo na zemi. Táto správa nám vyráža dych.

Vám daná

PRÍBEH OBETY

„Baránok Boží” – týmto slovám z omše som úplne podľahol. Vedel som totiž, že je reč o samotnom Ježišovi Kristovi.

To vám nikto nemusí hovoriť. Azda tisíckrát ste už spievali alebo recitovali: „Baránok Boží, ty snímaš hriechy sveta, zmiluj sa nad nami.” Práve tak, ako ste veľa ráz videli kňaza, ako dvíha rozlomenú hostiu so slovami: „Hľa, Baránok Boží...” Tým Baránkom je Ježiš. Nie je to nič nové; iba skutočnosť, ktorú prehliadame. Veď napokon Ježiš má veľa mien: je Pánom, Bohom, Spasiteľom, Mesiášom, Kráľom, Kňazom, Prorokom... a Baránkom,

Ak by sme však naozaj rozmýšľali, ten posledný titul by sme len tak neprehliadli. Prejdime si to znovu: Pán, Boh, Spasiteľ, Mesiáš, Kráľ, Kňaz, Prorok – a Baránok. Jedno z týchto mien sa od ostatných odlišuje. Prvými siedmimi by sme pokojne mohli nazvať Bohočloveka. Nesú v sebe znak božskosti, múdrosti, moci a postavenia. Ale Baránok? Opäť vás prosím, aby ste sa zbavili za dvetisíc rokov nazbieraného symbolického významu. Na chvíľu si predstavte, že ste nikdy nespievali „Baránok Boží”.

O BARÁNKOVI

Pomenovanie baránok znie takmer komicky, také je nevhodné. Baránky zvyčajne nepatria medzi nejako zvlášť obdivované zvieratá. Nie sú ani silné, ani šikovné, ani rýchle, ani pekné. Zdalo by sa, že iné zvieratá majú väčšiu cenu. Ľahko si vieme Ježiša predstaviť ako napríklad Leva z Júdovho kmeňa (Zjv 5, 5). Levy sú kráľovské; sú mocné a svižné; s kráľom zvierat si nikto nezahráva. Ale Lev z Júdovho kmeňa sa v *Knihe zjavenia* objavuje len nakrátko. Kým Baránok v nej prevláda, objavuje sa tam najmenej dvadsaťosemkrát. Baránok sedí na nebeskom tróne a vládne (Zjv 22, 3). Vede státisícovú armádu mužov a anjelov a vzbudzuje strach v srdciach zlých ľudí (Zjv 6, 15-16). Tento posledný obraz, obraz neľútostného a hrozivého Baránka, takmer vôbec sa nezhoduje s predstavou nevinnej

tváre. Pre Jána je však pomenovanie Baránok podstatné. O Ježišovi sa ako o „Baránkovi” a „Božom Baránkovi” hovorí takmer výlučne v knihách Nového zákona, ktoré sa pripisujú Jánovi: vo štvrtom *Evanjeliu* a v *Knihe zjavenia*. Hoci v iných knihách Nového zákona (pozri *Sk* 8, 32-35; *1 Pt* 1, 19) sa hovorí, že Ježiš v istých aspektoch baránka pripomína, iba Ján sa odvažuje nazvať ho Baránkom (pozri *Jn* 1,36 a celú *Apokalypsu*).

Vieme, že Baránok je stredobodom svätej omše i *Zjavenia*. A chápeme aj, kto ten Baránok je. Ak však chceme svätú omšu zažiť ako nebo na zemi, musíme vedieť viac. Musíme vedieť, kto je ten Baránok a prečo ho tak nazývame. Preto je potrebné, aby sme sa v čase vrátili až takmer na úplný začiatok.

CHLIEB NA OBETU

V starovekom Izraeli sa baránok spájal s obetou ako jednou z prvých foriem oslavy Boha. Prvý záznam o obetovaní nachádzame v príbehu Kaina a Ábela, druhej generácie opísanej v *Knihe Genezis*. „Po istom čase priniesol Kain Pánovi obetu z poľných plodín. Aj Ábel obetoval z prvotín svojho stáda, z tých najtučnejších” (*Gn* 4,3-4). Neskôr sa stretávame s podobnou zápalnou obetou u Noema (*Gn* 8, 20-21), Abraháma (*Gn* 15, 8-10; 22, 13), Jakuba (*Gn* 46, 1) i u iných. V *Knihe Genezis* patriarchovia neprestajne stavali oltáre, ktoré slúžili predovšetkým ako obetné miesta. Staroveké národy niekedy okrem zápalných obiet konali aj tzv. libáciu, čiže obetovali víno.

Zobiet spomínaných v *Knihe Genezissi* dve zaslúžia našu osobitnú pozornosť: Melchizedechova (*Gn* 14,18-20) a Abrahámovu obetovanie Izáka v 22. kapitole.

Melchizedech sa objavuje ako vôbec prvý kňaz v Biblii a mnohí kresťania (pozri *Hebr* 7, 1-17) ho považujú za predobraz Ježiša Krista. Melchizedech bol kňazom i kráľom, čo v Starom zákone nebolo obvyklé, a neskôr ho prirovnali k Ježišovi. *Genezis* opisuje Melchizedecha ako kráľa Salemu, krajiny, ktorá sa neskôr stala „Jerusalemom” – mestom pokoja (pozri *Ž* 76, 3). Ježiš jedného dňa povstal ako kráľ nebeského Jeruzalema a

podobne ako Melchizedech aj ako „Knieža pokoja”. Melchizedechova obeta bola neobyčajná v tom, že neobetoval zvieratá. Ponúkol chlieb a víno ako Ježiš pri Poslednej večeri, keď ustanovil Eucharistiu. Melchizedechova obeta priniesla požehnanie Abrahámovi.

MORIA

Samotný Abrahám o niekoľko rokov neskôr opäť navštívil Salem, keď ho Boh vyzval ku vrcholnej obete. „Vezmi svojho jediného syna Izáka, ktorého miluješ, chod' do krajiny Moria a obetuj ho tam ako zápalnú obetu na vrchu, ktorý ti ukážem” (*Gn* 22, 2). Židovská tradícia, zaznamenaná v *2. knihe Kroník* 3, 1, spája vrch Moria s budúcim Pánovým domom v Jeruzaleme. Tam išiel Abrahám s Izákom, ktorý na chrbte niesol drevo na obetu (*Gn* 22, 6). Keď sa Izák opýtal, kde je baránok na obetu, Abrahám odvetil: „Boh si zaobstará baránka na obetu, syn môj” (v. 8). Boží anjel nakoniec zabránil Abrahámovi obetovať syna a dal mu na obetu barana.

V tomto príbehu Izrael videl Božiu prísahu, že z Abrahámovho potomstva urobí veľký národ: „Na seba samého prisahám... pretože si mi neodoprel svojho jediného syna... rozmnožím tvoje potomstvo ako hviezdy na nebi... v tvojom potomstve budú požehnané všetky národy zeme” (*Gn* 22, 16-17). Bol to Boží záväzok Abrahámovi; a neskôr sa z neho stala životná poistka pre Izrael. Na Sinajskej púšti, keď si vyvolený národ zasluhoval smrť za to, že uctieval zlaté teľa, Mojžiš sa odvolával na Božiu prísahu Abrahámovi, aby Izraelitov uchránil od Božieho hnevu (pozri *Ex* 32, 13-14).

Kresťania neskôr chápali príbeh o Abrahámovi a Izákovi ako hlbokú alegóriu Ježišovej obety na kríži. Podobností bolo veľa. Ježiš ako Izák bol poslušným jediným milovaným synom Otca. Ako Izák vynášal drevo pre obetu seba samého, ktorá sa strávi na vrchu v Jeruzaleme. Miesto, kde Ježiš zomrel, bolo jedným z vrchov krajiny Moria. Navyše v úplne prvom verši Nového zákona sa spája Ježiš s Izákom ako „syn Abrahámov” (*Mt* 1, 1). Kresťanskému čitateľovi sa aj Abrahámove slová javia ako prorocké. „Boh si zaobstará baránka na obetu.” Baránok bol

samozrejme predobrazom Ježiša Krista, „aby v Kristovi Ježišovi prešlo Abrahámovo požehnanie na pohanov” (*Gal3,14*; pozri tiež *Gn22, 16-18*).

OBETOVANIE ZVIERAT

Je zrejmé, že v čase zotročenia Izraelitov v Egypte zohráva obeta základnú a ústrednú úlohu v izraelskom náboženstve. Faraónovi dozorcovia sa domnievajú, že pre Izraelitov je časté prinášanie obiet len výhovorkou, aby sa vyhli práci (pozri *Ex 5, 17*). Neskôr, keď Mojžiš žiada faraóna, aby prepustil ľud, ako hlavný dôvod uvádza povinnosť Izraelitov prinášať obety Bohu (pozri *Ex 10, 25*).

Čo znamenajú všetky tie obety? Obetovanie zvierat malo pre starovekých Izraelitov viacero významov.

- Bolo znamením uznania, že Boh je Pánom tvorstva: „Pánova je zem” (*Ž 24, 1*). Človek to priznal tým, že Bohu vrátil, čo mu aj tak patrilo. Čiže obeta bola oslavou Boha, od ktorého pochádza každé požehnanie.
- Obeta bola aj prejavom vďaky. Človek dostal život ako dar. Ako sa však môže zaň Bohu odplatiť (pozri *Ž 116, 12*)? Môžeme vrátiť len to, čo sme dostali.
- Niekedy predstavovala slávnostné spečatenie dohody alebo prísahy, zmluvy pred Bohom (pozri *Gn 21, 22-32*).
- Obeta bola aj prejavom zrieknutia sa hriechu a vyjadrením ľútosti. Človek, ktorý prinášal obetu, uznal, že za hriech si zaslúži smrť; preto namiesto svojho života ponúkol život zvierat'a.

CYKLUS BARÁNKA

Kľúčovou obetou v dejinách Izraela však bola Pascha – židovská Veľká noc, keď Izraeliti odchádzali z Egypta. Boh všetkým izraelským rodinám prikázal, aby si počas Paschy zaobstarali bezchybného baránka, zabili ho tak, aby mu

nepolámali kosti, a jeho krvou potreli veraje dverí. V tú noc mali Izraeliti baránka aj zjesť. Ak tak urobili, nič prvorodené v dome nezahynulo. Ak tak neurobili, ich prvorodení synovia zahynuli spolu so všetkým prvorodeným z dobytku (pozri *Ex* 12, 1-23). Obetný baránok zomrel ako výkupné za všetko prvorodené v domácnosti. Pascha teda bola znakom vykúpenia, „spätného kúpenia”.

Boh však nielenže zachránil prvorodených synov Izraela, ale ich aj posvätil ako „kráľovské kňazstvo, svätý národ” (*Ex* 19, 6); národ, ktorý nazval svojim „prvorodeným synom” (*Ex* 4, 22).

Pán potom prikázal Izraelitom, aby si Paschu každoročne pripomínali a slávili ju. Budúcim generáciám mali tento zvyk vysvetľovať takto: „A keď sa vás vaši synovia spýtajú: ‚Čo znamená tento obrad?‘, povieť im: ‚To je obetovanie veľkonočného baránka Pánovi ako vtedy, keď prešiel popri domoch synov Izraela v Egypte, keď bil Egypt a naše domy ušetril”, (*Ex* 12, 26-27).

Po vstupe do zaslúbenej zeme Izraeliti naďalej prinášali denné obety Bohu podľa mnohých predpisov Zákona, ktoré sú uvedené v knihách *Levitikus*, *Numeri* a *Deuteronomium* (pozri napríklad *Lv* 7-9; *Nm* 28; *Dt* 16).

OLTÁR AKO CENTRUM JERUZALEMA

Okolo roku 960 pred Kristom Židia postavili chrám v Jeruzaleme. Odvtedy sa Všemohúcemu každý deň prinášali obety v dôstojnom prostredí. Kňazi obetovali dva baránky, jedného ráno a jedného večer, aby odčinili hriechy národa. To boli hlavné obety; ale počas dňa dym stúpala aj z mnohých ďalších súkromných obiet. Na veľkom bronzovom oltári, ktorý stál vonku pri vchode do vnútorného nádvorja chrámu, obetovali kozy, býky, hrdličky, holuby a barany. „Svätýňa” chrámu bola hneď za oltárom a „veľsvätýňa”, miesto, kde prebýval Boh, bola úplne vzadu. Kadidlový oltár stál priamo pred veľsvätýňou. Do vnútorného nádvorja chrámu smeli vstúpiť len kňazi; do veľsvätýne mohol vstúpiť iba najvyšší veľkňaz, ale len na chvíľu, raz do roka na Deň zmierenia. Aj on bol totiž hriešnik,

čiže nehodný prebývať v Božej prítomnosti. Do jeruzalemského chrámu sa sústredilo všetko, čo súviselo s obetami. Postavili ho na mieste, kde Melchizedech obetoval chlieb a víno, kde Abrahám obetoval svojho syna a kde Boh prisahal, že zachráni všetky národy. Slúžil ako trvalé miesto obiet, z ktorých hlavná bola totožná s tou najstaršou Ábelovou obetou: baránkom. Významným dňom obety bol sviatok Veľkej noci, keď Jeruzalem zaplnil dvaapoldmiliónový zástup pútnikov, ktorí prichádzali zo všetkých kútov vtedy známeho sveta. Jozef Flavius, židovský historik prvého storočia, zaznamenal, že na Veľkú noc roku 70 po Kristovi – iba mesiac predtým, čo Rimania chrám zničili, a asi štyridsať rokov po Ježišom vystúpení do neba – kňazi obetovali na oltári chrámu viac ako štvrt' milióna baránkov – presne 256500 (Josephus: Židovské vojny, VI.9.424).

V SRDCI I NAVONOK

Boli všetky tieto obety len prázdny obradom? Určite nie, hoci zápalné obety samy osebe nestačili. Boh požadoval aj vnútornú obetu. Žalmista to vyjadril slovami: „Obetou Bohu milou je duch skrúšený” (Ž 51, 17). Boh prostredníctvom proroka Ozeáša hovorí: „Lásku chcem, a nie obetu; poznanie Boha viac ako zápalnú obetu” (Oz 6, 6). Povinnosť prinášať obety však zostala. Vieme, že Ježiš dodržiaval židovský zákon o obetách. Každoročne slávil Veľkú noc v Jeruzaleme; a jedol obetovaného baránka najskôr so svojou rodinou, neskôr s apoštolmi. Veď napokon nemal na výber. Iba jedením baránka mohol verný Žid obnoviť zmluvu s Bohom. A Ježiš ním v každom prípade bol.

Veľká noc však mala v Ježišom živote väčší význam; bola stredobodom jeho poslania, vrcholnou chvíľou. Ježiš je Baránkom. Ján poznamenáva, že keď Ježiš stál pred Pilátom, „bol Prípravný deň pred Veľkou nocou, okolo poludnia” (Jn 19, 14). Ján vedel, že práve na poludnie začínali kňazi zabíjať veľkonočné baránky. To je teda chvíľa obety Božieho Baránka.

Ján potom opisuje, že Ježišovi na kríži nepochybne nepolámali kosti, „aby sa splnilo Písmo” (19, 36). O aké Písmo ide? O *Knihu Exodus* 12, 46, kde sa uvádza, že veľkonočnému baránkovi neslobodno zlomiť nijakú kosť. Vidíme teda, že Boží Baránok tak ako veľkonočný baránok je vhodnou obetou, dokonalým naplnením.

Ján v tom istom úryvku uvádza, že tí, čo sa prizerali, podali Ježišovi špongiu naplnenú octom, nastoknutú na yzope (pozri *Jn* 19, 29; *Ex* 12, 22). Išlo o rastlinu, ktorú zákon predpisoval na veľkonočné kropenie krvou baránka. Tento úkon teda naznačil, že sa naplnilo nové a dokonalé vykúpenie. A Ježiš zvolal: „Je dokonané.”

Ján ďalej pri rozprávaní o Ježišom odeve počas ukrižovania používa rovnaký výraz, aký sa používa aj na označenie rúcha, ktoré si obliekal najvyšší veľkňaz pri obetovaní veľkonočného baránka.

OBRAD OBETE

Čo z toho vyplýva? Ján nám objasňuje, že v novej a definitívnej veľkonočnej obeti je Ježiš zároveň kňazom i obetou. To sa potvrdzuje v ďalších troch evanjeliách, kde sa hovorí o Poslednej večeri. Ježiš jasne používa kňazský jazyk obetovania, ešte aj seba opisuje ako obetu. „Toto je moje telo, ktoré sa dáva za vás... Tento kalich je nová zmluva v mojej krvi, ktorá sa vylieva za vás” (Lk 22, 19-20).

Ježišova obeta dosiahla to, čo by krv miliónov oviec a býkov i capov nikdy nedosiahla. „Lebo je nemožné, aby krv býkov a capov odstránila hriechy” (*Hebr* 10, 4). Ani krv štvrt' milióna baránkov nemohla spasiť izraelský národ, o svete nehovoriac. Na odčinenie urážok Boha, ktorý je predobrá, nesmierny a večný, ľudstvo potrebovalo dokonalú obetu: obetu takú dobrú, nepoškvrnenú a nesmiernu, akou je Boh sám. A ňou bol Ježiš, ktorý jediný mohol „obetovaním seba zničiť hriech” (*Hebr* 9, 26).

„Hľa, Boží Baránok” (*Jn* 1, 36). Prečo Ježiš musel byť baránkom, a nie žrebcom alebo tigrom, či býkom? Prečo

Zjavenie zobrazuje Ježiša ako „Baránka, ktorý bol ako zabitý” (*Zjv* 5, 6)? Prečo ho pri omši vzývame ako „Baránka Božieho”? Pretože iba obetný baránok spĺňal Boží model nášho vykúpenia.

Okrem toho Ježiš bol kňazom i obetou zároveň. Mohol urobiť to, čo ani jeden veľkňaz, ktorý vchádzal „do Svätyne s cudzou krvou” (*Hebr* 9,25) a zotrval v nej len krátko, kým ho nevyhnala vlastná nehodnosť. Ježiš však vstúpil do veľ'svätyne – do neba – raz a navždy, aby obetoval seba ako obetu za nás. Ba čo viac, Ježišovou novou Veľkou nocou sme sa aj my stali kráľovským kňazstvom a Cirkvou prvorodených (pozri *Zjv* 1, 6; *Hebr* 12, 23 a porovnaj s *Ex* 4, 22 *il* 19, 6); a s ním vstupujeme pri každej omši do nebeskej svätyne. Neskôr sa opäť vrátíme ku všetkým obrazom a uvidíme veľ'svätyňu z *Knihy zjavenia* s oltárom a chrámom, kadidlom a všadeprítomným Baránkom.

NEDAJTE SI UJŠŤ TÚTO OSLAVU

Čo to však pre nás znamená dnes? Ako by sme mali sláviť Veľkú noc? Riešenie nám ponúka svätý Pavol: „Veď bol obetovaný náš veľkonočný Baránok, Kristus. Preto slávme sviatky... s nekvaseným chlebom čistoty a pravdy” (*I Kor* 5, 7-8). Naším veľkonočným Baránkom je teda nekvasený chlieb. Naším slávením je svätá omša (pozri *I Kor* 10, 15-21; 11, 23-32).

V jasnom svetle Nového zákona predstavujú starozákonné obety prípravu na jedinou obetu Ježiša Krista, nášho kráľovského najvyššieho veľkňaza v nebeskej svätyni. A práve túto jedinou obetu prinášame s Ježišom pri svätej omši. Z tohto pohľadu vidíme omšové modlitby v novom svetle.

Obetujeme ti jeho telo a krv, obetu, v ktorej ty máš zaľúbenie a celý svet spásu. Zhliadni, Otče, na obetu, ktorú si sám svojej Cirkvi pripravil... (*Štvrtá eucharistická modlitba*).

Prinášame tebe, vznešenému Bohu, dary z tvojich darov, svätý chlieb večného života a kalich večnej spásy ako obetu čistú, obetu svätú, obetu nepoškvrnenú. Zhliadni na ne vlúdny a láskavým okom a milostivo ich prijmi, ako si milo prijal

obetné dary svojho spravodlivého služobníka Ábela, žertvu nášho praotca

Abraháma i svätú a nepoškvrnenú obeť tvojho veľkňaza Melchizedecha. Pokorne ťa prosíme, všemohúci Bože, prikáž svojmu svätému anjelovi preniesť tieto dary na tvoj nebeský oltár... (*Prvá eucharistická modlitba*).

Ježiš pre našu spásu vylial svoju krv a zomrel. To však nestačí. Teraz je rad na nás. Tak to bolo v Starom zákone, tak je to aj v Novom. Ak chcete potvrdiť, spečatiť a obnoviť svoju zmluvu s Bohom, musíte jesť Baránka – veľkonočného Baránka, ktorý je našim nekvaseným chlebom. Nepripomína vám to čosi? „Ak nebudete jesť telo Syna človeka a piť jeho krv, nebudete mať v sebe život” (*Jn 6, 53*).

VRÁTENÁ INVESTÍCIA

Prirodzená ľudská túžba oslavovať Boha sa vždy vyjadrovala obetou: oslavou, ktorá je súčasne prejavom chvály, pokánia, sebaobety, zmluvy a vdaky (v gréčtine *eucharistia*). Rozličné formy obety majú jeden spoločný, kladný význam: život zaniká, aby sa premenil a vznikol nový. Preto keď Ježiš hovoril o svojom živote ako o obete, načrel do prúdu, ktorý hlboko pretekal v duši apoštolov i Izraelitov a hlboko preteká v duši každého človeka. V dvadsiatom storočí hinduista Mahátma Gándhí nazval „uctievanie Boha bez obety” absurditou moderného veku. Avšak katolíci ho tak neuctievajú. Náš najvyšší prejav úcty je zároveň najvyššou obetou: Baránkova večera, svätá omša.

Obeta je túžbou ľudského srdca. Až do Ježišovho príchodu však nijaká obeta nebola dostatočná. Spomeňte si na *Žalm 116, 12*: „Čím sa odvdáčim Pánovi za všetko, čo mi dal?” Naozaj čím? Boh po celý čas vedel, ako bude znieť naša odpoveď. „Vezmem kalich spásy a budem vzývať meno Pánovo” (*Ž 116, 13*).

Od začiatku

OMŠA PRVÝCH KREŠŤANOV

„Kanibalizmus, ľudská obeta” – tak znela obžaloba, ktorou často prvé storočia obviňovali kresťanov. Začali sa ňou zaoberať prví apologéti kresťanstva a odmietli ju ako nezmysel. Predsa však z pomýlených rečí pohanov môžeme sa dozvedieť, čo najväčšmi charakterizovalo kresťanský život a úctu k Bohu.

Bola to Eucharistia: sprítomnenie obety Ježiša Krista; sviatostná hostina, na ktorej kresťania požívali Ježišovo telo a krv. Prekrútenie tejto pravdy viery viedlo pohanov ku krivým obvineniam Cirkvi – hoci už na prvý pohľad je zrejmé, že sa mýlili. V ranej Cirkvi sa mohli na tejto hostine zúčastniť iba pokrstení. Kresťania dokonca nemohli s nekresťanmi ani rozprávať o tomto ústrednom tajomstve. Tým predstavivosť pohanov ešte väčšmi bujnela, podnecovaná úlomkami faktov: „Toto je moje telo... toto je kalich mojej krvi... Ak nebudete jesť telo Syna človeka a piť jeho krv...” Pohanovia vedeli, že byť kresťanom znamená zúčastňovať sa na akýchsi zvláštnych a tajomných obradoch. Byť kresťanom znamenalo ísť na omšu. To platilo od prvého dňa Nového zákona. Ježiš pár hodín po svojom zmŕtvychvstaní stoloval s dvoma učeníkmi. „A keď sedel s nimi pri stole, vzal chlieb a dobrorečil, lámal ho a podával im ho. Vtom sa im otvorili oči... spoznali ho pri lámaní chleba” (Lk 24, 30-31. 35). Kľúčová úloha Eucharistie je tiež zjavná zo stručného opisu života ranej Cirkvi v *Skutkoch apoštolov*: „Vytrvalo sa zúčastňovali na učení apoštolov a na bratskom spoločenstve, na lámaní chleba a na modlitbách” (5[^] 2, 42). *Prvý list svätého apoštola Pavla Korint'anom* (11. kapitola) predstavuje skutočnú príručku liturgickej teórie a praxe. Z Pavlovho listu vidno, ako mu *záležalo* na tom, aby odovzdal presnú formu liturgie slovami, ktorými ju Ježiš ustanovil pri Poslednej večeri. „Veď ja som od Pána prijal, čo som vám aj odovzdal, že Pán Ježiš v tú noc, keď bol zradený, vzal chlieb, vzdával vďaky, lámal ho a povedal: „*Toto je moje telo, ktoré je pre vás; toto robte na moju pamiatku.*” Podobne po

večeri vzal kalich a hovoril: „*Tento kalich je nová zmluva v mojej krvi. Toto robte, kedykoľvek ho budete piť, na moju pamiatku*” (1 Kor 11, 23-25). Pavol zdôrazňuje, aké je dôležité hlásať skutočnú Kristovu prítomnosť, a vidí hrozné následky nevery: „Lebo kto je a pije, a nerozoznáva telo, ten si je a pije odsúdenie” (1 Kor 11, 29).

LITURGIA? RIADENÁ STRELA!

S danou témou sa stretávame nielen v knihách Nového zákona, ale aj v ďalších kresťanských prameňoch z obdobia apoštolov a z nasledujúcich období. Ich dogmatický obsah sa nelíši a pozoruhodne podobné sú aj použité slová, dokonca aj keď sa viera rozširuje do ďalších krajín a jazykov.

Duchovenstvo, učitelia a apologéti ranej Cirkvi boli jednotní pri uchovávaní učenia o Eucharistii: skutočná prítomnosť Ježišovho tela a krvi pod spôsobom chleba a vína; sviatostná podstata liturgie; nevyhnutnosť platne vysvätených kňazov; dôležitosť formy obradov. Tým sa zachovalo svedectvo o cirkevných dogmách o Eucharistii od čias evanjelií až podnes neporušené.

Okrem kníh Nového zákona sa zachovali aj spisy prvých kresťanov, ktoré slúžia ako liturgická príručka, nazvime ju misál, a sú obsiahnuté v dokumente nazývanom *Didaché* (grécke slovo znamenajúce „učenie”). Považuje sa za zozbierané učenie dvanástich apoštolov a pravdepodobne vznikol v sýrskej Antiochii (pozri Sk 11, 26) niekedy počas rokov 50-110 po Kristovi. *Didaché* štyrikrát používa na opísanie Eucharistie pojem „obeta”, raz nepochybne uvádza, že „toto je obeta, ktorú ustanovil Pán”. Dozvedáme sa z neho aj to, že zvyčajný liturgický deň bol „Pánov deň” a že pred prijatím Eucharistie bolo zvykom kajať sa za hriechy. „Keď sa teda zhromaždíte v deň Pána, lámtе chlieb a vzdávajte vďaky. Ale najprv sa vyznajte zo svojich hriechov, aby bola vaša obeta čistá.” Pokiaľ ide o poriadok obety, *Didaché* uvádza eucharistickú modlitbu, ktorá privádza do úžasu svojou poetickosťou. Jej ozvenu nachádzame v liturgii a hymnoch dnešných kresťanov, či už východných alebo západných:

„Ako bol tento chlieb rozptýlený po vrchoch a po zozbieraní sa spojil v jedno, tak nech sa zozbiera tvoja Cirkev od končín zeme do tvojho kráľovstva, lebo tvoja je sláva i moc skrze Ježiša Krista naveky. Ale z vašej Eucharistie nech neje a nepije nik, iba tí, čo boli pokrstení v Pánovom mene...

Všemohúci Pane, ty si stvoril všetko pre svoje meno, ľuďom si dal pokrm a nápoj, aby ti vzdávali vd'aky, a nám si skrze svojho služobníka daroval duchovný pokrm a nápoj a večný život...

Pamätaj, Pane, na svoju Cirkev, chráň ju od každého zla, veď ju vo svojej dokonalej láske a zhromaždi ju posvätenú zo štyroch strán sveta do svojho kráľovstva, ktoré si jej pripravil.”⁷

KORENE V IZRAELI

Liturgia starovekej Cirkvi ako aj naša dnešná liturgia veľmi čerpali z obradov a Písma starovekého Izraela. V druhej kapitole sme uvažovali, ako Ježiš počas slávania Veľkej noci ustanovil omšu. Jeho vd'akyvzdanie, jeho Eucharistia naplnila, zdokonalila a presiahla veľkonočnú obeť. Prví kresťania, z ktorých mnohí boli horliví židia, veľmi dobre chápali túto súvislosť. Takto sa veľkonočné modlitby čoskoro dostali do kresťanskej liturgie.

Pouvažujte o modlitbách nad vínom a nekvaseným chlebom pri veľkonočnej večeri: „Požehnaný si, Pane, Bože náš, Stvoriteľ viniča. Požehnaný si, Pane, Bože náš, Kráľ vesmíru, ktorý dávaš zrod chlebu zo zeme.” Zvolanie „Svätý, svätý, svätý je Pán zástupov, celá zem je plná jeho slávy” (*Iz 6, 3*) bolo ďalšou samozrejmosťou židovskej úcty k Bohu, ktorá hneď našla svoje miesto v kresťanských obradoch. Stretneme sa s ňou v *Knihe zjavenia*, ale objavuje sa aj v liste, ktorý napísal štvrtý pápež svätý Klement Rímsky okolo roku 96 po Kristovi.

SPOMIENKA NA TODAH

Azda najzvláštnjším liturgickým „predchodcom” svätej omše je *todah* starovekého Izraela. Hebrejské slovo *todah* podobne ako grécke eucharistia znamená „vzdávanie vd'aky”

alebo „vd'akyvzdanie“. Toto slovo symbolizuje obetný pokrm, ktorý sa jedával s priateľmi ako prejav vd'ačnosti voči Bohu. *Today* sa začína pripomenutím smrteľného nebezpečenstva a pokračuje oslavou Božieho oslobodenia človeka z neho. Ide o pôsobivé vyjadrenie dôvery v Božiu všemohúcnosť a milosrdenstvo.

Dobrym príkladom je 69. *žalm*. Naliehavá prosba o oslobodenie („Zachráň ma, Bože!“) je zároveň oslavou konečného oslobodenia („Piesňou chcem Božie meno osláviť... Lebo Pán vypočuje chudobných.“).

Klasickým príkladom *today* je 22. *žalm*, ktorý sa začína slovami: „Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?“ Sám Ježiš citoval tento *žalm*, keď zomierajúci visel na kríži. Všetci, ktorí to počuli, poznali túto pieseň a vedeli aj to, že sa začína nárekom nad opustenosťou, no končí sa víťazným tónom spásy. Ježiš ňou prejavil vlastnú dôveru a nádej na oslobodenie.

Today a Eucharistia znamenajú viac než vd'akyvzdanie. Kardinál Joseph Ratzinger napísal: „Celá kristológia, teda celá eucharistická kristológia je vo svojej štruktúre prítomná v starozákonnej spiritualite *today*.“ *Today* aj Eucharistia predstavujú úctu k Bohu vyjadrenú slovom a pokrmom. Okrem toho *today* podobne ako omša zahŕňa nekrvavú obeť nekvaseného chleba a vína.

Starovekí rabíni predpovedali *today* budúcnosť. „V nadchádzajúcom [mesiášskom] veku sa všetky obety ukončia okrem obety *today*. Tá bude trvať naveky“ (*Pesiqta*, I, str. 159).

NÁHRADA JE NEPRIJATEĽNÁ

Zo sýrskej Antiochie pochádza aj ďalšie svedectvo o novozrozenom cirkevnom učení o Eucharistii. Okolo roku 107 svätého Ignáca, antiochijského biskupa, prevádzali na západ na miesto jeho umučenia. Počas cesty často písal o Eucharistii. O Cirkvi hovorí ako o „mieste obety“. Do Filadelfie napísal: „Usilujte sa teda sláviť jednu Eucharistiu. Veď je len jedno telo nášho Pána Ježiša Krista a jeden kalich, ktorý nás zjednocuje v jeho krvi, jeden oltár, ako je len jeden biskup so staršími a

diakonmi, mojimi spoluslužobníkmi.” Ignác v *Liste Smyrňanom* ostro kritizuje bludárov, ktorí už v tej dobe odmietali pravé učenie: „Stránia sa Eucharistie a modlitby, pretože neuznali, že je telom nášho Spasiteľa Ježiša Krista.” Čitateľom radí, ako spoznať pravú liturgiu: „Nech sa pokladá za platnú len tá Eucharistia, ktorá sa koná pod predsedníctvom biskupa alebo toho, koho on poveril.”

Ignác o tejto sviatosti hovoril so zmyslom pre realitu, ktorá musela šokovať ľudí nezasvätených do tajomstiev kresťanskej viery. Určite slová vytrhnuté z kontextu hnali vodu na mlyn klebetám v Rímskej ríši, ktoré na oplátku chrlili obvinenia z kanibalizmu. V nasledujúcich desaťročiach obrana Cirkvi pripadla na Justína, učeného konvertitu zo Samárie. Práve on strhol závoj tajomstva o starovekej liturgii. Roku 155 po Kristovi napísal rímskemu cisárovi vysvetlenie, čo môžeme – a to aj v dnešných časoch – považovať za omšu. Stojí za to citovať ho celé:

V deň nazývaný dňom Slnka všetci, či už bývajú v mestách, alebo na vidieku, schádzajú sa na to isté miesto. Čítajú sa pamäti apoštolov a spisy prorokov, pokiaľ to čas dovolí. Keď lektor skončí, predsedajúci v príhovore napomína a povzbudzuje do nasledovania takých skvelých vecí. Potom všetci spoločne vstaneme a modlíme sa aj za seba samých..., aj za všetkých ostatných, nech sú kdekoľvek..., aby sme boli nájdení ako tí, čo skutkami žijú správnym životom a zachovávajú prikázania, a tak dosiahli večnú spásu. Keď modlitbu skončíme, pozdravíme sa navzájom bozkom. Potom tomu, čo predsedá bratom, prinesú chlieb a kalich vody a vína. On ich vezme a vzdáva chválu a slávu Otcovi vesmíru v mene Syna a Ducha Svätého a koná dlhé vzdávanie vďaky (po grécky *eucharistid*) za to, že nás uznal za hodných týchto darov. Keď skončí modlitby a vzdávanie vďaky, všetok prítomný ľud nadšene zvolá *Amen*. Keď predsedajúci skončil vzdávanie vďaky a všetok ľud nadšene zvolal, tí, čo sa u nás volajú diakoni, rozdeľujú všetkým prítomným chlieb, víno a vodu, ktoré boli „*eucharistizované*”, a zanesú (z nich)

neprítomným (Svätý Justín, mučeník, *Apológia* 1, 65-67. Pozri tiež *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1345).

Justín začína svoj opis „dňom Slnka” – nedeľou, ktorá bola dňom Ježišovho zmŕtvychvstania. Toto stotožnenie „Pánovho dňa” s nedeľou je všeobecným svedectvom prvých kresťanov. Nedeľa ako hlavný deň úcty k Bohu naplnila a nahradila siedmy deň, židovský sabbath. Napríklad práve v Pánov deň mal Ján, ktorý velebil Boha v duchu, víziu apokalypsy (Zjv 1, 10).

SLOVO A JEHO ZNÁZORŇOVANIE

Justín vysvetľuje, čo znamená obeta a sviatosť Cirkvi. Predsa však nezľahčuje dogmu o skutočnej prítomnosti. Používa ten istý obrazný realizmus ako jeho predchodca Ignác: „Pokrm, nad ktorým sa v modlitbe, obsahujúcej jeho slová, vzdávali vďaka a ktorým sa po premenení živí naša krv a naše telo, je telom a krvou vteleného Ježiša.”¹⁵

Justín v rozhovore so Židmi zašiel ďalej a vysvetlil, že veľkonočná obeta a chrámové obety boli iba predobrazom jedinej obety Ježiša Krista a jej sprítomnenia v liturgii: „Obeta najjemnejšej múky..., ktorú zákon vyžadoval od uzdravených z malomocenstva, bola predobrazom eucharistického chleba – obety, ktorú ustanovil náš Pán Ježiš Kristus.”

Taká bola *katolícka* alebo všeobecná skúsenosť s Eucharistiou. Predsa však, kým učenie zostávalo na celom svete rovnaké, liturgia sa poväčšine líšila podľa miestnych zvyklostí. Každý biskup bol zodpovedný za slávenie Eucharistie na svojom území. Postupne si rozličné regióny vytvorili vlastný štýl liturgickej praxe: sýrsky, rímsky, galský atď. Je však pozoruhodné, v čom všetkom tieto liturgie boli rovnaké, hoci boli veľmi odlišné. Okrem pár výnimiek mali spoločné tie isté základné prvky: úkon kajúcnosti, čítania z Písma, spev alebo recitáciu žalmov, homíliu, „anjelský hymnus” (Svätý, svätý, svätý), eucharistickú modlitbu a sväté prijímanie. Cirkvi sa podľa pokynov svätého Pavla zvlášť starali o to, aby presne

odovzdali slová, ktorými sa chlieb a víno premieňali na Kristovo telo a krv: „Toto je moje telo... Toto je kalich mojej krvi.”

STARÝ ZNÁMY REFRÉN

Od začiatku tretieho storočia sa prejavuje väčší záujem o uchovanie presných slov liturgie, ktoré sa pripisujú apoštolom. V prvých rokoch štvrtého storočia po Kristovi sa v severnej Sýrii vynára nová kompilácia prijatej tradície *Didascalia Apostolorum* (Učenie apoštolov). Obsahuje texty modlitieb, ako aj detailné pokyny o liturgických úlohách biskupov, kňazov, diakonov, žien, detí, mladých, vdov, sirôt a cestujúcich.

Hypolit Rímsky okolo roku 215 vytvoril svoje veľké dielo *Apoštolská tradícia*, v ktorom spísal liturgické a teologické učenie, ktoré Rímska cirkev uchovávala od apoštolských čias. V jednej časti presne opisuje obrad svätenia kňazov. Zatiaľ čo v Justínovom opise našu omšu „vidíme”, u Hypolita ju môžeme „počúť”.

KŇAZ: Pán s vami.

ZHROMAŽDENIE: I s duchom tvojím.

KŇAZ: Hore srdcia.

ZHROMAŽDENIE: Máme ich u Pána.

KŇAZ: Vzdávajme vd'aky Pánovi, Bohu nášmu.

ZHROMAŽDENIE: Je to dôstojné a správne.

Z toho istého obdobia pochádzajú najstaršie texty liturgií, ktorým sa pripisuje apoštolský pôvod. Ide o liturgie svätého Marka, svätého Jakuba a svätého Petra, ktoré sa stále používajú na mnohých miestach sveta. Liturgia svätého Jakuba bola obľúbeným obradom starovekej jeruzalemskej cirkvi, ktorej prvým biskupom bol práve Jakub. Všetky sú teologicky hutné, bohaté na poéziu a citácie z Píšem. Nezabúdajme, že vtedy len pár ľudí vedelo čítať a ešte menej si mohlo dovoliť dať opisovať knihy. Liturgia bola preto miestom, kde kresťania mohli počúvať Bibliu. A tak od prvopočiatkov Cirkvi sa v omši hojne používalo Písmo.

Hoci slová starovekých liturgií výrečne hovoria o Kristovej obete, výrečné je aj ich ticho:

Nech všetko, čo je smrteľné, zachová ticho a stojí so strachom a chvením, a neuvažuje nad ničím pozemským.

Pretože Kráľ kráľov a Pán pánov,

Kristus, náš Boh, prichádza, aby sa obetoval a aby sa dal verným ako pokrm.

A idú pred ním zástupy anjelov so všetkou mocou a silou, mnohí cherubíni a šesťkrídli serafíni zakrývajú si tvár a neprestajne spievajú:

Aleluja, aleluja, aleluja.

Všetko si uchováajte v mysli: zvuky i ticho prvých omší v Cirkvi. Opäť sa s nimi stretnete v nebi, keď budeme podrobnejšie skúmať *Knihu zjavenia*. Opäť sa s nimi stretnete v nebi, keď pôjdete najbližšiu nedeľu na omšu.

Spoznajte a okúste (počúvajte a dotýkajte sa) chuť evanjelia

ČO ZNAMENAJÚ JEDNOTLIVÉ ČASTI OMŠE

Niektorí ľudia, dušou romantici, radi prijímajú myšlienku, že úcta k Bohu u prvých kresťanov bola čisto spontánna a improvizovaná. Majú radi predstavu, že prví veriaci boli takí nadšení, že keď sa s celou cirkvou zhromaždili na lámanie chleba, modlitba chvály a vzdávania vďaka jednoducho prešla do hlbokej modlitby. Veď napokon kto potrebuje misál na to, aby zvolal: „Ľúbim ťa!”?

Aj ja som tomu kedysi veril. Štúdium Písma a tradície ma však priviedlo k poznaniu, že vyjadrenie chvály podlieha určitému poriadku. Postupne som v sebe objavil (stále som sa pokladal za protestanta), že mám liturgiu čoraz radšej a usilujem sa ju zostaviť zo slov v Písme. Vôbec som nevedel, že už sa tak stalo.

Už od čias Pavla vidíme záujem Cirkvi o presnosť obradov a o liturgický poriadok. Verím, že to nie je len tak. Svojich romantických priateľov prosím o pochopenie, keď tvrdím, že poriadok a program nie sú nevyhnutne zlé. Vlastne sú nenahraditeľné pre dobrý, zbožný a pokojný život. Bez programu a ustálenosti by sa nám podarilo splniť len málo z pracovného dňa. Ako by vyzerali naše vzťahy bez ustálených fráz? Ešte som sa nestretol s rodičmi, ktorých by unavovalo, že im deti dookola opakujú to staré známe „ďakujem”. Ešte som sa nestretol s manželkou, ktorá by ochorela z toho, že musí stále počúvať vetu: „Ľúbim ťa.”

Vernosť zaužívanej forme je spôsobom prejavovania lásky. Nepracujeme, neďakujeme alebo nevyjadrujeme city len vtedy, keď máme na to náladu. Skutočná láska sa prejavuje v stálosti, a stálosť sa preukazuje v poriadku.

LITURGIA AKO NÁVYK

Poriadok nie je len vecou teórie. Funguje aj v praxi. Poriadok zabezpečuje pokojný, plnší a užitočnejší život. Čím viac dobrých návykov si vypestujeme, tým efektívnejší budeme. Nemusíme neustále uvažovať nad maličkosťami; začínajú v nás prevládať dobré návyky, myseľ i srdce sú uvoľnené pre nové podnety.

Takýmito ustálenými frázami, ktoré overil čas, sú obrady kresťanskej liturgie: *d'akujem* Božieho dieťaťa, *milujem ťa* Kristovej manželky, Cirkvi. Liturgia je zvyk, vplyvom ktorého sme veľmi efektívni nielen v „duchovnom živote“, ale aj v živote ako takom, nakoľko žijeme vo svete, ktorý vytvoril a vykúpil Boh.

Do liturgie sa zapája celý človek: telo, duša i duch. Spomínam si, ako som sa prvýkrát zúčastnil na kresťanskej liturgii – večerných bohoslužbách v istom pravoslávnom seminári. Keďže som pochádzal z kalvínskeho prostredia, na danú skúsenosť som nebol pripravený – kadidlo a ikony, kľákanie a vstávanie, spevy a zvony. Sústredil som sa všetkými zmyslami. Na konci sa ma nejaký seminarista spýtal: „Čo si o tom myslíte?“ Odpovedal som len toľko: „Teraz viem, prečo mi dal Boh telo: aby som ním chválil Pána spolu s jeho ľudom pri liturgii.“ Katolíci evanjelium nielen počujú. V liturgii ho počujeme, vidíme, cítime a vieme, ako chutí.

ROZDELENÁ NA DVE ČASTI

Možno najjasnejšie počujeme omšové zvolanie vo vete, ktorá cez celé cirkevné dejiny zaznieva vo väčšine liturgií z rôznych kútov sveta: *Hore srdcia!* Kam smerujú naše srdcia? Obracajú sa k nebu, pretože omša je nebom na zemi. Predtým však, ako to jasne pochopíme (a v tom to väzí: prv ako porozumieme *Knihe zjavenia*), musíme spoznať jednotlivé časti omše.

V tejto kapitole si prejdeme liturgiu krok za krokom, aby sme pochopili každý prvok tohto „diela“ – odkiaľ pochádza a na čo slúži. Hoci máme priestor len na pár hlavných detailov, malo

by to stačiť, aby sme o nej začali rozjímať a postupne objavovali jej vnútornú logiku. Kým totiž nebudeme rozumieť celku i obom jej častiam, môže sa pre nás stať nezmyselnou rutinou bez vnútorného prežívania; a práve táto rutina ju znevažuje.

Najskôr by sme mali vedieť, že omša je rozdelená na dve časti: na liturgiu slova a liturgiu Eucharistie. Tieto časti sa ďalej členia na konkrétne úkony. V latinskej Cirkvi liturgia slova pozostáva z úvodných obradov, úkonu kajúcnosti a z čítaní Božieho slova. Liturgia Eucharistie sa dá rozdeliť na štyri časti: príprava obetných darov, eucharistická modlitba, prijímanie a záverečné obrady. Hoci úkonov je veľa, omša je jedinou obetou a ňou je Ježiš Kristus, ktorý obnovuje našu zmluvu s Bohom Otcom.

PREŽEHNANIE

Medzi prvými kresťanmi bolo najbežnejším vyjadrením viery znamenie kríža. Často sa objavuje v dokumentoch z daného obdobia. Väčšinou bolo zvykom dávať ho na čelo. Niektorí spisovatelia (ako napríklad svätý Hieronym a svätý Augustín) opisujú kresťanov, ktorí sa krížom značili na čele, na perách a na srdci. Aj veľkí svätci dosvedčujú nesmiernu moc tohto znamenia. Svätý Cyprián z Kartága v treťom storočí napísal, že „v znamení kríža je všetka čnosť a sila... V ňom je spása pre všetkých, ktorí sú ním označení na čele” (mimochodom narážka na Zjv 7, 3 a 14, 1). O storočie neskôr svätý Atanáž vyhlásil, že „znamením kríža strácajú moc všetky čary a menia sa v ničotu všetky čarodejstvá”. Pred krížom Ježiša Krista je diabol bezmocný.

Znamenie kríža je našim najhlbším gestom. Je to tajomstvo evanjelia, kresťanská viera zhrnutá v jedinom symbole. Keď sa prežehnávame, obnovujeme zmluvu uzatvorenú pri krste. Svojimi slovami vyznávame vieru v Trojicu, v ktorej sme boli pokrstení. („V mene Otca i Syna i Ducha Svätého.”) Rukou naznačujeme, že nás vykúpil kríž Ježiša Krista. Najväčší hriech v dejinách ľudstva – ukrižovanie Božieho Syna – sa stal najväčším prejavom milosrdnej lásky Boha a jeho moci. Kríž je

prostriedok, skrze ktorý sme spasení, skrze ktorý sme sa stali spoluúčastníkmi na božskej prirodzenosti (pozri *2Pt1,4*).

Trojica, vtelenie, vykúpenie – v týchto troch pojmoch, ktoré prežehnanie vyjadruje, je celé vyznanie viery. Vo východných cirkvách je toto gesto obohatené o ďalšiu symboliku. Tamojší kresťania pri prežehnávaní majú spolu tri prsty (palec, ukazovák a prostredník) oddelene od zvyšných dvoch (prstenníka a malíčka): tri prsty predstavujú jednotu Najsvätejšej Trojice; dva znamenajú jednotu dvoch Kristových prirodzeností, ľudskej a božskej.

Nejde len o prejav úcty. Prežehnanie nám pripomína aj to, kto sme. „Otec, Syn a Duch Svätý” predstavujú rodinné vzťahy, vnútorný život a vonkajšie spoločenstvo Boha. Iba v našom náboženstve predstavuje Boh rodinu. Boh sám osebe je „večnou rodinou”; my sme sa krstom stali jej súčasťou. Krst je sviatosť – toto slovo pochádza z latinského *sacramentum*, čo znamená prisaha – a ňou sme sa začlenili do Božej rodiny. Znakom kríža na začiatku omše si pripomínáme, že sme Božie deti.

Obnovujeme aj krstné sľuby. Znak kríža sa teda podobá prisaha na Bibliu v súdnej sieni. Sľubujeme, že sme prišli na omšu vydať svedectvo. Nie sme teda len pozorovateľmi chvál; aktívne sa na nich zúčastňujeme, sme svedkovia: prisaháme, že budeme hovoriť pravdu, celú pravdu a nič iné len pravdu. Tak nám, Pán Boh, pomáhaj.

ÚKON KAJÚCNOSTI

Ak my sedíme na lavici svedkov, kto je potom na lavici obžalovaných? Z úkonu kajúcnosti je to zrejmé: my. *Didaché*, vôbec prvá liturgická príručka, hovorí, že účasti na Eucharistii by malo predchádzať vyznanie hriechov. Na omši je krásne to, že nás nikto neobviňuje, iba my sami. „Vyznávam všemohúcemu Bohu..., že som veľa zhrešil.”

Zhrešili sme. Nemôžeme to poprieť. „Ak hovoríme, že nemáme hriech, klameme sami seba a nie je v nás pravda” (*1 Jn 1, 8*). V Biblii je napísané, že aj spravodlivý padne sedemkrát za deň (pozri *Prís 24, 16*). Nie sme nijaká výnimka a česťnosť káže,

aby sme uznali svoju vinu. Aj všedné hriechy sú vážne, pretože každý jeden je previnením voči vznešenému Bohu. A tak na omši priznávame vinu a odovzdávame sa do milosrdenstva nebeského súdu. V *Kyrie* prosíme o zľutovanie každú z troch božských osôb: „Pane, zmiluj sa. Kriste, zmiluj sa. Pane, zmiluj sa.” Nevyhovárame sa, ani nehľadáme vysvetlenie. Prosíme o odpustenie a počúvame slová milosrdenstva. Ak nejaké slovo vystihuje význam omše, je to slovo „milosrdenstvo”.

Výraz „Pane, zmiluj sa” sa často objavuje v Písme v oboch Zákonoch (pozri napríklad Z 6, 2; 31, 9; *Mt* 15, 22; 17, 15; 20, 30). Starý zákon neustále poučá, že milosrdenstvo patrí medzi najvýznamnejšie vlastnosti Boha (pozri *Ex* 34, 6; *Jon* 4, 2).

„Pane, zmiluj sa” sa zachovalo od čias liturgie prvých kresťanov. Pretrváva aj v starodávnejšej gréckej podobe: *Kyrie eleison*. V niektorých východných liturgiách zhromaždenie opakuje *Kyrie* ako odpoveď na dlhšie litánie vyprosujúce priazeň od Boha. U gréckokatolíkov sú tieto prosby zamerané prevažne na pokoj: „Modlime sa v pokoji k Pánovi... Za pokoj zhora... Za mier na celom svete...”

GLÓRIA

Prosíme o pokoj a vzápätí rozhlasujeme, že Boh nás vypočul: „Sláva Bohu na výsostiach a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle.” Táto modlitba vznikla približne v druhom storočí. Jej úvodné zvolanie pochádza z piesne, ktorú anjeli spievali pri Ježišovom narodení (*Lk* 2, 14). Ďalšie verše sú odrazom anjelskej oslavy Božej moci z *Knihy zjavenia* (najmä *Zjv* 15, 3-4).

Boha hneď chválime za požehnanie, o ktoré sme práve prosili. Takto dosvedčujeme Božiu moc. Takto ho oslavujeme. Ježiš povedal: „A urobím všetko, o čo budete prosiť v mojom mene, aby bol Otec oslávený v Synovi. Ak ma budete prosiť o niečo v mojom mene, ja to urobím” (*Jn* 14, 13-14). *Glória* spievame s radosťou, dôverou a nádejou, ktoré sú odjakživa príznačné pre veriacich. Ňou omša pripomína starozákonný *today*, o ktorom sme sa už zmienili. Naša obeta je naliehavou

prosbou o oslobodenie, ale zároveň je oslavou a vďakyvzdaním za jej vypočutie. Taká je viera človeka, ktorý pozná Božiu prozreteľnú starostlivosť. To je *Glória*.

CIRKEV CELÉHO EVANJELIA

Rozhodujúce v liturgii slova je, ako vyplýva z názvu, ohlasovanie Božieho slova. V nedeľu ide zvyčajne o čítanie zo Starého zákona, potom nasleduje spev alebo prednes žalmu a čítanie z novozákonných listov. Napokon prichádza čítanie evanjelia. (Na veľkonočnú vigíliu je to až deväť čítaní z Biblie.) Keď si to zvážime, Písmo je v prevahe. Katolíci, ktorí chodia na omšu každý deň, vypočujú si v priebehu troch rokov takmer celú Bibliu – okrem toho vo všetkých omšových modlitbách sa nachádza veľa z bohatstva Písma... Nedopušte, aby ľudia tvrdili, že Cirkev nevyzýva katolíkov, aby boli „biblickými kresťanmi”.

Liturgia je vlastne „prirodzeným domovom” Biblie. „Viera je z hlásania,” hovorí svätý Pavol (*Rim 10, 17*). Všimnite si, že nepovedal: „Viera je z čítania.” V prvých storočiach Cirkvi neexistovali tlačiarne. Väčšina ľudí si nemohla dovoliť vlastniť rukou prepísané evanjeliá a mnohí nevedeli ani čítať. Kde teda kresťania prijímali evanjelium? Na omši – a vtedy, ako aj teraz, si vypočuli celé evanjelium.

Omšové čítania sú rozdelené do trojročného cyklu v tzv. *lekcionári*. Táto kniha je účinnou protilátkou voči sklonu sústrediť sa na obľúbené texty a dookola o nich kázať, ktorému som ako protestantský kazateľ podľať. Celé roky som s nimi vystačil, pričom o niektorých knihách Starého zákona som sa ani nezmienil. To by sa nemohlo stať katolíkovi, ktorý chodí na omšu pravidelne.

Počas čítaní sa nie vždy dokážeme sústrediť. Sú však prirodzenou a základnou prípravou na sväté prijímanie Ježiša. Origenes (3. stor.), jeden z veľkých biblických teológov ranej Cirkvi, naliehal na kresťanov, aby verili v Kristovu prítomnosť v evanjeliu tak, ako veria v jeho prítomnosť v hostii.

Vy, čo sa pravidelne zúčastňujete na božských tajomstvách, viete, že keď prijímate Pánovo telo, chránite ho so všetkou pozornosťou a úctou, aby azda z neho ani kúsok nespadol, aby sa nič z posväteného daru nestratilo. Pretože veríte, a je to tak správne, že by ste sa za svoju nedbanlivosť zodpovedali. Keď si teda dávate taký pozor, aby ste uchránili jeho telo, myslíte si, že máte menšiu vinu, keď nedbáte na Božie slovo?

O sedemnást' storočí neskôr Druhý vatikánsky koncil zopakoval toto staré učenie pre súčasnosť: „Cirkev vždy mala v úcte Sväté písmo priam ako samo Pánovo telo, pretože – najmä v posvätej liturgii – neprestáva prijímať chlieb života zo stola tak Božieho slova, ako aj Kristovho tela” (*Dá Verbum* 21).

„Nikto,” tvrdí Origenes, „nechápe srdcom..., pokým sa neotvorí a úplne sa nesústredí.” Počúvame omšové čítania takto? Počas nich musíme dávať obzvlášť pozor, pretože od začiatku omše sme pod prisahou. Keď prijímame Slovo, ktoré, ako uznávame, pochádza od Boha, berieme ho ako záväznú. Následne sme súdení, do akej miery sme podľa neho žili. V Starom zákone počúvať zákon znamenalo súhlasiť so životom podľa neho – a v prípade neuposlúchnutia znášať následky. Ako uvidíme v *Knihe zjavenia*, aj v zmluve Nového zákona nás viaže, čo sme si vypočuli.

VYZNANIE VIERY

Nedeľná Liturgia slova pokračuje homíliou (alebo kázňou) a vyznaním viery. V homílii nám kňaz alebo diakon komentuje Bohom inšpirované slovo. Námet by mal čerpať zo Svätého písma daného dňa, objasňovať nezrozumiteľné časti a zdôrazniť, ako ho uplatniť v živote. Homília nemusí byť zábavná. Ako k nám Ježiš prichádza v skromnej oblátke bez chuti, tak aj Duch Svätý niekedy pôsobí skrze monotónneho, nevýrazného kazateľa.

Po homílii recitujeme nicejsko-carhradské vyznanie viery, ktoré predstavuje vieru zhustenú do pár viet. Slová Kréda sú presné, vybrúsené a jasné ako diamant. V porovnaní s modlitbou Glória sa nicejsko-carhradské vyznanie viery zdá byť

nezáživné. No zdanie klame. Vyznávame totiž učenie, pre ktoré väznili a usmrcovali kresťanských obyvateľov Rímskej ríše. Pre dogmy o Ježišovom božstve a jednote s Otcom tam v štvrtom storočí takmer prepukla občianska vojna. Vznikli nové herézy a šírili sa Cirkvou ako rakovina, ohrozovali život celého tela. Preto boli zvolané veľmi významné koncily v Nicei (325) a Carihrade (381), na ktorých sa zúčastnili veľkí myslitelia a osobnosti v dejinách Cirkvi. Základným pravdám katolíckej viery dali definitívnu podobu, hoci väčšina z veršov Kréda sa bežne používala minimálne od tretieho storočia. Po ich skončení mnohé cirkvi Východu žiadali všetkých veriacich, aby každý týždeň vyznanie viery nielen recitovali, ale aj spievali, nakoľko išlo o radostnú zvesť, spásnu novinu.

Kardinál Joseph Ratzinger výstižne vyjadril spojenie medzi evanjeliom a vyznaním viery: „Dogma nie je podľa definície nič iné ako interpretácia Svätého písma... ktoré sa celé storočia šíri z viery.” Krédo je „vierou našich otcov”, ktorá je „stále živá”. Podobne v dokumente Medzinárodnej teologickej komisie *O interpretácii dogiem* z roku 1989 sa hovorí: „Cirkevné dogmy sa zaoberajú správnou interpretáciou Svätého písma... Nemožno zmeniť to, čo sa pod vedením Ducha Svätého sformulovalo ako kľúč k čítaniu Svätého písma.” Keď v nedeľu recitujeme Krédo, verejne prijímame túto vieru Písma ako objektívnu pravdu. Stávame sa súčasťou drámy dogmy, pre ktorú boli naši predchodcovia ochotní zomrieť.

K predkom sa pripájame, keď recitujeme modlitby veriacich – svoje prosby. Vyznanie viery nám umožňuje orodovať spolu so svätými. Liturgia slova sa končí a my vstupujeme do tajomstiev Eucharistie.

OBETUJTE MU ČO NEMÔŽE ODMIETNUŤ

Liturgia Eucharistie sa začína obetovaním, ktoré naznačuje našu vernosť. Prinášame chlieb, víno a peniaze na podporu cirkevných aktivít. V ranej Cirkvi veriaci vlastnoručne piekli chlieb a prešovali víno na slávenie; potom ich predkladali pri obetovaní. (V niektorých východných cirkvách aj dnes chlieb a

víno dorábajú farníci.) Zmysel je v tom, že obetujeme seba a všetko, čo máme. Niežeby sme boli nejakí výnimoční, vieme však, že Pán môže vziať to, čo je dočasné, a urobiť ho večným; vziať, čo je ľudské, a urobiť ho božským. Na Druhom vatikánskom koncile sa intenzívne hovorilo o obetách laikov: „Veď všetky ich skutky, modlitby a apoštolské podujatia, manželský a rodinný život, každodenná práca, duchovné i fyzické zotavenie... stávajú sa duchovnými obetami, ľúbezňami Bohu v Ježišovi Kristovi, s vrúcnou nábožnosťou prinášanými Bohu spolu s obetou Pánovho tela pri slávení Eucharistie. A tak i laici tým, že si ako ctitelia Boha všade bezúhonné počinajú, zasväcujú mu sám svet” (*Lumen Gentium* 34).

Všetko, čo máme, kladieme na oltár, aby sa to posvätilo v Kristovi. Kňaz toto spojenie priamo vyjadruje, keď nalieva vodu a víno do kalicha: „Tajomstvo tejto vody a vína nech nás spojí s božstvom Ježiša Krista, ktorý láskavo prijal našu ľudskú prirodzenosť.” V tomto úkone je bohatá symbolika: jednota Kristovej božskej a ľudskej prirodzenosti, krv a voda, ktorá vytryskla z jeho boku na kríži, a jednota našich vlastných darov so Spasiteľovým dokonalým darom seba samého. Túto obetu Otec nemôže odmietnuť.

VÝSTUP NAHOR

Kňaz nás pri prinášaní darov vyzýva: „Hore srdcia.” Tento pôsobivý obraz nájdete od prvopočiatkov v kresťanských liturgiách na celom svete. Pozdvihujeme svoje srdcia k nebu. V slovách *Apokalypsy* (pozri *Zjv* 1, 10; 4, 1-2) v duchu vystupujeme do neba. Hovoríme, že odteraz sa nebudeme pozeráť na svet vlastnými očami, ale očami viery.

Čo teda vidíme v tomto nebi? Spoznávame, že všade okolo nás sú anjeli a svätí. Spievame pieseň, ktorú podľa mnohých opisov spievajú pred nebeským trónom (pozri *Zjv* 4, 8; /z 6,2-3). Na Západe ju nazývame „Sanctus” alebo „Svätý, svätý, svätý”; na Východe je to „Trisagion” alebo „Trojsvätý hymnus”.

Potom prichádza vrchol eucharistickej obety, eucharistická modlitba (alebo anafora). V tejto chvíli zisťujeme, že Nový

zákon nie je kniha, ale dianie – Eucharistia. V Cirkvi sa používa viacero eucharistických modlitieb, ale všetky obsahujú rovnaké prvky:

Epikléza. Keď kňaz vystrie ruky nad darmi a zvoláva Ducha Svätého. Ide o silné stretnutie s nebom, ktoré sa väčšmi zdôrazňuje na Východe.

Slová premenenia. Duch Svätý a Slovo premieňajú chlieb a víno na telo a krv, dušu a božstvo Ježiša Krista. Kňaz túto chvíľu spája s Poslednou večerou, keď Ježiš ustanovil obeť zmluvy na všetky veky. Čo znamenala dvanásť kapitola *Knihy Exodus* pre liturgiu Veľkej noci, to znamená evanjelium pre eucharistickú modlitbu – ale s väčším rozdielom. Slová novej Veľkej noci „uskutočňujú to, čo naznačujú”. Keď kňaz vyslovuje slová premenenia – „Toto je moje telo... Toto je kalich mojej krvi. Je to krv novej a večnej zmluvy” – nerozpráva o nejakej udalosti, ale hovorí v *osobe Krista*, ktorý je hlavným celebrantom svätej omše. Sviatosťou kňazstva sa človek mení v samom bytí; ako kňaz sa stáva „druhým Kristom”. Ježiš vysvätil na slávenie svätej omše apoštolov a svojich nástupcov slovami: „Toto robte na moju pamiatku” (1 Kor 11, 25). Všimnite si, že Ježiš im prikázal „toto robte”, a nie „toto píšete” alebo „toto čítajte”.

Pamiatka. Na opísanie ďalšej časti eucharistickej modlitby používame slová „pamiatka” a „spomienka”, tieto slová však ani zďaleka nevystihujú výrazy z pôvodného jazyka. Napríklad v Starom zákone často čítame, že Boh „sa rozpomätal na svoju zmluvu”. Neznamená to, že by na zmluvu zabudol; ale v určitých chvíľach ju pre blaho ľudu obnovil, znovu predložil, napodobnil. Práve to koná skrze svojho kňaza v pamiatke omše. Opäť raz obnovuje svoju novú zmluvu.

Obeta. „Spomienka” omše nie je zdanlivá. Má telo; ním je Ježiš vo svojej oslávenej ľudskosti, on je našou obeťou. „Otče, keď slávime pamiatku spásonosného umučenia tvojho Syna... prinášame ti so vzdávaním vďaka túto živú a svätú obeť” (*Tretia eucharistická modlitba*).

Príhovor. So samotným Ježišom sa modlíme k Otcovi za živých i mŕtvych, za celú Cirkev i za celý svet.

Doxológia. Dôležitým okamihom je koniec eucharistickej modlitby. Nazývame ho „doxológia“, čo je z gréckeho „slovo oslavy“. Kňaz zdvihne kalich a hostiu so slovami: „Skrze Krista, s Kristom a v Kristovi máš ty, Bože, Otče všemohúci, v jednote s Duchom Svätým všetku úctu a slávu po všetky veky vekov.“ Naše „Amen!“ by sa tu malo opakovať; tradične sa nazýva „trojité amen“. Svätý Hieronym uvádza, že v Ríme sa pri trojitom amen triasli všetky pohanské chrámy.

RODINNÝ OBRAD

Po eucharistickej modlitbe nasleduje Otče náš; modlitba, ktorú nás naučil Ježiš. Nachádzame ju v starých liturgiách, obsiahlejší význam by mala mať pre nás v kontexte svätej omše, najmä keď ju chápeme ako nebo na zemi. Svoje krstné sľuby sme obnovili ako deti Boha, ktorého voláme „Otče náš“. Teraz sme s ním v nebi, pozdvihli sme svoje srdcia. Účasťou na omši sme blahoslavili jeho meno. Keď sme svoju obeť zjednotili s Ježišovou večnou obeťou, videli sme, ako sa naplnila Božia vôľa „ako v nebi, tak i na zemi“. Máme pred sebou Ježiša, náš „každodenný chlieb“, ktorý nám „odpustí naše viny“, pretože sväté prijímanie zmýva všetky ľahké hriechy. Zakúsili sme teda milosrdenstvo, a preto aj my ho budeme preukazovať tak, že odpustíme „svojim vinníkom“. A skrze sväté prijímanie získame novú moc nad pokušením a zlom. Svätá omša je dokonalým naplnením modlitby Pána, slova za slovom.

Začína sa „obrad prijímania“. Za Ježišových čias sa slovo *prijímanie* (po grécky *koinonia*) najčastejšie používalo na opísanie rodinného zväzku. Pri prijímaní teda obnovujeme svoj zväzok s večnou rodinou, ktorou je Boh, a s Božou rodinou na zemi – s Cirkvou. Svoje spojenie s Cirkvou vyjadrujeme znakom pokoja. Týmto starobylým gestom vyplníme Ježišov príkaz, aby sme sa udobrili s blížnym skôr, ako pristúpime k oltáru (pozri *Mt 5, 24*).

Naša ďalšia modlitba „Baránok Boží” pripomína veľkonočnú obeť a milosrdenstvo a pokoj novej Veľkej noci. Kňaz počas nej prelomí hostiu a potom ju zdvihne do výšky – Baránok, ktorý stojí, akoby bol zabitý (pozri Zjv 5, 6) – a zvolá slová Jána Krstiteľa: „Hľa, Baránok Boží” (pozri Jn 1, 36). A my môžeme len odpovedať slovami rímskeho stotníka: „Pane, nie som hoden, aby si vošiel pod moju strechu, ale povedz iba slovo...” (M 8, 8).

Potom Ježiša prijímame vo svätom prijímaní. Chválili sme ho v Glórii a ohlasovali v Kréde! Pred ním sme zložili svoju slávnostnú prísahu! On je novou zmluvou, na ktorú sme čakali v celých ľudských dejinách! A teraz ho prijímame. Keď Kristus príde na konci vekov, nebude mať ani o štipku viac slávy, ako má vo chvíli, keď ho prijímame celého! V Eucharistii prijímame to, čím budeme po celú večnosť, keď budeme vzatí do neba a pripojíme sa k nebeskému zástupu na Baránkovu svadobnú hostinu. Ňou je sväté prijímanie. Nejde o metaforu. Ide o chladnú, zámernú, presnú, metafyzickú pravdu, ktorú učil Ježiš Kristus.

STE NEBESKÝMI VYSLANCAMI

Zdá sa, že po tom všetkom sa svätá omša konci príliš náhle – s požehnaním a „Id'te v pokoji.” Pripadá nám čudné, že slovo „omša” má svoj pôvod v týchto uponáhľaných posledných slovách: *Ite, missa est* (doslova Chod'te, je to poslané.”). Staroveké národy chápali, že omša je vyslaním. Tieto posledné slová nie sú ani tak prepustením, ako skôr poverením. Zjednotili sme sa s Kristovou obeťou. Odchádzame z omše, aby sme v nádhere všedného života doma i vo svete prežívali tajomstvo – obeť, ktorú sme práve slávili.

2.ZJAVENIE NEBIES

„Obrátil som sa, aby som pozoroval”

ZMYSEL V ČUDESNOSTI

Prvé štyri kapitoly predstavovali tú zrozumiteľnejšiu časť. Ved' poväčšine katolíci aspoň zhruba vedia, čo je omša. Poznajú modlitby i úkony, aj keď ich neveľmi vnímajú. V tejto kapitole sa však obrátíme, aby sme pozorovali (Zjv 1, 12), od čoho sa mnohí katolíci niekedy s hrôzou, inokedy sklamane odvrátili.

Posledná kniha Biblie *Kniha zjavenia* nám pripadá akási čudná; plná hrozných vojen a spaľujúcich ohňov, potokov krvi a ciest vydláždených zlatom. Akoby sa v každej časti vzpierała zdravému rozumu a dobrému vkusu. Zoberme si napríklad dobre známe kobyľky. Ján podáva správu, že „z dymu vyšli na zem kobyľky... podobali sa koňom pripraveným do boja; na hlavách mali akoby vence podobné zlatu a ich tváre boli ako tváre ľudí. Vlasy mali ako ženské vlasy a ich zuby boli ako levie. Panciere mali ako panciere zo železa a zvuk ich krídel bol ako hrmot mnohých konských vozov rútiacich sa do boja. Chvosty mali podobné škorpiónom aj žihadlá a v chvostoch mali moc škodiť ľuďom päť mesiacov” (Zjv 9, 3. 7-10).

Nevieme, či sa máme smiať alebo kričať od hrôzy. Pri všetkej úcte máme chuť opýtať sa svätého Jána: „Aby som si to ujasnil: videl si kobyľky s dlhými vlasmi, levími zubami a ľudskou tvárou... ktoré boli v zlatom brnení s korunami na hlave?” Veľmi radi by sme sa Bohu vyhovorili, že *Apokalypsu* čítať nemôžeme, lebo nás súria iné veci. Nechcem tvrdiť, že podrobné opisy v *Knihe zjavenia* nie sú ničím zvláštne. Chcem vás skôr povzbudiť, aby ste spolu so mnou skúmali a objavili, že všetka tá čudnosť má zmysel.

MÁ TO VÔBEC HLAVU A PÄTU?

Knihu zjavenia som začal skúmať ako protestant; formálne evanjelik, v teológii kalvín. *Apokalypsa* ma podobne ako mnohých ďalších evanjelikov fascinovala. Tvorí súčasť Svätého písma a pre mňa „iba Písmo” predstavovalo základ viery. Okrem toho ako posledná kniha Biblie zaujíma jasné

postavenie: Božie „posledné slovo“ ako také. *Zjavenie* som pokladal za najtajomnejšiu a najzáhadnejšiu biblickú knihu. Nemohol som ju len tak prehliadnuť, až príliš provokovala. Považoval som ju za akýsi hlavolam, ktorý mi dal Boh vylúštiť; za určitý kód, ktorý priam lákal k rozšifrovaniu.

A nebol som sám. Keďže sa blížil koniec druhého milénia, vykladanie *Knihy zjavenia* sa medzi mojimi bratmi evanjelikmi rozbehlo ako na páse. Pri každej návšteve kníhkupectva som objavil nové a sľubnejšie zjavenia.

Avšak nebolo to tak vždy. Úplne prvému protestantovi Martinovi Lutherovi pripadala celá *Apokalypsa* príliš bizarná. Istý čas dokonca popieral, že patrí do Biblie, pretože podľa jeho slov „zjavenie by malo zjavovať“.

A *Zjavenie* naozaj ustavične zjavuje tým, že odhaľuje masku predsudkov, strachu a ideologického presvedčenia každého jednotlivého vykladača.

Apokalypsa zostáva pre kresťanov akousi Rorschachovou machuľou (Ide o druh psychologických testov). Kazatelia sa najskôr pokúšajú nájsť v texte poriadok. Usilujú sa zbytočne, nakoľko *Kniha* nie je usporiadaná podľa zvyčajných princípov literárneho diela: tradičná dejová línia alebo polemika. Keď pravidlá nenájdu, vytvoria si ich. Takto som viac-menej postupoval aj ja ešte ako protestantský seminarista a duchovný. Obvykle to dopadne tak, že našu fantáziu zaujme určitý detail, ktorý sa stane kľúčom k čítaniu celej *Knihy*. Napríklad „začiatok nového tisícročia“ – táto myšlienka sa objavuje len v dvadsiatej kapitole, ale všetko, čo človek uvidí v prvej až devätnástej a dvadsiatej prvej a dvadsiatej druhej kapitole, začína nadobúdať jej odtieň.

VÍRUS MILÉNIUM

Nové tisícročie bolo nedávno obľúbeným interpretačným kľúčom evanjelikov aj fundamentalistov. Hal Lindsey svojím bestsellerom *The Late, Great Planét Earth* (*Na sklonku veľkej planéty Zem*) z roku 1970 odštartoval nový žáner. Stal sa druhou najpredávanejšou knihou za posledných tridsať rokov. Počet

výtlačkov dosiahol tridsaťpäť miliónov v päťdesiatich jazykoch. Lindsey tvrdil, že proroctvá v *Zjavení* boli presnou predpoveďou budúcich udalostí; budúcnosti, ktorá sa v sedemdesiatych rokoch práve začínala. Zvláštnu obrazotvornosť *Zjavenia* dal do súvislosti práve s tými ľuďmi, miestami a udalosťami, ktoré sa v tom čase objavili v novinách. Napríklad šelmu predstavovalo Rusko; a Gog a Magog sa vzťahovali na Sovietsky zväz. Lindsey predpovedal, že Sovietsi napadnú Palestínu; ale Ježiš sa vráti, pozabíja ich a v Jeruzaleme ustanoví kráľovstvo tretieho tisícročia.

Lindsey nebol sám. Pár rokov som vo „futuristickom” tábore vykladačov *Knihy zjavenia* tvrdošijne zastával jeho názor aj ja, i keď s menšími odchýlkami. Futuristi sa názorovo veľmi líšia v tom, kedy udalosti nastanú a ktorá šelma v *Zjavení* korešponduje s tým či oným svetovým vodcom. Nezhodujú sa ani v predstave, či kresťania prejdú „veľkým súžením” a kedy svet konečne vstúpi do Kristovho tisícročného kráľovstva. Na opísanie zázračných zásahov, ktoré sa podľa ich predpovedí udejú na konci časov, vymysleli si nové pojmy, napríklad „uchvátenie”. V tom čase, hovoria, Boh uchváti svojich vyvolených do oblakov, aby žili s ním (pozri *1 Sol4*, 16-17).

Na tomto poli som sa pohyboval celé roky, ale ozajstné uspokojenie som nenašiel. Stále sa opakovala tá istá situácia: kazateľ sa zameral na jeden jediný prvok, napríklad na počet šeliem, a celé jeho vnímanie *Zjavenia* stálo a padalo s tým, či dané číslo stotožnil s niekým z novín. Počas sedemdesiatych a osemdesiatych rokov minulého storočia svetoví vodcovia prichádzali a odchádzali a krajiny sa rozpadali. Zakaždým, keď padol nejaký vodca alebo sa rozpadla ktorási krajina, pozoroval som, ako sa v ruinách ocitla ďalšia veľkolepá teória. Postupne som začal plnšie chápať príčinu svojho rozčarovania. Inšpiroval by Boh Jánovu *Apokalypsu* len preto, aby dvadsať storočí driemala na konci Biblie, čudná a nevysvetliteľná, až kým nedozrie čas a nepríde pohroma? Nie, *Zjavenie* malo zjavovať a jeho zjavenia sú isto určené pre kresťanov všetkých čias vrátane jeho prvých čitateľov v prvom storočí.

ZÁVAN Z MINULOSTI

Futuristi, takí odlišní vo svojich názoroch, ani zd'aleka nevyčerpali všetky možnosti, ako sa dá chápať *Kniha zjavenia*. Niektorí (nazývaní „idealisti“) považovali celú *Knihu* za akýsi symbol bojov duchovného života. Iní sa domnievali, že predstavuje istý náčrt plánu cirkevných dejín. A iní zase argumentovali, že ide len o zašifrovaný opis politickej situácie kresťanov v prvom storočí. Z tohto hľadiska podstatou *Apokalypsy* bolo podnecovať veriacich, aby vytrvali vo viere, a vystríhať prenasledovateľov Cirkvi pred Božím trestom. Tieto argumenty v istom zmysle mali niečo do seba, najmä keď sa vzťahovali na niektoré konkrétne verše, ale ani jeden z nich nemohol uspokojiť moju túžbu pochopiť celé Jánovo rozprávanie.

Čím viac som rozoberal komentáre k *Zjaveniu*, tým väčší som chápal vybrané detaily, ale o to menej som rozumel *Knihe* ako celku. Potom som náhodou pri skúmaní iných vecí narazil na skrytý poklad – skrytý pred človekom, ktorý skúma Písmo v mladej, len štyristoročnej tradícii.

Pustil som sa do čítania cirkevných Otcov, kresťanských spisovateľov a učiteľov prvých ôsmich storočí, a najmä ich komentárov k Biblii. Stále som narážal na vlastnú nevedomosť, keď Otcovia často spomínali liturgiu – pre mňa veľkú neznámu. Ako som na vlastné počudovanie zistil, v tejto starodávnej liturgii sa nachádzalo veľa z drobných detailov *Apokalypsy*, a to v súvislostiach, ktoré dávali zmysel! Neúnavne som teda pokračoval v čítaní exegetických štúdií cirkevných Otcov o *Apokalypse* a prišiel som na to, že mnohí z nich dávali *Knihu zjavenia* a svätú omšu otvorene do súvislosti.

Vlastne pre väčšinu prvých kresťanov to bol fakt: *Kniha zjavenia* bola nepochopiteľná bez liturgie.

Ako som už písal v prvej kapitole, mnohé časti z tejto záhadnej *Knihy* mi zrazu do seba zapadli potom, čo som začal chodiť na omšu. Okamžite som pochopil oltár zo *Zjavenia* (Zjv 8, 3), duchovných odetých do bieleho rúcha (4, 4), svietniky (1, 12), kadidlo (5, 8), mannu (2, 17), kalichy (kap.

16), Pánov deň (1, 10), postavenie Panny Márie (12, 1-6), volanie „Svätý, svätý, svätý” (4, 8), Glóriu (15, 3-4), znamenie kríža (14, 1), spev Aleluja (19, 1. 3. 6), čítania z Písma (kap. 2-3) a Božieho Baránka (veľmi veľakrát). Rozprávania neprerušujú detaily, ktoré s ním vôbec nesúvisia; všetky sú podstatou *Apokalypsy*.

PÝTAM SA: „PREČO?”

Zjavenie teda nepredstavovalo len zahmlenú výstrahu pred geopolitikou sedemdesiatych rokov minulého storočia, ani zašifrované dejiny Rímskeho impéria v prvom storočí či príručku o konci časov. Istým spôsobom upozorňovalo práve na tú sviatosť, ktorá začínala priťahovať mňa, „biblického kresťana”, k plnosti katolíckej viery.

Predsa sa však vynorili nové otázky. Ak som v textoch starodávnej liturgie narazil na to, „čo” je to *Zjavenie*, zostávalo mi ešte obrovitánske „prečo”. Prečo tá čudná podoba? Prečo vízia, a nie liturgický text? Prečo sa *Zjavenie* pripisuje zo všetkých možných autorov práve Jánovi? Prečo bolo napísané práve v tom čase?

K odpovediam som sa dopracoval, keď som začal skúmať obdobie *Apokalypsy* a liturgiu oných čias.

NEBO A ZEM V SKRATKE

Keď sa pokúsime vyložiť si Jánovu víziu z hľadiska jej pôvodných poslucháčov, objasní sa nám veľa drobných detailov. Ak by sme boli po grécky hovoriaci židovskí kresťania za Jánových čias a žili v mestách rímskej provincie Ázia, možno by sme z pravidelných pútí do Jeruzalema poznali jeho topografiu. Jeruzalem bol pre Jánových čitateľov vrcholne dôležitý. Bol hlavným mestom a ekonomickým strediskom starovekého Izraela, ako aj kultúrnym a vzdelanostným centrom národa. Ale predovšetkým bol duchovným srdcom izraelského ľudu. Pokúste sa predstaviť si nejaké moderné mesto, v ktorom by sa

spájal Washington, Wall Street, Oxford a Vatikán zároveň. To je Jeruzalem pre Žida z prvého storočia.

V Jeruzaleme by sme cítili najhlbšiu lásku k chrámu, ktorý bol centrom náboženského a kultúrneho života pre Židov na celom svete. Jeruzalem nebol ani tak mestom s chrámom, ako skôr chrám s mestom okolo neho. Viac ako miesto klaňania sa Bohu ho nábožní Židia považovali za zmenšený model všetkého, čo Boh stvoril. Ako vesmír bol stvorený, aby bol Božou svätyňou a Adam v nej mal slúžiť ako kňaz, tak i chrám mal byť svätyňou, v ktorej slúžia kňazi Izraela pred svätyňou svätých.

Aj my by sme ako židovskí kresťania v Jánovom opise neba okamžite spoznali tento chrám. Aj v ňom stál pred svätyňou svätých Menorah (sedem zlatých svietnikov, *Zjv* 1, 12) a kadidlový oltár (8, 3-5). Steny chrámu zdobili štyria vyrytí cherubíni, ako štyri živé bytosti slúžili pred trónom Jánovho neba. Dvadsať štyria starší zo *Zjavenia* 4, 4 predstavovali dvadsať štyri kňazských skupín, ktoré slúžili v chráme v danom roku. „Skléné more podobné krištáľu” (*Zjv* 4, 6) bolo v chráme obrovskou nádržou z lešteného bronzu, do ktorej sa vošlo približne 43 500 litrov vody. Centrom chrámu v *Zjavení ako aj Salamúnovho chrámu* bola archa zmluvy (*Zjv* 11, 19).

Zjavenie zjavilo chrám – ale verným Židom i konvertitom zo židovstva na kresťanstvo zjavilo oveľa viac. Pretože chrám a jeho ozdoby predstavovali vyššie skutočnosti. Kráľ Dávid podobne ako Mojžiš (pozri *Ex* 25, 9) prijal plán chrámu od samotného Boha: „Všetko toto mu vysvetlil podľa písma z Pánovej ruky, všetky práce rozvrhu” (*1 Km* 28, 19). Chrám mal predstavovať model nebeského dvora: „Ty si mi dal rozkaz postaviť chrám na tvojom svätom vrchu, oltár v meste tvojho príbytku: Obraz svätostánku, ktorý si ty od počiatku pripravil” (*Múd* 9, 8).

OD NAPODOBOVANIA K ÚČASTI

Podľa viery starovekých Židov úcta k Bohu v jeruzalemskom chráme odzrkadľovala chválu anjelov v nebi.

Levitské kňazstvo, liturgia zmluvy a obety slúžili ako nejasné znázornenie nebeských modelov.

Kniha zjavenia však mala slúžiť na niečo iné, niečo väčšie. Zatiaľ čo Izraeliti svojou modlitbou napodobňovali anjelov, Cirkev *Apokalypsy* chválila Boha spolu s anjelmi (pozri 19, 10). Zatiaľ čo do svätyne jeruzalemského chrámu smeli vstúpiť len kňazi, *Zjavenie* zjavuje národ kňazov (pozri 5, 10; 20, 6), ktorí prebývajú v Božej prítomnosti. Už nebude nebeský pravzor, ani pozemská napodobenina. *Zjavenie* teraz *zjavilo jedinú oslavu spoločnú* pre ľudí aj pre anjelov!

Z PRACHU

Vedci sa nezhodujú, kedy bola *Kniha zjavenia* napísaná; odhady sa pohybujú medzi druhou polovicou šesťdesiatych a druhou polovicou deväťdesiatych rokov po Kristovi. Avšak takmer všetci sú zajedno, že Jánovo meranie chrámu (*Zjv* 11, 1) poukazuje na dátum pred rokom 70, keďže po tomto roku už nebolo čo merať.

V každom prípade so zničením chrámu a zrovnaním Jeruzalema roku 70 definitívne pominula aj starozákonná obeta chvály. Pre Židov na celom svete to bola veľmi zdrvivá udalosť – predznamenovala posledný súd „vesmírneho chrámu“ na konci vekov. Po roku 70 prestal stúpať dym z baránkov izraelských obiet. Mesto a svätyňa, ktoré dávali zmysel životu Židov v Palestíne a v ostatných krajinách, rímske légie zmenili na zuhoľnatené ruiny.

Ján vo svojej vízii opisuje práve toto zanikanie starého sveta, starého Jeruzalema, Starého zákona, a stvorenie nového sveta, nového Jeruzalema, Nového zákona. A s novým usporiadaním sveta prichádza nový obrad klaňania sa Bohu.

Ťažko možno nepočuť ozvenu Jánovho evanjelia: „Zborte tento chrám a za tri dni ho postavím” (*Jn* 2, 19). „Prichádza hodina, keď sa nebudete klaňať Otcovi ani na tomto vrchu ani v Jeruzaleme... keď sa praví ctitelia budú klaňať Otcovi v Duchu

a pravde” (*Jn* 4, 21. 23). V *Apokalypse* sa tieto predpovede naplňajú, keď sa novým chrámom stáva Kristovo mystické telo a klaňanie sa „v duchu” sa uskutočňuje v novom a nebeskom Jeruzaleme.

Podobne ľahko pochopíme, prečo prví kresťania považovali roztrhnutie chrámovej opony za teologicky a liturgicky veľmi významné. Opona sa pretrhla práve v okamihu definitívneho zničenia Kristovho tela. Keď Ježiš dokonal pozemskú obeť svojho tela, Boh dal svetu spoznať, že sa strhla opona „z chrámu”. Teraz každý – spojený s Cirkvou – môže predstúpiť pred Boha v Pánov deň.

„A keď máme, bratia, smelú dôveru, že vojdeme do Svätej skrze Ježišovu krv, tou novou a živou cestou, ktorú nám otvoril cez oponu, to jest cez svoje telo... Všímajme si jeden druhého, a tak sa pobádajme k láske a k dobrým skutkom. Neopúšťajme naše zhromaždenia, ako to majú niektorí vo zvyku, ale sa povzbudzujme, a to tým viac, čím viac badáte, že sa blíži ten deň” (*Hebr* 10, 19-20.24-25).

„V duchu v Pánov deň” Ján videl niečo, čo sa nedá vyjadriť slovami. Videl, že časť sveta už bola vzatá do nového neba a novej zeme.

O niekoľko storočí neskôr som sa aj ja začal obracať a vidieť.

Kto je kto v nebi

TISÍCE POSTÁV V ZJAVENÍ

Hollywood sa okrem pokusu zobrazit' antikrista v sedemdesiatych rokoch minulého storočia ani nepokúsil dať Apokalypsu na plátno, hoci sfilmoval evanjeliá a *Knihu Exodus*. Možno sú niektoré výjavy príliš strašné, krvavé, násilné a extravagantné aj pre Hollywood.

Alebo režisérov odrádza herecké obsadenie, ktoré by si *Zjavenie* vyžiadalo (nehovoriac o nákladoch na špeciálne efekty!). Cecil B. DeMille môže byť so sebou spokojný, keď obsadil tisíc hercov vo filme *Desať prikázaní*. *Zjavenie* by si však vyžiadalo doslova státisíce ľudí. Ide azda o „najzaľudnenejšiu“ knihu Biblie.

Kto to vlastne zaplňa Jánove nebeské a pozemské scény? V tejto kapitole sa pokúsime lepšie sa s nimi oboznámiť.

Najskôr sa vám však zdôverím: je to pre mňa tenký ľad. Vedcov, kazateľov a nadšencov *Knihy zjavenia* možno nič nefascínuje a nechvacuje väčšmi ako odhalenie totožnosti jej zverov, tvorov, anjelov a ľudí.

Čitateľské identifikovanie týchto postáv závisí zväčša od uhla pohľadu. Futuristický pohľad inšpiroval vykladačov, aby stotožnili šelmy okrem iných s Napoleonom, Bismarckom, Hitlerom a Stalinom. Préteristi, ktorí zdôrazňovali naplnenie prorociev zo *Zjavenia* v prvom storočí, zvyčajne stotožňujú šelmy napríklad s tým či oným rímskym cisárom alebo so samotným Rímom či s Jeruzalemom. Tretí názor, niekedy nazývaný „idealistický“, chápe *Zjavenie* ako alegóriu duchovného boja, ktorý musí vybojovať každý veriaci. A ďalší „historizujúci“ postoj hovorí, že *Apokalypsa* predkladá dokonalý Boží plán dejín od počiatku až do konca.

Z akého hľadiska sa pozerám ja? Vlastne zo všetkých. Nie je dôvod, aby nemohli platiť všetky naraz. Bohatstvá Písma sú bezhraničné. Prví kresťania učili, že svätý text pôsobí v štyroch rovinách a všetky naraz ako symfónia učia jedinej Božej pravde. Ak by som si mal vybrať, najbližšia mi je préteristická

perspektíva. Nebudem však zavrhnúť tie ostatné. Všetky ich spája práve to, čo spája nás všetkých s Kristom: Nový zákon, spečatený a obnovený eucharistickou liturgiou.

Pretože z *Apokalypsy* sa vynára obraz zmluvy, pádu, súdu a vykúpenia, ktorý popisuje konkrétne, ale zároveň každé obdobie dejín i celé dejiny, ako aj smer života pre každého jedného z nás.

JA, JÁN”

Už som sa zmienil, že o Jánovom autorstve *Knihy zjavenia* sa vedú veľké debaty. Hoci je táto téma určite príťažlivá, len okrajovo sa dotýka nášho skúmania vzťahu medzi omšou a Apokalypsou.

Jedno je však isté: text sa veľmi jasne odvoláva na Jána (*Zjv* 1, 4. 9; 22, 8) a ktorý v Novom zákone (a v myšliach prvých cirkevných Otcov) znamená apoštol Ján.

V samotných knihách sa vlastne naznačuje, že ak aj nemajú spoločného autora, prinajmenšom pochádzajú z rovnakého myšlienkového prúdu. *Kniha zjavenia* a štvrté evanjelium majú totiž veľa spoločných teologických zámerov. Obe obsahujú veľmi presné informácie o jeruzalemskom chráme a jeho zvykoch; obe akoby upriamovali pozornosť na Ježiša ako „Baránka”, obetu novej Veľkej noci (pozri *Jn* 1, 29. 36; *Zjv* 5, 6). Navyše sa v nich objavuje tá istá terminológia, čím sa odlišujú od ostatných. Napríklad iba vo štvrtom evanjeliu a v *Apokalypse* sa o Ježišovi hovorí ako o „Božom Slove” (*Jn* 1, 1; *Zjv* 19, 13), a iba v týchto dvoch knihách je zmienka o novozákonnom klaňaní sa „v duchu” (*Jn* 4, 23; *Zjv* 1, 10). Takisto len v nich sa hovorí o spáse ako o „živej vode” (*Jn* 4, 13; *Zjv* 21, 6). Tých paralel je oveľa viac.

Stotožnenie autora Jána s apoštolom Jánom je dôležité len preto, aby sme pochopili, akú moc má vízia *Zjavenia*. V *Evanjeliu* sa napríklad Ján považuje za „milovaného učeníka” Ježiša (pozri *Jn* 13, 23; 21, 20.24). Bol Pánovým apoštolom v tom najužšom zmysle slova; apoštolom, ktorý bol doslova najbližšie k jeho srdcu. Ležal na Ježišovej hrudi pri Poslednej

večeri. Predsa však v *Apokalypse*, keď uvidel Ježiša v moci a sláve ako Pána všetkého, padol na tvár (pozri *Zjv* 1, 17). To je dôležité pre nás, ktorí dnes chceme byť „milovanými učeníkmi“. Musíme síce túžiť, aby náš osobný vzťah k Ježišovi stále silnel, ťažko však môžeme začať rozhovor, pokiaľ nevidíme, kto je Ježiš vo svojej všetko prevyšujúcej svätosti.

Jánova identita je tiež dôležitá, keď hovoríme o miestach, kam mala *Kniha zjavenia* zasiahnuť. Tradícia stotožňuje apoštola Jána s biskupom v Efeze, jednej zo siedmich cirkví spomínaných v *Zjavení*. Tieto cirkvi sídlili v mestách Malej Ázie, umiestnené v okruhu osemdesiatich kilometrov. Môže teda ísť o označenie sféry Jánovej autority. Zdá sa nám teda pochopiteľné, prečo by mal práve Ján ako biskup priniesť také pastierske poslanstvo, aké nachádzame v *Zjavení*, najmä v listoch siedmim cirkvám (*Zjv* 2, 3).

„BARÁNOK”

Toto je obľúbený titul a obraz Ježiša Krista v *Zjavení*. Áno, je vládca (1, 5); stojí uprostred svietnikov oblečený ako veľkňaz (1, 13); je „Prvý a Posledný” (1, 17), „svätý” (3, 7), „Pán pánov a Kráľ kráľov” (17, 14) – Ježiš je však predovšetkým Baránok.

Baránok podľa *Katechizmu Katolíckej cirkvi* je „ukrižovaný a vzkriesený Kristus, jediný Veľkňaz pravého svätostánku, ktorý dary prináša a je prinášaný, ich prijíma a je rozdávaný” (č. 1137).

Ján najskôr vidí Baránka, no v skutočnosti hľadá leva. Nikto nemôže otvoriť zapečatenú knihu a odhaliť jej obsah a Ján začína plakať. Vtom ho uistuje stavec: „Neplač, lebo zvíťazil Lev z Júdovho kmeňa, Koreň Dávidov; on otvorí knihu a jej sedem pečatí” (*Zjv* 5, 5).

Ján sa obzerá po Levovi z Júdu, ale namiesto neho vidí – Baránka. S baránkami sa zvyčajne pre ich „silu” v prvých šíkoch nepočíta a tento tu stojí „ako zabitý” (*Zjv* 5, 6). Nie je potrebné, aby sme opakovali, o čom sme hovorili v druhej kapitole. Malo by však byť jasné, že Ježiš je tu obetným baránkom, podobne ako sa stal veľkonočným baránkom.

Starci (presbyteri, kňazi) potom spievajú, že Kristova obeta mu umožnila rozlomiť pečate knihy Starého zákona. „Hoden si vziať knihu a otvoriť jej pečate, lebo si bol zabitý a svojou krvou si Bohu vykúpil ľudí” (5, 9). Nebo a zem teda Ježišovi vzdávajú slávu náležiacu Bohu: „A všetko tvorstvo na nebi, na zemi, pod zemou i na mori a všetko, čo je v nich, počul som volať: ‚Sediacemu na tróne a Baránkovi dobrorečenie a česť, sláva a moc na veky vekov.‘ A štyri bytosti volali: ‚Amen.‘ A starci padli a klaňali sa” (5,13-14).

Tým Baránkom je Ježiš. Baránkom je aj „Syn človeka”, oblečený do kňazského rúcha (1, 13), Baránkom je obeť určená na obetu, Baránkom je Boh.

„ŽENA ODETÁ SLNKOM”

Jánova vízia ženy odetej slnkom v dvanástej kapitole *Knihy zjavenia* vystihuje podstatu celej knihy. V mnohých významových rovinách naznačuje, ako udalosť z minulosti je predzvesťou udalosti ďalekej budúcnosti. Dovŕšením Nového zákona je zhrnutie Starého. Zjavuje nebo, ale pozemskými obrazmi.

Jánova vízia sa začína otvorením Božieho chrámu v nebi: „A v nebi sa otvoril Boží chrám a v chráme bolo vidieť archu jeho zmluvy. A nastali blesky, burácanie, zemetrasenie a veľké krupobitie” (*Zjv* 11, 19). Možno nevieme celkom doceniť, aký je daný verš šokujúci. Archu zmluvy už päť storočí nikto nevidel. V čase babylonského zajatia ju prorok Jeremiáš ukryl na mieste, ktoré „zostane neznáme, pokým Boh opäť nezhromaždí ľud” (2 *Mach* 2, 7).

Ten prísľub sa naplňa v Jánovej vízii. Objavil sa chrám a „nastali blesky, burácanie, zemetrasenie a veľké krupobitie”. A potom: „Na nebi sa ukázalo veľké znamenie: Žena odetá slnkom, pod jej nohami mesiac a na jej hlave veniec z dvanástich hviezd. Bola ťarchavá” (*Zjv* 11, 19; 12, 1-2).

Ján by nezačal rozprávať o arche len preto, aby na ňu hneď zabudol. Verím (spolu s cirkevnými Otcami), že keď Ján opisuje ženu, myslí tým archu novej zmluvy. A kto je tá žena? Tá, čo

rodí chlapca, ktorý bude panovať nad národmi. Tým chlapcom je Ježiš; jeho matkou je Mária.

Prečo bola pôvodná archa svätá? Neposväcovalo ju zlato zvonka, ale Desať prikázaní vo vnútri – Zákon, ktorý Boží prst vryl do kamenných tabúl. A čo ešte bolo dnu? Manna, zázračný chlieb, ktorý sýtil ľud pri jeho putovaní po púšti; a Áronova palica, ktorá rozkvitla na dôkaz, že je veľkňaz (pozri *Nm 17*).

A prečo je nová archa svätá? V starej arche bolo Božie slovo vyryté do kameňa; Mária nosila vo svojom lone Božie Slovo, ktoré sa stalo telom a prebývalo medzi nami. V arche bola manna; v Márii bol živý chlieb, ktorý zostúpil z neba. V arche bola palica veľkňaza Árona; v Máriinom lone bol večný veľkňaz Ježiš Kristus. V nebeskom chráme, v Božom Slove je Ježiš a archou, v ktorej prebýva, je Mária, jeho matka.

Ak je chlapcom Ježiš, potom ženou je Mária. K tomuto výkladu sa priklonili tí najtriezvejšie uvažujúci cirkevní Otcovia: svätý Atanáz, svätý Epifan a mnohí ďalší. Predsa však „žena“ symbolizuje aj niečo viac. Je „dcérou Siona“, ktorá porodí Izraelu Mesiáša. Je tiež Cirkvou, ktorú oblieha satan, a predsa je uchránená. Ako som už povedal, bohatstvo Písma je nesmierne.

Iní učenci argumentujú, že ženou nemôže byť Mária, pretože podľa katolíckej tradície Mária neokúsila pôrodné bolesti. Bolesti ženy však nemuseli byť telesné. Svätý Pavol napríklad použil pojem pôrodná bolesť na opísanie vlastného utrpenia, kým v učeníkoch nebude stvárnený Kristus (pozri *Gal 4, 19*). Utrpenie ženy teda možno pripodobniť utrpeniu duše, ktoré Mária prežívala, keď stála pod križom a stala sa matkou všetkých „milovaných učeníkov“ (pozri *Jn 19, 25-27*).

Iní namietajú, že ženou nemôže byť Mária, pretože tá v *Zjavení* mi iného potomka, a Cirkev učí, že Mária bola vždy panna. Avšak v Písme sa často používa pojem „potomok“ (po grécky *sperma*) na opísanie duchovného syna. Máriine deti, jej duchovní synovia, sú tí, čo „zachovávajú Božie prikázania a majú Ježišovo svedectvo“ (*Zjv 12,17*). Aj my sme ženini potomci. Sme Máriine deti.

Takýmto spôsobom *Zjavenie* znázorňuje Máriu aj ako „novú Evu“, matku všetkých žijúcich. V rajskej záhrade Boh „ustanovil nepriateľstvo“ medzi diablom, hadom, a Evou; a medzi diablovým „potomstvom a jej potomstvom“ (*Gn* 3, 15). V *Knihe zjavenia* teraz vidíme vyvrcholenie tohto nepriateľstva. Potomstvom novej ženy Márie je syn Ježiš Kristus, ktorý prišiel poraziť hada (v hebrejčine sa to isté slovo *nahash* používa aj pre diabla, aj pre hada).

Ide o nespochybniteľné učenie Otcov, teológov, svätých a pápežov Cirkvi ako v minulosti tak aj v súčasnosti. Predstavuje učenie *Katechizmu Katolíckej cirkvi* (pozri č. 1138). Svätý Pius X., pápež, výrečne podporoval Tradíciu v encyklike *Ad diem illum laetissimum*:

Každý vie, že táto žena predstavovala Pannu Máriu... Ján preto vidí najsvätejšiu Božiu Matku vo večnom šťastí, ako už rodí tajomné dieťa. O aké narodenie išlo? Iste išlo o narodenie nás, ktorí sme stvorení pre dokonalú Božiu lásku a večné šťastie, hoci sme vo vyhnanstve.

PRVÁ ŠELMA

Po neúspešnom pokuse napadnúť ženu a jej syna sa drak obracia na jej potomka, na toho, ktorý dodržiava Božie prikázania a prináša svedectvo o Ježišovi. Drak si poveláva vlastné potomstvo, dve strašné šelmy. Hoci je to čudné, spomedzi všetkých apokalyptických obrazov plných nádeje a budiacich bázeň tieto ohyzdné príšery akoby priťahovali najväčší záujem. Tvorcovia kresťanských filmov a relácií sa oveľa väčšmi venujú číslu 666 ako sklenému moru či Levovi z Júdu.

Cítim naliehavú potrebu zdôrazniť skutočnosť šeliem. Predstavujú symboly, ale nie sú len nimi. Sú skutočnými duchovnými bytosťami, členmi satanovho podsvetia, démonickými bytosťami, ktoré ovládajú a ničia politický osud národov. Ján opisuje dve ohavné šelmy. Ja však verím, že šelmy, ktoré videl, boli oveľa hrôzostrašnejšie ako ich opis. Na mnohých miestach v *Zjavení*, ale najmä vo štvrtnej a piatej

kapitole opisuje Ján skutočnosti, ktoré priamo nesúvisia s omšou. Podobne teraz hovorí o hriechu a zle. Práve tak, ako naše skutky v liturgii sú späté s neviditeľnými nebeskými vecami, tak aj naše hriešne skutky sú spojené s pekelným zlom. Čo z nás chce Boh mať na omši? Kráľovstvo kňazov, ktorí panujú počas posvätných obiet. Na druhej strane čo chce diabol dosiahnuť skrze šelmy? Chce zničiť Boží plán tým, že rozvráti aj kráľovstvo, aj kňazstvo. Ján nám tak ukazuje najskôr diabla, ktorý ničí štát, čiže štátnu moc. Potom zjavuje diabla skazy náboženskej moci.

Najskôr k prvej šelme: z mora vystupuje mrzká sedemhlavá príšera s desiatimi rohmi, desivá kombinácia leoparda, leva a medveďa. Rohy symbolizujú moc; diadémy (alebo koruny) hodnosť kráľa. Aj moc, aj hodnosť kráľa prijíma od draka. Mýlili by sme sa však, ak by sme túto šelmu považovali za monarchiu vo všeobecnosti. Nie, táto šelma predstavuje skazenú politickú moc akéhokoľvek druhu.

Takisto nás veľmi láka považovať šelmu výlučne za Rím alebo za dynastiu Herodesovcov, ktorú Rím podporoval vo Svätej zemi. Vláda Ríma za Jánových čias by sa celkom isto mohla považovať za šelmu. Bolo by to však príliš jednoduché. Šelma vlastne predstavuje kombináciu všetkých štyroch šeliem z vízie starozákonného proroka Daniela (pozri *Dan 7*). Prikláňam sa k názoru cirkevných Otcov, ktorí sa domnievali, že Danielove šelmy predstavujú štyri pohanské ríše: Babylon, Perzskú ríšu, Grécko a Rím. Vo všetkých prenasledovali Boží ľud pred príchodom Mesiáša.

Sedemhlavá šelma zo *Zjavenia* potom symbolizuje celú skazenú politickú moc. Pretože človek od prirodzenosti hľadá na štátnu moc ako na najvyššiu na zemi a hovorí podobne ako ľudia v *Apokalypse*: „Kto sa proti nám postaví?“ Zo strachu pred touto mocou či z túžby po pokoji ľudia ustavične robia kompromisy a klaňajú sa drakovi a šelme. Najväčšmi do očí bijúci príklad z dejín ľudskej spoločnosti, ktorá si prisvojila Božie výsady, je Rím a jeho cisár. Doslovne vyžadovali úctu, ktoré prináleží jedine Bohu. Vyhlásili vojnu svätým a

podnecovali krvavé prenasledovanie tých, ktorí sa nebudú klaňať cisárovi.

Opäť však musím zdôrazniť, že táto šelma nie je len Rím, alebo len Herodes, bábk a v rímskych rukách. Šelma sa vzťahuje na akúkoľvek vládu, akýkoľvek štát, ktorý sa snaží narušiť Bohom daný poriadok. Ba čo viac, táto šelma reprezentuje skazenú duchovnú silu, ktorá tieto inštitúcie ovláda.

DRUHÁ ŠELMA

Táto šelma pochádza zo zeme a má rohy podobné baránkovým. Obraz baránka dráždi, keďže v našich myšliach predstavuje niečo posvätné. Som presvedčený, že Ján ho použil zámerne, lebo verím, že šelma má predstavovať skazené kňazstvo v Jeruzaleme prvého storočia.

Na stopu nás vedie skutočnosť, že šelma vychádza zo „zeme“, čo v gréckom origináli môže znamenať aj „súš“ alebo „pevninu“ ako opak „mora“, z ktorého vzišli pohanské šelmy (pozri *Dan 7*). Ján ďalej pravdepodobne dosvedčoval definitívny úpadok kňazskej autority, ktorý sa objavil len pár rokov predtým. V dramatickom historickom okamihu náboženský predstavitelia nezostali verní Bohu, ale podriadili sa skazenej štátnej moci. Ježiš, Boží Baránok, najvyšší Kráľ a najvyšší Veľkňaz, stál pred Ponciom Pilátom a židovskými veľkňazmi. Pilát im povedal: „Hľa, váš kráľ!“ Oni kričali: „Preč s ním, preč s ním, ukrižuj ho!“ Pilát odvetil: „Vášho kráľa mám ukrižovať?“ Veľkňazi odpovedali: „Nemáme kráľa, iba cisára“ (pozri *Jn 19, 15*). Práve sám najvyšší veľkňaz Kajfáš ako prvý hovoril, že bude politicky „vhodné“, aby Ježiš zomrel za ľud (pozri *Jn 11, 47-52*).

Preto Ježiša odmietli a povýšili cisára. Zavrhli Baránka a klaňali sa šelme. Samozrejme, že cisár si ako správca krajiny zaslúžil úctu (pozri *Lk 20, 21-25*). On však chcel viac. Požadoval úctu spojenú s obetou. Veľkňazi mu ju vzdali, keď mu vydali Božieho Baránka.

Šelma niektorými nadprirodzenými vlastnosťami pripomína Baránka. Vidíme však, že len napodobňuje a vysmieva sa

Baránkovmu spasiteľskému dielu. Baránok stojí, akoby bol zabitý; šelma dostáva smrteľný zásah, ale vzchopí sa. Boh povyšuje Baránka; drak povyšuje šelmu. Tí, ktorí sa klaňajú Baránkovi, dostanú na čelo jeho znak (Zjv 7, 2-4); tých, ktorí sa klaňajú šelme, označia znamením šelmy.

To nás privádza k ťažkej otázke: Čo je znamením šelmy? Ján nám hovorí, že ide o jej meno alebo o číslo jej mena. Čo je to? Ján odpovedá hádankou: „V tomto je múdrosť: Kto má rozum, nech spočíta číslo šelmy; je to číslo človeka a jeho číslo je šesťstošesťdesiatšesť” (Zjv U, 18).

Na jednej strane toto číslo možno reprezentuje rímskeho cisára Neróna, ktorého meno malo v hebrejčine hodnotu 666. Existuje však veľa iných či dodatočných možností. Práve šesťstošesťdesiatšesť bolo hrivien zlata, ktoré kráľ Šalamún ročne požadoval od podrobených národov (pozri 1 Kr 10). Šalamún bol od čias Melchizedecha prvým kráľom a zároveň kňazom (pozri Z 110). Ján navyše hovorí, že zistenie totožnosti šelmy „je múdrosť”, ktorú niektorí vykladači Písma videli ako ďalší odkaz na Šalamúna, ktorý bol známy svojou múdrosťou.

Napokon číslo 666 sa dá vyložiť ako degradácia čísla sedem, ktoré v izraelskej tradícii predstavuje dokonalosť, svätosť a zmluvu. Napríklad siedmy deň Boh vyhlásil za svätý a vyhradil na odpočinok a chválu Boha. Šesť dní sa pracovalo; klaňanie spojené s obetami bolo posvätné a konalo sa siedmy deň. Číslo 666 potom predstavuje človeka, ktorý sa zastaví na šiesty deň, slúži šelme, lebo kupuje a predáva (pozri Zjv 13, 17) bez prestávky na oddych. Hoci práca je svätá, stáva sa zlom, keď ju človek odmieta obetovať Bohu.

Jedno nám však musí byť jasné. Tento výklad by ani jedného kresťana nemal viesť k ospravedlňovaniu antisemitizmu. *Kniha zjavenia* v drvivej väčšine demonštruje úctu k Izraelu – k jeho chrámu, prorokom i zmluve. *Apokalypsa* by nás skôr mala viesť k väčšej úcte voči bohatstvu, ktoré v Izraeli máme, a k triezvej úvahe o našej vlastnej zodpovednosti pred Bohom. Do akej miery žijeme podľa našej zmluvy s Bohom? Ako sme verní svojmu kňazstvu? *Kniha zjavenia* by nám mala byť výstrahou.

Nie je príjemné dozvedieť sa, že bojujeme proti duchovným mocnostiam: obrovským, zvráteným, nenávisným. Ak by sme museli bojovať sami, rozdrvili by nás. Avšak nezúfajme: existuje spôsob, ktorým, ako dúfame, zvíťazíme. Ak použijeme porovnateľný náprotivok: duchovnú moc za duchovnú moc, nesmiernu krásu za nesmiernu ošklivosť, svätosť za skazenosť, lásku za nenávisť. Tým riešením je omša, pri ktorej sa nebesá dotýkajú zeme, aby ju vymanili z obklúčenia.

ANJELI

V boji nie sme sami. V dvanástej kapitole *Knihy zjavenia* čítame, že „Michal a jeho anjeli bojovali proti drakovi” (Zjv 12, 7).

Keď Boh stvoril anjelov, dal im slobodu, preto museli podstúpiť akúsi skúšku. Aj náš život na zemi je takou skúškou. Nik nevie, čo to bola za skúška, ale niektorí teológovia uvažujú, že anjelom bolo zjavené tajomstvo Vtelenia a dostali príkaz, aby slúžili vtelenému Ježišovi a jeho matke. Satan sa však pre svoju pýchu vzoprel Duchu a povedal: „Nebudem slúžiť!” Podľa cirkevných Otcov vtiahol do tejto vzbury tretinu anjelov (pozri Zjv 12, 4). Michal a jeho anjeli ich z neba vyhnali (pozri v. 8).

Z *Apokalypsy* vieme, že anjelov je v nebi pomerne veľa. Bez prestania sa klaňajú Bohu (Zjv 4, 8). A dávajú na nás pozor. Druhá a tretia kapitola jasne hovorí, že každá miestna cirkev má anjela strážcu. To by nás, čo patríme do Cirkvi, malo uistiť, že môžeme počítať s pomocou patróna svojej miestnej cirkvi.

Za anjelov sa zvyčajne považujú aj „štyri živé bytosti” spomínané v štvrtej kapitole, hoci ľudskými očami vyzerajú ako zvieratá. Tieto bytosti sa možno zhodujú s bytosťami, ktoré boli vyšité na opone pred Svätýňou svätých v jeruzalemskom chráme.

Hoci nebeskí anjeli sa predstavujú ľudskému oku vo fyzickej forme, anjeli v skutočnosti telá nemajú. Anjel znamená „posol” a telesné znaky zvyčajne symbolizujú niektorý z aspektov ich prirodzenosti alebo poslania. Krídla značia rýchlosť v pohybovaní medzi nebom a zemou. Viacero očí znamená ich

poznanie a bdelosť. Mnohokí, šesťkrídli anjeli nám spočiatku môžu pripadať odstrašujúco, ale ak o nich budeme uvažovať ako o pohotových a ostražitých, upokojíme sa. Sú to bytosti, s ktorými môžeme počítať, keď drak naruší náš pokoj. V *Zjavení sa* anjeli objavujú aj ako jazdci na koňoch (kap. 6), ktorí vykonávajú Boží súd nad neverným ľudom (pozri aj *Zach* 1, 7-17). Mnohé z činov v týchto kapitolách sa možno spájajú s udalosťami okolo pádu Jeruzalema v roku 70. No tento úryvok možno použiť aj mimo kontextu prvého storočia, dokiaľ bude potrebné súdiť zem. Anjeli z *Knihy zjavenia* ovládajú živly, vietor a more, aby plnili Božiu vôľu (kap. 7). V siedmej až deviatej kapitole sa objasňuje, že anjeli sú mocnými bojovníkmi a že ustavične bojujú na Božej strane – čiže ak sme verní, aj na našej strane.

MUČENÍCI, PANNY A OSTATNÝ LUD

Apokalypsa však nie je len o hriešnych šelmách a bázeň vzbudzujúcich anjeloch. V skutočnosti väčšinu postáv tvoria jednoduchí ľudia; státisíce, dokonca milióny obyčajných kresťanov. Najskôr vidíme stoštyridsaťštyritisíc z dvanástich kmeňov Izraela (dvanásťtisíc z každého kmeňa), zvyšok sú tí, ktorí prijali Božiu ochranu (jeho „znamenie“) a počas zániku Jeruzalema utekajú do hôr. Ján potom opisuje myriady myriád „z každého národa“ (*Zjv* 7, 9). Dnes po dvoch tisícročiach, keď je náboženstvo prístupné pre všetkých, už nevieme oceniť prevratný vplyv tejto vízie Izraelitov, ktorí sa klaňajú Bohu spolu s pohanmi, a ľudí klaňajúcich sa s anjelmi. V myšliach prvých Jánových čitateľov bolo takéto spojenie niečím mimoriadnym. Navyše v nebi sa všetky tieto zástupy klaňajú vo Svätyni svätých, kde predtým okrem veľkňaza nemohol nik vstúpiť. Novozákonní ľudia sa môžu klaňať Bohu z tváre do tváre.

Kto je tam ešte? V šiestej kapitole sa stretávame s mučeníkmi, s ľuďmi, ktorých pre svedectvo viery zabili. „Videl som pod oltárom duše zabitých pre Božie slovo a pre svedectvo, ktoré vydali“ (*Zjv* 6, 9). Prečo sú pod oltárom? Čo zvyčajne

bývalo pod oltárom pozemského chrámu? Keď starozákonní kňazi prinášali obetované zvieratá, pod oltárom sa stekala krv obetí. Ako kňazský ľud ponúkame svoj život na zemi, na pravom oltári, ako obeť Bohu. Skutočnou obeťou teda nie je zviera, ale každý svätý, ktorý vydáva svedectvo (po grécky *martyria*) o Božej vernosti. Naša obeť, krv mučeníkov, volá k Bohu, aby ju prijal. Nie je úžasné, že Cirkev od svojich prvopočiatkov umiestňuje relikvie mučeníkov, ich kosti a prach, na oltáre? Už sme sa zmienili o starcoch, ktorí sedeli na tróne pri Božom súde. V nebi opísanom v *Zjavení* títo muži akoby boli oblečení presne do tých rúch, ktoré izraelskí kňazi používali na službu v jeruzalemskom chráme.

V *Zjavení* (14, 4) sa stretneme aj s veľkým množstvom mužov, ktorí sa rozhodli žiť v panenstve. To je ďalšia zvláštnosť v starovekom svete, zriedkavo sa vyskytuje v Izraeli i v pohanských kultúrach. A predsa sa Ján zmieňuje o týchto panicoch ako o pravej armáde, ktorá patrila do Božieho plánu (pozri 1 *Kor* 6-7).

AKO V NEBI, TAK I NA ZEMI

Ani nemusíme zísť veľmi ďaleko, aby sme zistili, aké postavy vystupujú v *Apokalypse*. Vlastne to, čo nám chce Boh povedať, často sa priamo spomína v texte alebo to máme v srdci. Keď sa vrátim späť k obdobiu, keď som *Knihu zjavenia* skúmal ako protestant, žasnem nad tým, ako som so spolubratmi niekedy veľmi jasne videl sovietske stíhačky zobrazené v záplave zmutovaných kobyliiek – predsa sme však tvrdohlavo odmietali, že by Mária mohla byť ženou odetou do slnka, čo porodila chlapca, ktorý spasil svet. Pri čítaní *Apokalypsy* je vždy ťažké odolávať pokušeniu hľadať v nej senzácie a popierať, čo je jasné.

Poviem to inak: najhlbší význam Písma je často v srdci každého z nás a najviac sa dá využiť v tom najužšom okolí – v našich rodinách.

Kde teda na zemi môžeme nájsť všeobecnú Cirkev, ktorá sa Bohu klania podobne ako v Jánovej vízii? Kde možno nájsť

kňazov odetých do rúch a stojacich pred oltárom? Kde sa stretneme s mužmi zasvätenými panenstvu? Kde začujeme prevolávanie anjelov? Kde nájdeme Cirkev, ktorá uchováva relikvie svätých vo vnútri oltárov? Kde sú umelecké diela zobrazujúce ženu korunovanú hviezdami, s mesiacom pod jej nohami, ktorá šliape hlavu hadovi? Kde sa verní modlia za ochranu svätého Michala archanjela?

Kde inde ako v Katolíckej cirkvi a obzvlášť na svätej omši?

Teda Apokalypsa!

BITKY ZO ZJAVENIA A ROZHODUJÚCA ZBRAŇ

Posledné bojové vzplanutie. *Bitka pri Harmagedone.*

Najväčšiu senzáciu za posledné desaťročia vyvolala *Kniha zjavenia* svojimi obrazmi boja. Pretože v nej nejde o hocijakú vojnu, ale o vojnu záverečnú, a preto je strašná: „Duchovia démonov... vychádzajú ku kráľom celého sveta, aby ich zhromaždili na boj” (*Zjv* 16, 14). Ján opisuje svetovú bitku, ktorá je zároveň bitkou iného sveta: „Na nebi sa strhol boj: Michal a jeho anjeli bojovali proti drakovi” (12, 7). Anjeli vylievajú kalichy Božieho hnevu a silné armády sa v strachu dávajú na ústup. Počet zranených sa zvyšuje a medzi Božím ľudom sa šíri súženie. Temnota akoby mala svoj deň.

Futuristi ako Hal Lindsey tvrdili, že tieto detaily sa doslovne zhodujú s bojom, ku ktorému sa svet rýchlo blížil s príchodom nového milénia. Pred nami žili generácie futuristov, ktorí premrhali vzácny čas, pretože boli posadnutí strachom, že Napoleon, Hitler či Stalin predstavujú predpovedanú šelmu. Krutí vládcovia prichádzajú a odchádzajú; futuristické scenáre sa vynárajú a zanikajú ako kúdoly dymu, keď sa budúcnosť minulého roka stratí v dejinách. Iné „významy” *Knihy zjavenia* však zostávajú s nami s neustálou naliehavosťou, osobným povolaním.

SYMBOLY SKAZY

Čo myslíme tým, že Písmo má viac významov? Kresťanskí učitelia od prvopočiatkov hovorili, že Biblia má *doslovný a duchovný význam*. Doslovný význam opisuje určitú historickú osobu, miesto alebo udalosť. Duchovný význam hovorí – *skrze tú istú osuhu, miesto alebo udalosť* – a zjavuje pravdu o Ježišovi Kristovi alebo o morálnom živote, či o osude našich duší alebo o všetkých troch. Tradícia nás však učí, že doslovný zmysel je ten najzákladnejší. Určenie doslovného významu *Knihy zjavenia* je tou najťažšou úlohou a vedie sa okolo neho veľa diskusií. Vysvetľovatelia sa dosť výrazne líšia v tom, či táto kniha

doslovne popisuje minulé, *alebo* budúce udalosti – alebo minulé a budúce udalosti, nakoľko *Apokalypsa* sa dá skutočne použiť na obe. Svätý Augustín hovoril o týchto ťažkostiach v knihe *Božie mesto* a svätý Tomáš Akvinský znovu vyjadril túto zmätenosť v diele *Summa theologica*: „Nie je však jednoduché zistiť, čo tieto znaky znamenajú: pretože znaky, o ktorých čítame... sa vzťahujú nielen na Kristov súdny deň, ale aj na obdobie vyplnenia Jeruzalema a na príchod Krista, ktorý neustále navštevuje svoju Cirkev.”

Výklad *Knihy zjavenia* je oveľa komplikovanejší, pretože doslovný i duchovný zmysel akoby v nej splývali. Kým *Jánovo Evanjelium* je dielom precízneho umenia, symboly z *Apokalypsy* sú akési ťažkopádne. Rozpráva napríklad o nejakých mestách a povie vám, že ich názvy („Egypt” a „Sodoma”) sú obrazné; a potom vám priamo hovorí, ktoré mesto to naozaj je (pozri *Zjv* 11, 8). Aj keď meno šelmy utají, povie vám jasne, že ide o tajomstvo. Akoby Ján hovoril: „Teraz nie je čas, aby sme boli príliš precízni.” A to už prečo? Pretože žil vo vojnových časoch.

AKO SKORO JE „ČOSKORO”?

V *Apokalypse* Ján naráža na ťažké skúšky, ktoré kresťania dennodenne podstupovali. Keďže len zriedkavo vyzradí konkrétne meno a nikdy vám nepovie presný dátum, iba čo výnimočne povie „v Pánov deň”, vykladači *Knihy zjavenia* predkladajú dlhý zoznam možných udalostí, ktoré spôsobili opísané súženie: pád Jeruzalema a zničenie chrámu (rok 70); krvavé prenasledovanie za cisára Neróna (rok 64); následné prenasledovanie cisárom Domiciánom (rok 96); alebo prenasledovanie kresťanov Židmi (50. – 60. roky).

V istom zmysle, rozumej v duchovnom, sú pravdivé všetky tieto interpretácie, pretože *Zjavenie* povzbudzuje každého jedného kresťana, ktorý v akejkoľvek miere okusuje skúšky alebo prenasledovanie. Som však presvedčený, že v doslovnom zmysle sa v *Zjavení* opisuje predovšetkým pád Jeruzalema.

Zjavenie má od samého začiatku podtón naliehavosti: „Zjavenie Ježiša Krista, ktoré mu dal Boh, aby ukázal svojim

služobníkom, *čo sa má onedlho stať*” (Zjv 1,1). Toto posolstvo sa v celej knihe opakuje: „Prídem čoskoro” (pozri 1, 1. 3; 3, 11; 22, 6-7. 10. 12. 20). Aj sám Ježiš naznačil, že sa čoskoro vráti, dokonca skôr, ako vymrie jeho generácia od jeho zmŕtvychvstania. „Niektorí z tých, čo tu stoja, neokúsia smrť, kým neuvidia Syna človeka, ako prichádza vo svojom kráľovstve”

(Mt 16, 28). „Nepominie sa toto pokolenie, kým sa to všetko nestane” (Mt 24, 34).

Dnes si väčšina z nás spája slovo „čoskoro” s Ježišovým druhým príchodom na konci sveta. A určite je to správne; veď i Ján aj Ježiš hovorili o konci dejín. Domnievam sa však, že obaja hovorili predovšetkým o konci konkrétneho sveta: o zániku jeruzalemského chrámu a s ním o konci starozákonného sveta s jeho obetami a obradmi, s jeho odmietavým postojom k pohanom a nepreniknuteľnosťou medzi nebom a zemou. Predsa však Ježišova parúzia (alebo príchod) mala byť viac ako koniec; bola začiatkom, novým Jeruzalemom, Novým zákonom, novým nebom a zemou.

Ján aj Ježiš nespomínajú len vzdialenú parúziu či návrat, ale Ježišovu sústavnú parúziu, ktorá sa skutočne udiala ešte v časoch prvej generácie kresťanov a stále sa deje aj dnes. Nemali by sme zabúdať, že pôvodný význam gréckeho slova parúzia je „prítomnosť” a Ježišova prítomnosť je skutočná a trvalá v Oltárnej sviatosti – v Eucharistii. Čiže keď Ján a Ježiš povedali „čoskoro”, verím, že to mysleli doslovne. Pretože Cirkev je kráľovstvom už tu na zemi a je miestom parúzie na každej omši.

NEVIESTKY A ZVESTI O VOJNE

Ján jasne naznačuje, že tým „veľkým mestom”, spomínaným v jedenástej kapitole *Zjavenia*, je Jeruzalem. Napísal: „Ich telá budú ležať na námestí veľkého mesta, ktoré sa obrazne volá Sodoma a Egypt, kde bol ukrižovaný aj ich Pán.” V *Zjavení* 17, 6 pobehlca „spitá krvou svätých a krvou Ježišových mučeníkov” je narážkou na starozákonné útoky proti nevere v

Jeruzaleme. Proroci Ezechiel (pozri 16, 2-63; 23, 2-49), Jeremiáš (2, 20;

3, 3), Izaiáš (1, 21) i mnohí ďalší tvrdo nazývajú mesto neviestkou. Ďalej v dvadsiatej a dvadsiatej prvej kapitole *Knihy zjavenia* čítame, že po zničení nečistého mesta zostupuje z neba nový Jeruzalem ako nevesta. Všimnite si ten kontrast: dve mestá, jedno ako pobeľhica a druhé ako nevesta. Jeden Jeruzalem ustupuje tomu druhému. Ježiša Krista ukrižovali práve jeruzalemskí vodcovia. A Jeruzalem bol hlavným centrom prenasledovania prvých kresťanov (pozri *Sk* 6, 8-14; 7, 57-60; 8, 1-3). Hlavnými utláčateľmi boli kňazi a farizeji, napríklad Šavol z Tarzu. V *Skutkoch apoštolov* sa opisuje sústavné prenasledovanie v mnohých mestách mimo Jeruzalema; ale takmer vždy pramenilo zo židovského podnetu (pozri *Sk* 13, 45; 14, 2. 5. 19; 17, 5-9. 13; 18, 12-17; 21, 27-32).

ROZPRÁVANIE O ŠTYROCH MESTÁCH (SODOMA, EGYPT, JERICHO, BABYLON)

Podrobnosti o skaze opísané v *Zjavení* presne zodpovedajú dejinám spustošenia Jeruzalema. V sedemnástej až devätnástej kapitole Ján zobrazuje mesto zničené ohňom; pričom Jeruzalem naozaj vyhorel. V ôsmej a deviatej kapitole opisuje „priepasť“, ktorá sa podľa židovskej tradície nachádzala pod základným kameňom jeruzalemského chrámu. Existuje ešte viacero dôkazov, že mesto vyobrazené v *Apokalypse* je Jeruzalem. Zjavenie takmer kopíruje starozákonnú *Knihu proroka Ezechiela*, ktorý zanechal naozaj pozoruhodné posolstvo, že na Jeruzalem padne kliatba zmluvy. Vidíme, že sa tak stalo v *Knihe zjavenia*. Jeruzalem sa „obrazne nazýva Sodoma a Egypt“, hovorí Ján. Čo majú tieto miesta spoločné? Obe boli ohniskom odporu proti Božej vôli. Sodoma stála v ceste

Božiemu plánu s Abrahámom; Egypt zase plánu s Mojžišom a Izraelom. Teraz sa Bohu protiví Jeruzalem, pretože jeho vodcovia prenasledujú apoštolov a Cirkev. Jeruzalem musel padnúť tak ako Sodoma a Egypt. *Zjavenie* zobrazuje tento pád siedmimi pohromami, nápadne sa ponášajúcimi na tie, ktorými

Boh navštívil Egypt (pozri Zjv 17). Mesto padá a my stále cítime vplyv Starého zákona. Pád mesta spôsobujú siedmi anjeli trúbením na siedmych poľniciach {Zjv 8-9}, čo výslovne pripomína rozprávanie o páde Jericha (pozri Joz 6, 3-7). Oba úryvky sa začínajú tichom, pokračujú zaznením siedmich trúb a končia sa veľkým krikom. Aj Jericho marilo Boží plán. Pokúšalo sa totiž brániť vyvolenému národu, aby vstúpil do zaslúbenej zeme. Podobne Jeruzalem, prenasledovateľ kresťanov, stal sa novým Jerichom, a preto musel padnúť.

Oveľa neskôr sa z *Apokalypsy* dozvedáme, že keď sa králi zeme zhromažďujú na boj „vo veľký deň všemohúceho Boha” (Zjv 16, 14), schádzajú sa na mieste zvanom Harmagedon, čo značí Megiddský vrch (pri meste Megiddo, grécky Mageddo). Pre Izrael je toto miesto ďalšou bolestivou spomienkou z dejín. V Har-magedone mladý Joziáš, veľký kráľ z Dávidovho rodu, ktorý uskutočňoval svätú reformu Jeruzalema, zomrel, lebo neposlúchol, čo mu prikázal Pánov prorok (pozri 2 Kr 23, 28-30). Joziášova porážka pri Megidde oslabilu obranu Izraela a ponechala tak Jeruzalem napospas babylonskému ničeniu. Kresťanom ako irónia osudu pripadá, že Ježiš Kristus – podobne ako Joziáš z Dávidovho rodu a reformátor, vyťatý v kvete života – vytrvá v poslušnosti a zvíťazil tam, kde Joziáš utrpel porážku: ustanoví nový Jeruzalem, svedectvom čoho je pád starého.

ČASY ZNAMENÍ

A naozaj padol, keď ho roku 70 obklúčila armáda rímskeho cisára Títa. Následne vypukol hladomor, morová nákaza a ostré konflikty, čo môžeme sledovať v šiestej kapitole *Knihy zjavenia*, kde skazu ohlasujú anjelskí jazdci na koňoch, ako aj v ôsmej a deviatej kapitole, kde ju zapríčinia siedmi anjeli – trubači. Menej symbolicky, o to hrôzostrašnejšie zachytil túto pohromu vo svojich spisoch aj židovský historik Jozef Flavius, ktorý ju zažil na vlastné oči. Jozef opisuje Jeruzalem spustošený hladomorom do takej miery, že matky, šialené od hladu, začali jesť vlastné deti.

V židovskej vojne však nezahynul ani jeden kresťan, pretože spoločenstvo veriacich stihlo cez Jordán utiecť do hôr na miesto, ktoré sa volalo Pella. V *Zjavení!*, 1-4 čítame, že títo kresťania – 144.000 z dvanástich kmeňov Izraela – prežili, pretože boli označení na čele. Aj v *Knihe proroka Ezechiela* sa spomína Božie znamenie (pozri *Ez* 9, 2-4), po hebrejsky *tau*, po grécky písmeno „T”. Boh v 70. roku podobne zachránil tých Izraelitov, ktorí mali znak *tau*, znamenie kríža. Táto „pečať” v podobe *tau* akoby súvisela s krstom, pretože všetci označení boli oblečení do bieleho rúcha, tradičného odevu používaného pri krste; okúpali sa „v Baránkovej krvi” (očistný účinok Baránkovej krvi); Baránok ich vedie k „prúdom živej vody” (pozri *Jn* 3, 4-7); a slovo „označení pečaťou” sa v ranom období Cirkvi bežne používalo na pokrstených (pozri *Ef*, 11-14; *2 Kor* 1, 22).

Kresťania nosili toto znamenie a počítali s pomocou anjelov. Každý veriaci musí bojovať proti silným nadprirodzeným mocnostiam. *Kniha zjavenia* objasňuje, že ani jeden kresťan nie je v tom zápase sám. Až do konca časov Michal a verní anjeli bojujú na strane Cirkvi – a to je víťazná strana, ako to naznačuje *Zjavenie*.

PRVÝ KREŠŤANSKÝ KOSTOL V JERUZALEME

V historických záznamoch sa často prehliada fascinujúca skutočnosť, že prvá kresťanská komunita, situovaná na vrchu Sion, prežila obkľúčenie a spustošenie. Roku 70 stála medzi cirkvou na Sione a horiacim Jeruzalemom desiata rímska légia. Ako zaznamenal svätý Epifan, roku 130, keď prišiel cisár Hadrián potlačiť druhé židovské povstanie, z Jeruzalema zostali len ruiny „okrem niekoľkých domov a kostolíka na mieste, kde učeníci vystúpili do hornej siene”.

Prečo Boh zachoval zo všetkých posvätných miest vo svätom meste a jeho okolí práve hornú sieň? Podľa tradície bola miestom, kde Ježiš ustanovil Eucharistiu, práve v nej na Turice zostúpil na apoštolov Duch Svätý. Tam sa kresťania pripravovali na blížiaci sa hladomor a boli označení pečaťou

Ducha, aby sa uchránili pred prichádzajúcou skazou. Zdá sa, že z celého zničeného Jeruzalema sa zachoval len tento kostolík.

DUCHOVNÍ SEMITI

Opäť narážame na otázku, či Jánova *Apokalypsa*, ba aj samotné kresťanstvo nie sú antisemitské alebo protižidovské. Nie je apokalyptický pohľad na židovskú vojnu neobyčajne drastický? Kopal Ján do vyvoleného národa, ktorý už ležal na zemi?

Odpoveď na tieto otázky musí byť rozhodné nie. Antisemitizmus značí duchovnú obmedzenosť a *Apokalypsa* by ním stratila svoj význam. Jánova vízia totiž nedáva zmysel, ak nie je Izrael prvorodený zo všetkých národov. Bol pre nás vzorom ako náš starší brat.

Veľmi živo si to možno všimnúť pri návšteve Ríma. Stojí v ňom Títov víťazný oblúk, pamätník na oslavu víťazstva Ríma nad Židmi. Do kameňa sú vytesané obrazy bojov a vojakov, ako odnášajú korisť zo zničeného Jeruzalema. Tam uprostred vojnovej koristi stojí sedem zlatých svietnikov – chrámový Menorah.

Obrazy na oblúku sa až desivo zhodujú s Ježišovým posolstvom v *Zjavení*: „Prídem na teba a pohnem tvoj svietnik z jeho miesta – ak nebudeš robiť pokánie” (*Zjv* 2, 5). Spomeňte si, že uprostred svietnikov stojí sám Ježiš (*pozri Zjv* 1, 12-13); čiže odstrániť svietnik by znamenalo pripraviť Cirkev o Božiu prítomnosť. To však Pán nehovoril Jeruzalemu, ale cirkvi v Efeze, pretože ich láska k nemu ochabla. Varoval efezských kresťanov, že ak sa neobrátia, čaká ich ten istý osud ako ich staršieho brata Izraela.

Smutné na tom je, že Efez svoj svietnik naozaj stratil podobne ako Smyrna, Pergamos, Tyatira, Sardy, Filadelfia a Laodicea – každá jedna cirkev spomínaná v *Knihe zjavenia*. Všetky tieto mestá, ktoré kedysi prekvitali ako strediská kresťanstva, stratili vieru. Dnes sú prevažne moslimské. Tamojší katolíci môžu sláviť svätú omšu len s osobitným povolením.

Pouvažujme: Efez bol domovom preblahoslavenej Panny Márie, svätého Jána, svätého Pavla, svätého Barnabáša, svätého Timoteja, Apolla – hotová sieň slávy novozákonných osobností. A predsa stratil svoj svetník ako predtým Jeruzalem a iné prosperujúce cirkvi po ňom. Nie, porážka Izraela nie je dôvodom na oslavu. Skôr by sme sa mali triasť, pretože niečo podobné sa môže stať aj kresťanom; a ono sa to už stalo, a nie raz. A pravdepodobne sa to zopakuje. Ako stroskotal prvorodený Izrael, tak zlyhávame aj my, jeho mladší súrodenci, vždy, keď v nás rastie pýcha a nezávislosť. Preto opakujem, antisemitizmus a protižidovstvo sú duchovne skazené a hlúpe. Slovom pápeža Pia XI.: „Duchovne sme Semitmi.“ Nemôžete byť dobrými katolíkmi, pokiaľ ste si nezamilovali izraelské náboženstvo a jeho ľud.

PREJŠŤ SA V ICH TOPÁNKACH

Starý Jeruzalem však musel ustúpiť novému: novej zmluve, novému stvoreniu, novému nebu a novej zemi. Prešli dve tisícročia a my na tom už nič čudné nevidíme. Ak sa však v predstavách preniesieme do Jánových čias, znepokojí nás práve myšlienka na pád Jeruzalema. Veď pre deti Izraela bol svätým mestom; a väčšina prvých kresťanov pochádzala zo židovstva. Museli sa vyrovnáť so skutočnosťou, že chrám, najkrajšia stavba na zemi, je zničený a kňazstvo, ktoré siahalo do obdobia pred tisíc rokov, keď ho Boh ustanovil na vrchu Sinaj, zaniklo. Aj Ježiš s láskou zaplakal nad Jeruzalemom, hoci vedel, že otcovia tohto mesta práve premýšľajú o jeho poprave. Zánik Jeruzalema bol pre prvých kresťanov príčinou nesmiernych obáv.

Jeruzalem a chrám sa im strácali pred očami. Kresťania potrebovali opätovnú útechu. Žiadali vysvetlenie. Túžili po zjavení od Boha.

Prostredníctvom Jána Boh vyriekol nad starým Jeruzalemom konečný súd. Mesto si svojou neverou, ukrižovaním Božieho Syna a prenasledovaním Cirkvi pritiahlo na seba Boží hnev. Toto poznanie umožnilo kresťanom pochopiť, ako to súvisí s ich

prenasledovaním a prečo sa už k starému Jeruzalemu nemajú utiekať o pomoc a ochranu.

Teraz sa musia obrátiť k novému Jeruzalemu, ktorý pred Jánovými očami zostúpil z neba. Kde sa dotkol zeme? Na vrchu Sion, kde Ježiš stoloval s učeníkmi pri Poslednej večeri a ustanovil Eucharistiu. Kde na Turíce zostúpil na apoštolov Duch Svätý. Kde sa kresťania do roku 70 schádzali, aby slávili Eucharistiu, a kde stál Baránok s verným zvyškom Izraela (*Zjv* 14, 1), s tými, čo boli označení pečatou pred blížiacou sa skazou. Nový Jeruzalem zostupuje na zem vtedy i teraz na mieste, kde kresťania slávia Baránkovu večeru.

BARÁNOK, KTORÝ ZABÍJA

Silu uprostred prenasledovania čerpali prví kresťania na svätej omši. Z jednej ustavičnej obety Ježiša Krista vzišla pomoc a spása pre Cirkev. Na omši kresťania spojili sily s anjelmi a svätými a klaňali sa Bohu, ako nám dosvedčuje *Kniha zjavenia*. Na svätej omši Cirkev prijala „skrytú mannu“ ako obživu v čase skúšok (*Zjv* 2, 17). Na svätej omši stúpali modlitby svätých zo zeme ako dym a spojili sa s modlitbami anjelov v nebi – *a práve tieto modlitby zmenili beh dejín*. Takýto je plán boja *Apokalypsy*. Takto zvíťazilo kresťanstvo nad zdanlivo neporaziteľným nepriateľom v Jeruzaleme a v Ríme.

Aj po páde Jeruzalema sa našli ďalší odporcovia, ktorí prenasledovali Božiu Cirkev. V každom veku sa Cirkev stavia proti mocným prenasledovateľom s ešte mocnejšou armádou a zbraňami. Avšak zbrane, légie i strategické plány, úplne všetko zlyhá. Veľkí vodcovia napokon podľahnú smrteľným zraneniam. Keď do boja vstúpi Baránok: „Králi zeme i veľmoži a vojvodcovia, boháči a mocní, všetci otroci aj slobodní ukryli sa v jaskyniach a horských bralách a volali vrchom a bralám: „Padnite na nás a skryte nás pred tvárou Sediaceho na tróne a pred Baránkovým hnevom, lebo prišiel veľký deň ich hnevu; a kto bude môcť obstáť?““ (*Zjv* 6, 15-17).

Cirkev je armádou Baránka, mocnosti Siona prežili zničenie Jeruzalema. Armáda Baránka čerpá silu na nebeskej hostine.

Deň súdu

JEHO MILOSRDENSTVO VZBUDZUJE HRÔZU

Dnešní vykladači Svätého písma sa sústredili na vojny a šelmy zo *Zjavenia*, ktoré fascinujú, pretože vzbudzujú strach. Čitatelia majú právom strach z toho, aký krutý môže byť súd nad ich vlastným životom. Niektorí však súdy zo *Zjavenia* zavrhlí ako smiešne a škandalózne, ba dokonca nezlučiteľné s myšlienkou milosrdného Boha.

O Božej spravodlivosti podobne ako o jeho milosrdenstve sa píše všade v Biblii. Sú nerozlučnou súčasťou jeho zjavenia seba. Poprieť moc Božieho súdu teda znamená nepovažovať Boha za Boha, nepokladať sa za Božie dieťa. Každý otec musí vychovávať svoje deti a otcovská výchova je sama osebe milosrdenstvom, otcovským vyjadrením lásky. Aby sme pochopili súd v *Zjavenia*) to, ako vplýva na náš život, musíme najskôr pochopiť puto zmluvy, ktoré nás zjednocuje s Bohom Otcom.

Zmluva je posvätný rodinný vzťah. Vidíme, že Boh zmluvou s Adamom, Noemom, Abrahámom, Mojžišom, Dávidom a Ježišom postupne rozširoval tento rodinný vzťah na čoraz väčší počet ľudí. S každou zmluvou bol spojený nejaký zákon; nebol však rozmarným prejavom moci, ale vyjadrením Otcovej múdrosti a lásky. Ved' napokon každý zdravý domov má jasné pravidlá pre prijateľné i neprijateľné správanie. Boží zákon nám však umožňuje oveľa viac, môžeme milovať Boha, ako miluje on sám, rásť v napodobňovaní „božskej rodiny“ Najsvätejšej Trojice. Pretože Otec, Syn a Duch Svätý žijú večne v dokonalom pokoji a spoločenstve.

Ak nás zmluva s Bohom spája ako rodinu, potom hriech znamená viac ako len porušenie zákona. Znamená rozvrátenie života a domova. Hriech vzniká, keď odmietame dodržiavať túto zmluvu, odmietame milovať Boha tak, ako miluje on nás. Skrze hriech vedome prestávame byť Božími deťmi. Hriech v nás zabíja božský život.

Súd teda nie je len neosobným procesom podľa striktných pravidiel. Je prejavom lásky, rozhodnutia, aký život chceme žiť. Ani trest nie je prejavom pomsty. Božie „kliatby“ nie sú vyjadrením nenávisťi, ale otcovskej lásky a výchovy. Pália ako liečivá masť, aby uzdravili. Spôsobujú bolesť, ktorá lieči, posilňuje a vykupuje. Boží hnev je vyjadrením jeho lásky k neposlušným deťom.

Boh je láska (*1 Jn 4, 8*), ale jeho láska je stravujúci oheň (*Hebr 12, 29*), ktorý spurní hriešnici nedokážu zniesť. Božie otcovstvo nezmiernuje prísnosť rozhorčenia, ani neznižuje latku jeho spravodlivosti. Naopak, milujúci otec vyžaduje od detí viac ako žiadajú súdy od previnilcov. Ale dobrý otec preukazuje aj väčšie milosrdenstvo.

A KDE SÚ DÔKAZY?

Musíme rozumieť zmluve, ak máme pochopiť súd z *Knihy zjavenia*. Situácia sa nemení. Jánova vízia nie je čisto liturgická, ani čisto kráľovská alebo výlučne vojenská. Okrem tohto všetkého je aj súdna. Zobrazuje súdnu sieň. Občanom moderných demokracií sa táto kombinácia môže zdať chaotická; mali by sme však pamätať na to, že v starovekom Izraeli kráľ stál ako veliteľ na čele armády, bol hlavným sudcom na súde a v ideálnom prípade bol aj najvyšším veľkňazom. Ježiš ako božský kráľ do bodky splňal všetky tieto úlohy. Keď teda Ján vidí nebo, zároveň vstupuje do chrámu, trónnej sály, na vojnové pole i do súdnej siene. Ako v každej súdnej sieni *Zjavenie* prináša svedectvo prísahných svedkov. „Tu anjel... zdvihol k nebu svoju pravú ruku a zaprisahal sa na Žijúceho na veky vekov“ (*Zjv 10, 5-6*). Neskôr v jedenástej kapitole súd predvoláva Mojžiša a Eliáša. Hoci Ján ich nespomína po mene, ich totožnosť naznačuje rozprávaním o moci, akú títo muži v Starom zákone mali. Eliáš mal moc zatvoriť nebo a zoslať oheň na zem; Mojžiš zasa schopnosť premeniť vodu na krv a privolať mor. Títo dvaja svedkovia (*Zjv 11, 3*) predstavujú celý Zákon (Mojžiš) a všetkých prorokov (Eliáš). Svojou prítomnosťou

dosvedčujú, že izraelský národ veľmi dobre poznal povinnosti vyplývajúce zo zmluvy s Bohom a následky za nevernosť.

Iní svedkovia podávajú svedectvo tým, že položia svoj život. V gréčtine sa slovo „svedok” povie *martus*, odtiaľ máme slovo „martýr”, „mučeník”. V šiestej kapitole nachádzame „duše zabitých pre Božie slovo a pre svedectvo, ktoré vydali” (Zjv 6, 9). Títo svedkovia volajú na sudcu, aby rýchlo vyniesol rozsudok: „Dokedy, Pane, svätý a pravdivý, nebudeš súdiť a pomstiť našu krv na tých, čo obývajú zem?” (6, 9-10). Keďže volajú od oltára, vieme, že ich svedectvo je pravdivé a že budú vypočutí. Ale proti komu svedčia? Aby sme mohli zodpovedať túto otázku, musíme zvážiť, ktoré mesto bolo zdrojom a strediskom prenasledovania ranej Cirkvi. Bol to Jeruzalem.

UTRÁPENÍ POCHYBNOSTAMI

Jeruzalem akoby prežíval ťažké obdobie skúšok. Boh sa zjavuje ako sudca (20, 11), pomáhajú mu anjeli, ktorí sedia na dvadsiatich štyroch trónoch (20, 4). V celej *Apokalypse* rozsudok vykonávajú anjeli; privádzajú skazu na Jeruzalem i na jeho obyvateľov a chrám. Ján zobrazuje túto udalosť ako hrôzostrašnú Paschu. Sedem anjelov vylieva kalichy Božieho hnevu, ktorý sa prejavuje v siedmich nákazách. Vyprázdňovanie kalichov (niekedy prekladaných ako „čása” alebo „miska”) predstavuje liturgický úkon – libáciu, vyliatie vína na zem, keď sa v starovekom Izraeli víno lialo na oltár.

Keď si uvedomíme, že v Eucharistii sa uskutočňuje Pascha (Veľká noc), tento obraz je ešte pôsobivejší. Morové pohromy v pätnástej až sedemnástej kapitole prichádzajú v rámci liturgického slávenia: anjeli sa zjavujú s harfami odetí ako kňazi v nebeskom chráme, spievajú Mojžišovu pieseň a pieseň Baránka (kap. 15). Táto liturgia prináša smrť Božím nepriateľom, ale spásu jeho Cirkvi. Anjeli preto volajú: „Keďže preliali krv svätých a prorokov, dal si im piť krv; zaslúžili si to!” (Zjv 16, 6).

Pascha, Eucharistia a nebeská liturgia sú teda dvojsečnými mečmi. Kým kalichy zmluvy prinášajú život verným, znamenajú

istú smrť pre tých, ktorí zmluvu odmietli. Boh dáva v novej zmluve tak ako v starej človeku možnosť rozhodnúť sa medzi životom a smrťou, požehnaním a prekliatím (pozri *Dt* 30, 19). Prijat' novú zmluvu značí rozhodnúť sa pre večný život v Božej rodine. Odmietnuť novú zmluvu v Kristovej krvi znamená vybrať si vlastnú smrť. Jeruzalem si ju vybral na Veľkú noc roku 30. V čase Veľkej noci Ježiš predpovedal desivý zánik sveta a dodal: „Veru, hovorím vám: Nepominie sa toto pokolenie, kým sa to všetko nestane”

(*Mt* 24, 34). Generácia starovekých národov mala vtedy k dispozícii štyridsať rokov. A o štyridsať rokov neskôr roku 70 pádom Jeruzalema zanikol jeden svet.

ZAKÁZANÉ OVOCIE: OVOCIE HNEVU

Prečo by nás milosrdný Boh takto trestal? Ako by sme mohli vzbudiť taký hnev v Božom Baránkovi, ktorý je miernosť sama? Pretože Boží hnev je milosrdenstvo. Aby sme však tento paradox pochopili, najskôr musíme s pomocou svätého Pavla preskúmať psychológiu hriechu.

Veľmi to objasňuje spôsob, akým svätý Pavol používa slovo „hnev” v *Liste Rimanom*: „Boží hnev z neba sa zjavuje proti každej bezbožnosti a neprávosti ľudí, ktorí nepravosťou prekážajú pravde. Je im predsa zjavné, čo možno o Bohu vedieť; Boh im to zjavil... takže nemajú výhovorky. Hoci Boha poznali, neoslavovali ho ako Boha, ani mu nevzdávali vďaky; ale stratili sa vo svojich myšlienkach a ich nerozumné srdce sa zatemnilo” (*Rim* 1, 18-21).

Toto veľmi dobre vystihuje „prípád” Jeruzalema prezentovaný na nebeskom súde: Boh dal Izraelu svoje zjavenie, vlastne plnosť svojho zjavenia v Ježišovi Kristovi; a ľud si ho aj tak nectil, ani mu nevzdával vďaky; ale poprel pravdu tým, že zabil Ježiša a prenasledoval jeho Cirkev. Zjavil sa teda Boží hnev proti Jeruzalemu.

Čo sa stalo potom? Čítame ďalej v *Liste Rimanom*: „Preto ich Boh vydal nečistote podľa žiadostí ich srdca; a tak hanobili

svoje vlastné telá” (*Rim* 1, 24). Ale moment: Boh ich vydáva vlastnej slabosti? Dovoľuje im ďalej hrešiť?

POSADNUTÍ VINOU

Nuž áno, takto hrozne sa zjavuje Boží hnev. Možno si myslíme, že rozkoš hriechu je prijateľnejšia ako utrpenie a nešťastie, ale to je chyba. Hriech musíme považovať za skutok, ktorý ničí naše rodinné puto s Bohom a berie nám život i slobodu. Ako?

Najskôr sme povinní odolať pokušeniu. Ak sa nám to nepodarí a zhrešíme, sme povinní to okamžite oľutovať. Ak to neľutujeme, Boh nás necháva ísť vlastnou cestou: dovoľuje, aby sme pocítili prirodzené dôsledky hriechov, nedovolených radostí. Ak sa stále nekajáme odriekaním a skutkami pokánia, Boh nám umožňuje, aby sme v hriechu pokračovali, a preto si pestujeme návyk, zlozvyk, ktorý nám zatemňuje rozum a oslabuje vôľu.

Keď sme hriechom posadnutí, chápeme hodnoty prevrátené. Zlo sa stáva tým najnutnejším „dobrom”, najhlbšou túžbou; dobro považujeme za „zlo”, pretože nám nedovoľuje uspokojiť temné túžby. V takejto chvíli sa ľútosť stáva nemožnou, pretože ako hovorí poučka, ľútosť je odvrátenie sa od zla k dobru. Hriešnik už má však pre dobro a zlo novú definíciu. Izaiáš o takýchto hriešnikoch hovorí: „Beda tým, čo vravia zlému dobré a dobrému zlé” (/z 5, 20).

Ak sme takto hriech prijali a odmietli sme zmluvu s Bohom, zachrániť nás môže iba nešťastie. Niekedy Boh najlepšie pomôže napríklad opitému tým, že dopustí, aby si rozbil auto alebo aby ho opustila manželka; čokoľvek, čo ho prinúti prijať zodpovednosť za vlastné skutky.

Čo sa však stane, ak do ťažkého hriechu upadne celý národ? Platí ten istý princíp. Boh zasahuje tým, že dopustí ekonomickú krízu, podrobenie iným národom alebo prírodnú katastrofu. Často si národ privodí tieto pohromy svojimi hriechmi. No v každom prípade sú tou najmilosrdnejšou výstrahou, aby sme sa zobudili. Tragédia niekedy znamená, že musí zaniknúť svet,

ktorý hriešnici poznali. Ako povedal Ježiš: „Veď čo osoží človekovi, keby aj celý svet získal, a svojej duši by uškodil?!“ (Mk 8, 36). Lepšie je pokúsiť sa rozlúčiť so svetom hriechu, ako zahynúť bez nádeje na pokánie.

Ľudia pri čítaní *Apokalypsy* dostávajú strach zo zemetrasení a z kobyliiek a hladomoru a škorpiónov. Boh však tieto pohromy dopustí len preto, že nás miluje. Svet je dobrý, o tom niet pochýb, ale tým svetom nie je Boh. Ak sme dovolili, aby nám ako bôžik vládol svet a jeho rozkoše, *skutočný* Boh najlepšie urobí, keď začne rúcať kamene, na ktorých náš svet stojí.

PORIADOK NA SÚDE

Spravodlivého a úprimného kajúcnika však očakáva lepší svet. Žiť dobrým životom neznamenať žiť bez problémov, ale žiť bez zbytočných problémov. Nešťastie dolieha na kresťanov rovnako, ako šťastie postretne hriešnych ľudí. Pre praktizujúceho kresťana sú však dobré aj nešťastia; pretože nás zbavujú pripútanosti k tomuto svetu. Možno až po bankrote sa prestaneme strachovať o peniaze. Azda sa prestaneme usilovať zapôsobiť až potom, čo nás opustí priateľ. Keď sa peniaze rozkotúlajú, môžeme sa vrátiť k tomu jedinému, čo nám nikto nemôže vziať: k nášmu Bohu. Keď priatelia neodpovedajú na naše volanie, môžeme sa obrátiť aspoň na nemenného priateľa, na ktorého nemusíme robiť dojem, pretože nás pozná skrz-naskrz.

Pretože ako hovorí *Kniha zjavenia*, na súde sa vie, čo sme urobili zlé. Trest nečakal len Jeruzalem. „Otvorila sa aj iná kniha, kniha života. A mŕtvi boli súdení z toho, čo bolo zapísané v knihách podľa ich skutkov“ (20, 12). Raz teba aj mňa započítajú medzi „mŕtvych“ a odsúdia nás podľa toho, čo sme robili. Inde v *Zjavení* vidíme, že svätí vstupujú do neba a „ich skutky idú s nimi“ (14, 13). Naše skutky sú súčasťou našej spásy; vlastne budú hlavným bodom programu pri poslednom súde.

Navyše na odsúdenie nemusíme čakať až do smrti. Stojíme pred súdnou stolicou vždy, keď vstupujeme do neba, čiže pri

každej omši. Aj vtedy prosíme nášho nebeského Otca o úplné milosrdenstvo, ktoré jediné je spravodlivé. Aj vtedy sa zmluvne spájame s Bohom. Aj vtedy prijímame kalich – na spásu, alebo na zatratenie.

Mali by sme pamätať na zatratenie z *Apokalypsy*, kedykoľvek začujeme Ježišove ustanovujúce slová: „Toto je kalich mojej krvi, je to krv novej a večnej zmluvy.”

3. ZJAVENIE ZÁSTUPOM

Závoj sa odkrýva

AKO UVIDIEŤ NEVIDITEĽNÉ

Kresťania na Ukrajine veľmi radi rozprávajú, ako ich predkovia doslova objavili liturgiu. Keď kyjevské knieža Vladimír roku 988 prijal evanjelium, poslal vyslancov do Konštantinopolu, strediska kresťanstva na Východe. V tamojšom najmajestátnejšom chráme Haghia Sophia boli svedkami byzantskej liturgie. Po tom, čo zažili žalmy, kadidlo, ikony, no predovšetkým Božiu prítomnosť, poslali kniežaťu tento odkaz: „Nevedeli sme, či sme na zemi, alebo v nebi. Toľkú krásu sme ešte nevideli... slovami sa nedá opísať. Môžeme povedať len toľko: Boh tam prebýva uprostred ľudu.”

Po grécky sa slovo prítomnosť povie *parúzia* a predstavuje jednu z kľúčových tém *Knihy zjavenia*. V súčasnosti sa však daný výraz používa výlučne na označenie Kristovho druhého príchodu na konci vekov. Takúto definíciu nájdete aj vo väčšine slovníkov. Nejde však o jeho pôvodný význam. *Parúzia* znamená skutočnú, osobnú, živú, večnú a aktívnu prítomnosť. V poslednom verši *Matúšovho Evanjelia* Ježiš prisľubuje: „Ja som s vami po všetky dni.”

Napriek tomu, že sme prvotný obsah slova zmenili, *Kniha zjavenia* vystihuje ten pôsobivý zmysel Ježišovej bezprostrednej *panízie*, teda príchodu, ktorý sa odohráva práve teraz. Zároveň nám dokazuje, že Ježiš je tu v plnosti ako kráľ, sudca, vojvodca i obetujúci kňaz, ako telo a krv, duša a božstvo vždy, keď kresťania slávia Eucharistiu.

Kardinál Joseph Ratzinger napísal, že „liturgia je očakávaná parúzia už vstupujúce do nášho „ešte nie“. Keď Ježiš opäť príde na konci vekov, nebude mať ani o kúsok viac slávy, ako má teraz na oltároch a vo svätostánkoch našich kostolov. Boh prebýva uprostred ľudu práve teraz, pretože svätá omša je nebo na zemi.

NEVYMYSLEL SOM SI TO

Chcem, aby bolo jasné, že táto myšlienka (tým mám na mysli hlavnú ideu tejto knihy) nie je vôbec nová a určite nie je z mojej hlavy. Je taká stará ako Cirkev, ktorá od nej nikdy neupustila, hoci sa azda v posledných storočiach stratila v množstve diskusií o dogmách.

Ani ju nemôžeme zavrhnúť ako zbožné želanie niekoľkých svätcov a učencov. Katolícka viera dnes totiž jasne učí, že omša je „nebo na zemi“. Toto učenie nájdete na rôznych miestach, napríklad v najzákladnejšom dokumente katolíckej viery, v *Katechizme Katolíckej cirkvi*:

V takom veľkom diele, ktorým sa Boh dokonale oslavuje a ľudia posväcujú, Kristus si vždy pridružuje Cirkev, svoju milovanú Nevestu, ktorá vzýva svojho Pána a skrze neho vzdáva kult večnému Otcovi (č. 1089).

Naša liturgia je účasťou na nebeskej liturgii! To je v *Katechizme*[^]. A nielen to:

Liturgia je „činnosť“ úplného Krista. Tí, čo ju teraz slávia povznesení ponad znaky, sú už v nebeskej liturgii (č. 1136).

Keď sa zúčastňujeme na omši, už sme v nebi! To netvrdím ja, ani zopár nebohých teológov. To sa píše v *Katechizme*. Takisto sa v ňom cituje práve ten úryvok z Druhého vatikánskeho koncilu, ktorý ma tak veľmi uchvátil predtým, ako som konvertoval na katolícku vieru:

V pozemskej liturgii máme účasť na tej nebeskej liturgii – a vopred ju okusujem –, ktorá sa slávi vo svätom meste Jeruzaleme, do ktorého smerujeme ako pútnici, kde Kristus sedí po pravici Boha ako služobník svätyne a pravého stánku; s celým zástupom nebeského vojska spievame chválospev na slávu Pánovi (č. 1090).

Bojovníci, hymny a sväté miesta. Nezačína vám to pripomínať *Zjavenie apoštola Jána*? Nuž nazrime do *Katechizmu*:

Zjavenie toho, „čo sa má onedlho stať“, t. j. *Apokalypsa*, sa vyznačuje chválospevmi nebeskej liturgie... Cirkev na zemi spieva tieto chválospevy vo viere a uprostred skúšok (č. 2642).

Katechizmus to všetko podáva ako úplne samozrejmy fakt. Mne to však zmenilo život, keď som si to uvedomil. Myšlienku, že svätá omša je „nebo na zemi“, považujú za novinku, a to veľmi dobrú novinku, aj moji priatelia a kolegovia, ako aj každý, koho sa mi podarí zdržať natoľko, aby som mu to stihol vysvetliť.

PRÍD V SLÁVE, PANE JEŽIŠU!

Ak chceme vnímať liturgiu ako vyslanci kniežat'a Vladimíra, musíme sa naučiť pozeráť sa na *Apokalypsu* z pohľadu Cirkvi. Ak chceme, aby nám *Apokalypsa* dávala zmysel, mali by sme ju začať čítať z hľadiska sviatostí. Keď si to objasníme, tentoraz novými očami viery, v *Knihe zjavenia* uvidíme zmysel uprostred čudesnosti a na najbližšej nedeľnej omši objavíme slávu ukrytú vo všednosti.

Dobre to opäť preskúmajte a objavte, že červená niť liturgie zväzuje apokalyptické perly Jánovej vízie:

nedeľné slávenie	1, 10
najvyšší veľkňaz	1,13
oltár	8, 3-4; 11, 1; 14, 18
starci (kňazi, presbyteri)	4, 4; 11, 15; 14, 3; 19, 4
odevy	1,13; 4,4; 6,11; 7,9; 15,6; 19,13-14
posvätný celibát	14, 4
svietniky alebo Menorah	1, 12; 2, 5
pokánie	2. a 3. kapitola
kadidlo	5, 8; 8, 3-5
kniha, zvitok	5, 1
eucharistická hostia	2, 17
kalichy	15, 7; 16. kapitola; 21,9
znamenie kríža (<i>tau</i>)	7, 3; 14, 1; 22, 4
glória	15,3-4
aleluja	19, 1; 3., 4. a 6. kapitola
hore srdcia	11, 12
svätý, svätý, svätý	4, 8
amen	19, 4; 22, 21
Baránok Boží	5, 6 a vo všetkých častiach

význačnosť Panny Márie	12, 1-6; 13. – 17. kapitola
orodovanie anjelov a svätých	5, 8; 6, 9-10; 8, 3-4
úcta k sv. Michalovi archanjelovi	12, 7
spev antifóny	4,8-11; 5,9-14; 7,10-12; 18,1-8
čítania z Písma	2., 3. a 5. kapitola; 8, 2-11
kňazstvo veriacich	1, 6; 20, 6
katolíckosť alebo všeobecnosť	7, 9
tiché rozjímanie	8, 1
Baránkova svadobná hostina	19, 9.17.

Všetky tieto prvky spoločne utvárajú *Apokalypsu* i svätú omšu. Dnešný čitateľ ani nemusí postrehnúť, že v *Zjavení* sa nachádzajú liturgické zložky. Napríklad len málo ľudí dnes vie, že trúby a harfy boli za Jánových čias štandardným nástrojom liturgickej hudby podobne ako v súčasnosti organy na Západe. A v celej Jánovej vízii anjeli a Ježiš zvolávajú požehnanie tradičnými liturgickými formulami: „Požehnaný, ktorý...” Ak si prečítate celé *Zjavenie apoštola Jána* odznova, všimnete si, že všetky Božie významné zásahy do dejín: pohromy, vojny a tak ďalej, nasledovali krátko po liturgických úkonoch: hymne, chválospeve, obetovaní, okiadzam’.

Omša však nie je zhluk vybraných drobných detailov. Predstavuje veľkolepý plán. Môžeme napríklad vidieť, že *Apokalypsa* sa podobne ako omša rozdeľuje na dve časti. Prvých jedenásť kapitol tvoria listy siedmim cirkvám a otvorenie knihy. Dôraz na „čítania” ohraničuje prvú časť, ktorá zodpovedá Liturgii slova. Prvé tri kapitoly *Zjavenia* veľmi výrazne naznačujú akýsi obrad pokánia; Ježiš v siedmich listoch cirkvám používa slovo „pokánie” osemkrát. Mne to pripomína slová starovekého *Didaché*, liturgickej príručky z prvého storočia: „Keď ste už predtým vyznali svoje hriechy, aby vaša obeta bola čistá.” Jánova vstupná reč napovedá, že *Knihu* bude nahlas čítať lektor na liturgickom zhromaždení: „Blahoslavený, kto číta, aj tí, čo počúvajú slová proroctva” (*Zjv* 1, 3).

Druhá polovica *Knihy zjavenia* sa začína v jedenástej kapitole, keď sa v nebi otvára Boží chrám, a vrcholí vyliatím

siedmich kalichov a Baránkovou svadobnou hostinou. Druhá časť tým ponúka nezvyčajný obraz Liturgie Eucharistie.

KADIDLA, KTORÉ NEMOŽNO ZACÍTIŤ?

Ján v *Apokalypse* farbisto vykresľuje nebeské obrazy pozemskými termínmi a my máme plné právo pýtať sa *prečo*. Prečo sa duchovná chvála, do ktorej sa určite nezapájajú ani harfy, ani kadidla, opisuje takými živými zmyslovými pocitmi? Prečo nepoužiť jednoznačné formuly, aké používali starovekí mystici, aby čitatelia pochopili skutočnú tajuplnú, transcendentnú a nehmotnú povahu nebeskej chvály?

Domnievam sa, že Boh zjavil nebeskú chválu pozemskými termínmi preto, aby ľudia, po prvýkrát pozvaní k účasti na nebeskej chvále, vedeli, ako sa to má robiť. Tým nechcem povedať, že Cirkev vysedávala a čakala, kedy z neba spadne *Apokalypsa*, aby kresťania vedeli, ako Boha chváliť. Nie, apoštoli a ich nasledovníci slávili liturgiu najmenej od Turíc. Avšak ani *Zjavenie* nie je len ozvenou už ustanovenej liturgie, akousi nebeskou projekciou toho, čo sa odohráva na zemi.

Zjavenie znamená odhalenie; to je doslovný význam gréckeho slova *apokalypsis*. Ide o jasnovidecký obraz, ktorý zjavuje pravidlá správania. Cirkev sa po zničení Jeruzalema definitívne vzdáva prekrásneho chrámu, svätého mesta i úctyhodného kňazstva. Áno, kresťania prijímali Nový zákon, ktorý ukončil, ale zároveň obsiahol Starý. Čo by z neho mali prevziať? Čo by mali zanechať? *Zjavenie* im poradilo.

V novom systéme sa niektoré úkony jasne nahradili. Izraeliti potvrdzovali svoju zmluvu tým, že na ôsmy deň dávali obrezať potomkov mužského pohlavia. Cirkev spečatila novú zmluvu krstom. Izrael slávil sabat ako deň odpočinku a úcty k Bohu; Cirkev slávila nedeľu, Pánov deň, deň zmŕtvychvstania. Izrael si raz do roka pripomínal starú paschu; Cirkev sprítomňovala konečnú paschu Ježiša Krista pri slávení Eucharistie.

Ježiš nemal v úmysle skoncovať so všetkým, čo bolo v Starom zákone; preto založil Cirkev. Prišiel, aby sa izraelská úcta k Bohu prehĺbila, aby sa rozšírila medzi všetky národy a

aby si ju vnútorne osvojili. Takto sa vtelením obohatilo veľa z tradícií Starého zákona. Napríklad na zemi už nebola len jedna ústredná svätyňa. *Zjavenie* ukazuje, že Kristus Kráľ má trón v nebi, kde slúži ako veľkňaz vo Svätyni svätých. Znamená to však, že Cirkev nemôže mať budovy, či hodnostárov alebo svietniky, kalichy a ornáty? Nie. *Zjavenie* dáva jasnú odpoveď, že všetko to môžeme mať, a ešte k tomu aj nebo.

AURA SIONA

Jeruzalem vedeli nájsť všetci. Ale kde hľadať nebo? Určite nie veľmi ďaleko od starého Jeruzalema. V *Liste Hebrejom* sa hovorí: „No vy ste sa priblížili k vrchu Sion a k mestu živého Boha, k nebeskému Jeruzalemu, k myriadám anjelov, k slávnostnému zhromaždeniu a k spoločenstvu prvorodených, ktorí sú zapísaní v nebi, k Bohu, sudcovi všetkých, k duchom spravodlivých, ktorí už dosiahli dokonalosť, k Ježišovi, prostredníkovi novej zmluvy, a k pokropeniu krvou, ktorá volá hlasnejšie ako Ábelova” (*Hebr* 12, 21-24).

Tento malý odsek prehľadne zhŕňa celú *Apokalypsu*: spoločenstvo anjelov a svätých, hostinu, súd a Kristovu krv. Ale kde skončíme? Presne tam, kde *Apokalypsa*: „Potom som videl, a hľa, Baránok stál na vrchu Sion a s ním stoštyridsaťštyritisíc tých, čo mali na čele napísané jeho meno a meno jeho Otca” (*Zjv* 14, 1).

Všetky naše duchovné cesty akoby viedli do kráľovského Dávidovho mesta na vrch Sion. Boh ho v Starom zákone hojne požehnával: „Lebo Pán si vyvolil Sion, želal si mať ho za svoj príbytok: To je miesto môjho odpočinku naveky; tu budem bývať, lebo som túžil za ním” (*Ž* 132, 13-14). „Veď ja som ustanovil svojho kráľa na svojom svätom vrchu Sione!” (*Ž* 2, 6). Na Sione Boh ustanovil kráľovský dom Dávida, ktorého kráľovstvo pretrvalo veku. Tam Boh sám naveky prebýva uprostred svojho ľudu.

Spomeňte si, že práve na Sione Ježiš ustanovil Eucharistiu a na Turíce tam zostúpil Duch Svätý. „Svätý vrch” sa tak tešil v

novom systéme ešte väčšej obľube. Novú zmluvu spečatili dve udalosti: Posledná večera a Turíce.

Všimnite si aj to, že zvyšok Izraela, tých stoštyridsaťštyritisíc v štrnástej kapitole *Zjavenia apoštola Jána*, objavuje sa na vrchu Sion, hoci v siedmej kapitole sú zobrazení v nebeskom Jeruzaleme. Zvláštny nesúlad. Kde boli naozaj: na Sione, alebo v nebi? Opäť sa pozrite na dvanástu kapitolu *Listu Hebrejom*: „Vy ste sa priblížili k vrchu Sion... k nebeskému Jeruzalemu.” Vrch Sion predstavuje nebeský Jeruzalem, pretože udalosti, ktoré sa na ňom odohrali, zavŕšili konečné zjednotenie neba a zeme.

Cirkev na mieste týchto udalostí prežila zničenie Jeruzalema, ale iba ako znamenie. Pretože pre kresťanov z Júdey predstavovala horná sieň „malú Božiu Cirkev” zasvätenú kráľovi Dávidovi a svätému Jakubovi, prvému biskupovi Jeruzalema. Išlo o „domácu cirkev”, v ktorej sa veriaci stretávali na lámaní chleba a na modlitbách. Okrem toho sa Sion stal živým symbolom Nového zákona a takto navždy pretrval v *Knihe zjavenia*. Sion je symbolom miesta, kde sa zem dotýka neba.

Dnes vždy, keď ideme na svätú omšu, sme s Ježišom v hornej sieni, sme s Ježišom v nebi, hoci sme od tohto maličkého vrchu v Izraeli vzdialení tisíce kilometrov.

NAJSKÔR PRICHÁDZA LÁSKA, POTOM MANŽELSTVO

V *Knihe zjavenia* sa zjavila práve jednota neba a zeme zavŕšená vo svätej Eucharistii. Aspoň toľko naznačuje jej prvé slovo. Termín *apokalypsis* sa zvyčajne prekladá ako „zjavenie”, doslovne znamená „odhalenie”. Za Jánových čias ho Židia bežne používali na označenie jednej časti svadobného veselí trvajúceho týždeň. Išlo o obrad, pri ktorom sa snímali nevestin závoj krátko predtým, ako sa manželstvo naplnilo pohlavným stykom.

Práve k tomu sa chcel Ján dopracovať. Spojenie neba a zeme je tak blízko, že sa podobá plodnému a extatickému spojeniu manžela a manželky v láske. Svätý Pavol opisuje Cirkev ako

Kristovu nevestu (pozri *Ej* 5), ktorú *Zjavenie* odhaľuje. Vyvrcholením *Apokalypsy* je teda zjednotenie Cirkvi a Krista, čiže Baránkova svadobná hostina (*Zjv* 19, 9). Od tej chvíle človek vstáva zo zeme, aby chválil Boha v nebi. „I padol som mu k nohám, aby som sa mu klaňal. Ale on mi povedal: „Pozor, nerob to! Som spoluslužobník tvoj a tvojich bratov, ktorí majú Ježišovo svedectvo. Bohu sa klaňaj! A Ježišovo svedectvo je duch proroctva““ (*Zjv* 19, 10). Pamätajte, že v tradícii Izraela človek pri klaňaní sa Bohu napodobňoval anjelov. Teraz, ako odhaľuje *Zjavenie*, nebo aj zem sa spoločne zúčastňujú na jedinom klaňaní sa v láske.

Táto apokalypsa alebo odhalenie odkazujú na kríž. Matúš zaznamenáva, že keď Ježiš zomrel, „chrámová opona sa roztrhla vo dvoje odvrchu až dospelku“

(27, 51). Takto sa „zapokalypsovala“, čiže odkryla Božia svätýňa, príbytok, ktorý už nebol vyhradený výlučne pre veľkňaza. Ježišovo vykúpenie odhalilo Svätýňu svätých, Božiu prítomnosť otvorenú pre všetkých. Nebo a zem sa teraz mohli objasť v dôvernej láske.

STARÁ ŠKOLA

Staroveká liturgia bola presýtená jazykom neba na zemi. Liturgia svätého Jakuba hovorí: „Považoval si nás za hodných vstúpiť do svätostánku tvojej slávy, byť pod závojom a uvidieť Svätýňu svätých.“ V liturgii svätého Tadeáša (podľa tradície jeden zo 72 učeníkov) a Mariho sa dodáva: „Akú bázeň dnes budí toto miesto! Pretože to nie je nič iné ako dom Boží a brána do neba; pretože sme ťa, Pane, videli z tváre do tváre!“

Svätý Cyril Jeruzalemský (piate storočie) podáva hlboké rozjímanie o slovách „Hore srdcia!“ Hovorí: „Naozaj v túto najúchvatnejšiu hodinu by sme mali mať srdcia hore u Boha, a nie dole na zemi v myšlienkach na pozemské veci. Kňaz sa vtedy zo všetkých síl usiluje zavrhnúť všetky starosti o tento život alebo o domácnosť a mať srdce v nebi u milosrdného Boha.“

Musíme sa správať ako svätý Ján na ostrove Patmos, keď začul hlas z neba, ktorý hovoril: „Pod' sem!” (pozri *Zjv* 11, 12). Práve to totiž znamená zvolanie „Hore srdcia!” Značí, že si máme tak ako Ján otvoriť srdce pre nebo, ktoré je pred nami. Majte srdce u Pána, aby ste ho mohli chváliť v duchu. Pretože v liturgii, ako hovorí dokument zo štvrtého storočia *Liber Graduum*, „pri chvále v Duchu sa telo stáva skrytým chrámom a srdce skrytým oltárom”.

Najskôr však musíme aktívne túžiť po duchovnej obnove. Svätý Cyril pokračuje: „Nech sem však nepríde nik, kto by hovoril: ‚Dvíhame svoje srdcia k Pánovi,‘ ale v mysli by uvažoval nad starosťami tohto sveta. Boha by sme mali mať na pamäti v každej chvíli. Ak je to však pre ľudskú krehkosť nemožné, mali by sme sa o to usilovať aspoň v túto hodinu.”

Za povšimnutie teda stojí obsažné zvolanie z byzantskej liturgie: „Premúdrosť! Vnímajme!”

KLOP, KLOP

Áno, vnímajte! Pretože *Zjavenie* odkrýva viac ako len nejakú informáciu. Osobne vás i mňa pozýva už do večnosti. Zjavenie Ježiša Krista má okamžitý a nesmierny vplyv na náš život. My sme Kristova odhalená nevesta; my sme jeho Cirkev. A Ježiš chce, aby každý z nás vstúpil s ním do najosobnejšieho vzťahu, aký si len vieme predstaviť. Používa obraz svadby, aby nám dokázal, ako veľmi nás miluje, ako blízko chce byť pri nás a aký trvalý zväzok chce s nami vytvoriť.

Všimnite si, Boh všetko tvorí nové. *Knihy zjavenia* nie je taká strašná, ako sa zdá, a svätá omša je bohatšia, ako sa nám kedy prisnilo. *Zjavenie* je nám také blízke ako život, ktorý žijeme; a aj tá najnudnejšia omša je zrazu vydláždená zlatom a vyzdobená jagavými drahokamami.

Aj vy, aj ja musíme otvoriť oči a znovu objaviť toto dlho zabudnuté tajomstvo Cirkvi, kľúč prvých kresťanov k pochopeniu tajomstiev omše, jediný opravdivý kľúč k tajomstvám *Apokalypsy*. „Na tejto nebeskej liturgii nám Duch

Svätý a Cirkev dávajú účasť, keď vo sviatostiach slávime tajomstvo spásy” (*Katechizmus*, 1139).

Do neba nejdeme po smrti, ani pri návšteve Ríma alebo na púti do Svätej zeme. Do neba sa uberáme vtedy, keď ideme na omšu. Nejde len o symbol či metaforu, alebo podobenstvo, či slovný zvrät. Je to skutočnosť. Svätý Atanáz vo štvrtom storočí napísal: „Mojí milovaní bratia, neprichádzame k dočasnej, ale k večnej nebeskej hostine. Nezobrazujeme ju tieňmi; pristupujeme k nej v skutočnosti.”

Nebo na zemi – to je tá skutočnosť! Pouvažujte nad tým, ako nás v *Knihe zjavenia* pozýva: „Kto má uši, nech počúva, čo Duch hovorí cirkvám: Tomu, kto zvíťazí, dám zo skrytej manny” (*Zjv* 2, 17). Čo je tá skrytá manna? Spomeňte si na Ježišov prísľub, keď hovoril o „manne” v *Jánovom evanjeliu*: „Vaši otcovia jedli na púšti mannu a pomreli. Toto je ten chlieb, ktorý zostupuje z neba, aby nezomrel nik, kto bude z neho jesť. Ja som živý chlieb, ktorý zostúpil z neba” (6, 49-51). Bola každodenným chlebom Božieho ľudu počas jeho putovania na púšti. Ježiš ponúka niečo viac a vo svojom pozvaní hovorí celkom konkrétne: „Hľa, stojím pri dverách a klopem. Kto počúvne môj hlas a otvorí dvere, k tomu vojde a budem s ním večerať a on so mnou” (*Zjv* 3, 20).

Ježiš teda naozaj myslí na jedlo; chce nám dávať skrytú mannu, ktorou je on sám. V *Zjavení* 4, 1 vidíme, že nemá na mysli len súkromnú večeru pre dvoch. Ježiš stál pri dverách a klopal, teraz sú otvorené. Ján vstupuje v „Duchu” do neba a vidí kňazov, mučeníkov a anjelov zhromaždených okolo nebeského trónu. S Jánom objavujeme, že nebeská hostina je rodinným stolovaním.

Očami viery a „v Duchu” teda pochopme, že *Zjavenie* nás pozýva na nebeskú hostinu, k láskyplnému objatiu, na Sion, na súd, na boj. Na omšu.

Zvelebovať Boha znamená bojovať

ČO SI VYBERIETE: ÚTEK, ALEBO ÚTOK?

„Ľudstvo priveľa reality neunesie,“ povedal básnik T. S. Elliot. Ani sa nemusíme priveľmi namáhať, aby sme zistili, že to platí. Ľudia dnes jeden po druhom utekajú pred skutočným životom, každý sa uchyluje k tej svojej zábavke, ktorá ho rozptýli. Volá sa droga, alkohol, románik alebo virtuálna hra.

Čo sa stalo s realitou, že ju ľudstvo neunesie? Má v sebe veľmi veľa zla, ktoré je zdanlivo všadeprítomné a silné; nie sme schopní uniknúť mu, nedokážeme zabrániť, aby sme sa ho nedopustili. Peklo akoby bolo všade, klamlivo napodobňuje všadeprítomnosť Boha; hrozí, že nás pohltí, zadlávi.

Toto nevieme zniesť. Ján túto neúprosnú a hroznú skutočnosť bez mihnutia oka zobrazil v *Knihe zjavenia*. Jeho šelmy sa vynárajú z najtemnejších scén Hollywoodu, vycierajú zuby na najnevinnejšiu a najbezbrannejšiu korisť: na tehotnú ženu a chlapca. Opovrhujú prirodzenosťou a krásou, Cirkvou a štátom. Môžu zmiesť tretinu hviezd na oblohe. Ich moc ovplyvňuje tróny národov a krajín. Posilňuje ich nemorálnosť ľudí, ktorých oklamali; opájajú sa „vínom“ smilstva, nenásytnosti a surovosti svojich obetí.

ÚTOK ALEBO ÚTEK?

Zoči-voči nepriateľovi sa musíme rozhodnúť: buď utečieme, alebo budeme bojovať. To človeku hovorí inštinkt. Navyše ak len zbežne porovnáme svoje možnosti s nepriateľovými, útek sa zdá byť správna voľba. Podľa duchovných majstrov však útek vlastne nie je možný. Don Lorenzo Scupoli vo svojom klasickom diele *Duchovný boj* napísal: „Tejto vojne sa nedá vyhnúť, buď budete bojovať, alebo zomriete. Neústupčivosť vašich nepriateľov je natoľko neľútostná, že pokoj a zmierenie s nimi sú absolútne nemožné.“ Slovom, pred zlom môžeme utiecť, ale nemôžeme sa pred ním skryť.

Okrem toho ak utečieme z boja, nedostaneme sa do neba. Boh nás, svoju Cirkev, predurčil, aby sme sa stali Baránkovou

nevestou. Nemôžeme teda vládnuť, ak najskôr nezvíťazíme nad mocnosťami, ktoré sú proti nám; mocnosťami, ktoré si robia nárok na náš trón.

Čo teda máme robiť? Mali by sme strhnúť závoj čisto ľudského uvažovania a poobzerať sa. Ján zjavuje kresťanom v boji tú najpriaznivejšiu novinu. Dve tretiny anjelov stoja na našej strane, vytrvalo bojujú, aj keď spíme. Svätý archanjel Michal, najväčší bojovník nebeského vojska, je náš neúnavný a nepremožiteľný spojenec. Všetci svätí v nebi sústavne volajú k všemohúcemu Bohu, aby nás zbavil viny. A čo je zo všetkého najpovzbudzujúcejšie, napokon zvíťazíme! Ján vidí boj z hľadiska večnosti, čiže tak presne vie, ako to dopadne, že opisuje aj straty na životoch. Boj je taký urputný, že rieky sú dočervena sfarbené krvou a mŕtve telá sa v hromadách rozkladajú na uliciach. Do mesta však vstupuje víťaz, z ktorého tečú prúdy živej vody a slnko ktorého nikdy nezapadá.

A opäť slová otca Scupoliho: „Ak vaši nepriatelia veľmi zúria a ich počet je nesmierny, láska, ktorou vás zahŕňa Boh, je neporovnateľne väčšia. Anjelov, ktorí vás chránia, a svätých, ktorí za vás orodujú, je omnoho viac.”

A ČO SPOLOČNOSŤ?

Na nebeskú pomoc sa môžeme spoľahnúť. Môžeme žiadať viac? A predsa často žiadame. Mnohí kresťania sa strachujú, pretože si myslia, že Ježiš tú pomoc akosi odkladá. Akoby to platilo najmä vtedy, keď si uvedomia zvrátenosť spoločnosti. Svet niekedy ani čo by bol pevne v rukách zlých mocností a napriek modlitbám kresťanov zlo pretrváva a darí sa mu.

Zjavenie nám však dokazuje, že dejiny usmerňujú svojimi modlitbami svätí a anjeli. Svätým Najvyššieho, ktorí sa zhromaždili okolo trónu Baránka, patrí väčšia moc ako Washingtonu alebo Spojeným štátom či akémukoľvek inému miestu, ktoré vám zide na um. Krv mučeníkov volá k Bohu o pomstu (*Zjv* 6, 9-10) a on ich mstí rovnako ako na úsvite dejín, keď zo zeme volala Ábelova krv. Modlitby svätých okamžite

zvolávajú Baránkov hnev na „kráľov zeme i veľmožov a vojvodcov, boháčov a mocných” (6, 15-16).

Moc svätých však neznamená moc v svetskom ponímaní a Baránkov hnev nemá nič do činenia s ľudskou pomstou. Možno to beriete ako samozrejmosť, ale oplatí sa nad tým hlbšie zamyslieť, pretože mnohí kresťania tvrdia, že veria v nebeskú moc, z ktorej sa pri podrobnejšom skúmaní stáva dvojnásobná svetská moc.

Pouvažujte chvíľku nad Ježišovými židovskými súčasníkmi a ich svetským očakávaním Mesiáša: ustanoví

Božie kráľovstvo vojenskou mocou a politickými prostriedkami; obsadí Rím, podmaní si pohanov atď. Vieme, že takéto nádeje sa nesplnili. Ježiš nevychádzal do Jeruzalema s armádou vojakov, ale viedol výpravu milosrdenstva a lásky, ktoré prejavil tým, že jedával s mytíkmi a hriešnikmi.

Aj my všetci sme už dostali príučku. Takto to nepôjde. Mnohí dnešní kresťania totiž stále dúfajú v tú istú mesiášsku pomstu ako Židia v prvom storočí. Hovorja, že hoci Kristus prvýkrát prišiel v mieri, na konci sa vráti so svätým hnevom a všemohúcou silou zničí svojich nepriateľov.

TOTO VOLÁTE HNEVOM?

No čo ak sa Ježišov druhý príchod bude veľmi podobat' tomu prvému? Budú mnohí kresťania prežívať sklamanie? Možno, ale myslím si, že by nemali. Hoci v *Zjavení* sa hovorí o spravodlivom treste, v šiestej kapitole sa zobrazuje súd všemocného Boha ako „Baránkov hnev”. Prečo Ján aj tu používa obraz baránka? Veď akúže hrôzu môže vzbudiť taký baránok? Prečo nehovoril o hneve Leva z Júdu?

A prečo po Kristovom prvom príchode „víťazia” tí, ktorí „nemilovali svoj život a zvolili si smrť”? Alebo prečo sa o nepriateľskej strane hovorí tak nejasne: dvaja draci a pozemská šelma napádajú tehotnú ženu, ktorá rodí dieťa Mesiáša? Áno, je tam svätý archanjel Michal; ale môže len z neba vyhnat' draka, ktorému nič nebráni prenasledovať ženu na púšti a potom viesť

vojnu proti jej potomstvu. Slovom, karty sú rozdane – niekto si ich však podfukom namiešal!

A čo záverečná scéna (devätnásta kapitola), keď Kristus prichádza, aby „vymáhal krv svojich služobníkov“ (v. 2)? Tam vidíme niekoho s menom „Verný a Pravdivý“, ako sa nesie na bielom koni a sprevádzajú ho nebeské zástupy odeté do bieleho plátna (to má byť brnenie?), bojujú iba mečom, „ktorý vychádza z jeho úst“! Prečo meč nedrží vo svojej pravici? Prečo ním nešermuje? Ide o meč Ducha, Božie slovo, ktoré káže, a nie o vojenskú zbraň, ktorá zabíja. Potom zajme šelmu i falošného proroka a hádže ich zaživa do ohňa a síry. Všimnite si, že ich nezabije, nezničí, ani sa zlomyseľné neteší nad ich mŕtvolami. V nasledujúcich dvoch kapitolách sa opisuje osud hriešnikov, ktorých vyženú z nového Jeruzalema. Toto má byť zaslúžený trest? Prečo je Ježiš stále až do samého konca Baránok? A prečo práve svadobná hostina, a nie oslava víťazstva?

Povedal by som, že je zrejme nevyhnutné, aby sa takéto predstavy mnohých kresťanov o Kristovom druhom príchode trochu poopravili. Inak sa dočkáme podobného sklamania ako Židia za Ježišových čias. Asi by sme sa mali opäť zamyslieť nad tým, že Boha bežne vnímame ako človeka, ktorý potláča svoj hnev – „len počkaj a uvidíš, aký nahnevaný a pomstivý dokážem byť“ – a vidieť ho jasnejšie vo svetle dokonalého otcovstva. To neznamená, že Boží hnev neexistuje; jednoducho takto Boha zobrazuje Ježiš. Ako som už povedal, pozerat' sa na Boží súd z hľadiska božského otcovstva neznamená, že nebude spravodlivý, či prísny; otcovia vo všeobecnosti od svojich synov a dcér vyžadujú viac ako sudcovia od obžalovaných.

Ako by sme si teda mali predstaviť Ježišov druhý príchod? Vo mne sa vynára obraz Eucharistie, pri ktorej nebo zostupuje na zem. Tak ako pozemský kňaz stojí nad chlebom a vínom a hovorí: „Toto je moje telo,“ a tým ich premieňa, tak aj Kristus ako najvyšší veľkňaz stojí nad vesmírom a vraví tie isté slová. Sme na zemi ako krv a víno na oltári. Sme tu, aby sme sa premenili, aby sme zomreli sebe a žili pre druhých a milovali ako Boh. Toto sa uskutočňuje na oltári zeme, ako aj na oltároch

našich kostolov. Ako z neba zostúpil oheň, aby strávil obety na Šalamúnovom oltári, tak na prvé Turíce oheň zostúpil na apoštolov. Oheň je jeden a ten istý; je to Duch Svätý, ktorý nám umožňuje byť živou obetou na oltári zeme. V tom spočíva zmysel druhej časti *Apokalypsy*.

CESTA NEVESTY DEJINAMI

A v tomto svete nadobúdajú zmysel aj udalosti nášho všedného života. Vo svetle Božieho ohňa sa na každodenné zážitky nepozeralme ako na nezmyselné a nesúvislé útržky viet, ale ako na príbeh, ktorého koniec už poznáme. Všetko, čo sa v dejinách udialo, či už išlo o svetové alebo naše osobné dejiny, slúži na dobré tým, ktorí milujú Boha (pozri *Rim* 8,28). Pretože Kristus je Pán dejín, ich počiatok i koniec (pozri *Jn* 1, 1 a i *Kor* 4, 5).

Kristus má všetko pevne vo svojich rukách a túži, aby sme vládli s ním ako jeho nevesta. Musíme teda bojovať, aby sme získali svoj trón, ide však o radostný boj. Vnímajme ho romanticky. Dejiny sú ľúbostným príbehom Krista a jeho Cirkvi. Kristus nám dvorí a postupne nás všetkých vedie na svadobnú hostinu Baránka. Pozerá sa na nás ako Adam na Evu a hovorí: „Toto je konečne kosť z mojich kostí a telo z môjho tela” (*Gn* 2, 23). Cirkev je zároveň jeho nevestou i jeho telom, pretože v manželstve sa dvaja stávajú jedným telom (pozri *Mt* 19, 5). Kristus teda hľadá na nás a hovorí: „Toto je moje telo.”

Boh nás chce po celej dejiny viesť k večnému spoločenstvu našej svadobnej hostiny, či už sa nám tá či oná životná udalosť zdá dobrá, alebo zlá. Túto Kristovu túžbu by sme nemali zľahčovať. Pamätajte si, on je Ženích, ktorý očakáva svoju nevestu. Aj pre nás teda platia vrúcne slová, ktoré povedal apoštolom: „Veľmi som túžil jesť s vami tohto veľkonočného baránka” (*Lk* 22, 15).

A nemali by sme podceňovať ani Ježišovu moc doviest' nás na jeho hostinu. Ved' on je všemohúci, vševediaci Boh. Želá si večné spoločenstvo s Cirkvou a aj teraz k nemu určite smeruje. Kvôli nemu sa Boh stal človekom, krvácal a zomrel; a

predovšetkým preň stvoril svet. A tak všetky udalosti všetkých čias by nás mali nezadržateľne viesť k udalosti, ktorú tajomne vidíme v posledných kapitolách *Zjavenia apoštola Jána*.

ODMIETAŤ ODPOČINOK

Niekedy sa nám zdá, že peklo vládne svetu, ale nie je to tak. Cirkev má v istom zmysle všetko pod palcom. Naše modlitby, a najmä obeta svätej omše stelesňujú silu, ktorá poháňa dejiny k cieľu. História sa vlastne vo svätej omši napĺňa, pretože Kristus a Cirkev slávia svoju svadobnú hostinu a završujú svoje manželstvo.

Ako máme teda rozumieť tomu, že dejiny už svoj cieľ v istom zmysle síce dosiahli, ale my musíme neustále s niečím bojovať? Na hostinu totiž ešte neprišli všetci. Musíme teda ísť ďalej a získať čas, aby sa všetko obnovilo v Kristovi. Pamätajte si, že keď ideme na omšu, berieme si so sebou svoje zamestnanie, rodinný život, utrpenie i radosti a to všetko sa počas jej slávania stáva duchovnou obetou milou Bohu skrze Ježiša Krista. Boh túži, aby každý z nás zohral v dejinách spásy nenahraditeľnú úlohu. „A Duch i nevesta volajú: „Príď”” (*Zjv* 22, 17). Všimnite si, že ľudstvo nepovoláva len Duch, ale aj *nevesta*, ktorou je Cirkev, je ňou každý z nás.

Zatiaľ náš nepriateľ, šelma, nič nesvätí. Koná bez oddychu, niekedy nám tým naháňa strach; jeho námaha však plody neprináša. On je 666, bytosť, ktorá zastala v šiestom dni, neustále sa lopotí, a nikdy sa nedostane k siedmemu dňu odpočinku a úcty k Bohu.

Boj teda pokračuje a nás povolali do armády. Začína sa v tesnej blízkosti nášho domu. Naším najnebezpečnejším nepriateľom sú tí, ktorých nájdeme vo vlastnej duši: pýcha, závišť, lenivosť, obžerstvo, lakomstvo, hnev a smilstvo. Prv než sa postavíme zoči-voči nepriateľom spoločnosti ako celku, pomenujme vlastné hriechy zlozvyky a začnime ich vykoreňovať. Neustále musíme rásť v múdrosti a čnostiach, ktorými sa čoraz väčšmi pripodobňujeme Kristovi.

Pokrok dosiahneme len vtedy, ak spoznáme, akí skutočne sme, to znamená, ako sa javíme všemohúcemu Bohu. Keď Ján zočil Božieho Baránka, veľmi presne zhodnotil situáciu a padol v pokore na zem. Aj my by sme mali rovnako zreteľne vidieť pravdu. Musíme sa na všetko pozerat' v tom istom božskom svetle. Ale dá sa to, keď nás všade okolo sužuje temnota? Zostáva nám len vstúpiť presne na to isté, jasné, dobre osvetlené miesto, kde mal Ján víziu: je to miesto chvály v Duchu v Pánov deň, ktoré je zároveň nebeským mestom, v ktorom „noci už nebude” (Zjv 22, 5).

Akí naozaj sme, uvidíme iba v novom Jeruzaleme, pretože v ňom nás budú súdiť; v ňom si prečítame, čo je napísané v knihe života. A ním je nebo; nemusíme však čakať až do smrti, kým sa do neho dostaneme. Novým Jeruzalemom je vrch Sion; je to Cirkev hornej siene; a dotýka sa nás na svätej omši.

PADOL SOM A NEMÔŽEM VSTAŤ

Ak chceme spoznať samých seba, mali by sme dobre využívať tie časti omše, ktoré sú na to určené, napríklad obrad pokánia, pri ktorom hovoríme: „Pane, zmiluj sa” a „Vyznávam”. To si vyžaduje spytovanie svedomia, čiže vnútorné ticho, ktoré nám umožňuje skúmať myšlienky, slová a skutky. Ale si chceme dobre spytovať svedomie, pomáha nám, keď prídeme do kostola pred začiatkom omše a pomodlíme sa. Umožní nám to sústrediť sa na omšu bez ohľadu na to, čo sa deje okolo nás: či plačú deti, či hrá falošne hudba alebo je len priemerná homília.

Pri príprave na omšu by sme mali často využívať aj sviatosť pokánia a po úprimnom spytovaní svedomia vyznávať svoje hriechy. Spomeňte si, čo odporúča najstarší liturgický sprievodca Cirkvi *Didaché*: prv, ako prijmem Eucharistiu, mali by sme sa vyspovedať, aby naša obeta bola čistá. Hoci Cirkev vyžaduje, aby sme sa vyspovedali iba raz do roka, svätci a pápeži povzbudzujú, že by sme túto sviatosť mali prijímať „hojne”. Čo to znamená? Závisí to od okolností i od toho, čo vám poradí spovedník. Mali by sme však nasledovať dobrý príklad svätých vo vedomí, že väčšina z nich sa spovedala

najmenej raz do týždňa. Najvynikajúcejší duchovní majstri odporúčajú prijímať sviatosť pokánia minimálne raz za mesiac.

Ak sme čestní pred Bohom, pokoríme sa v srdci ako svätý Ján. S dokonalou úprimnosťou sa budeme modliť modlitbu pred prijímaním: „Pane, nie som hoden, aby som ťa prijal...”

JE TO TU NEJAKÉ PREPLNENÉ

Čo vidíme, keď stojíme vo svetle? Spoznávame, že sme slabí hriešnici; ale okrem toho oveľa viac.

Vidíme, že v tejto vojne neťaháme za kratší povraz, práve naopak. Tak ako Ján dovolávame sa na omši anjelov a spolu s nimi sa Bohu klaníme – sme s nimi rovní pred Bohom! Zvolávame ich pomoc. Započúvajte sa pozorne do slov omšovej prefácie tesne pred spevom „Svätý, svätý, svätý”: „Preto s anjelmi, archanjelmi a so zástupmi všetkých svätých spievame chválospev na tvoju slávu.” V niektorých východných liturgiách dokonca spomínajú počet anjelov: „Tisíce tisícov a desaťtisíce desaťtisícov zástupov anjelov a archanjelov”. Slovo „zástupy” v tomto kontexte označuje silu armády, niečo ako légiu alebo divíziu. Omša akoby sa podobala invázii v Normandii v duchovnej sfére.

Vzývame aj svätých, voláme ich po mene. V Rímskom kánone (v *Prvej eucharistickej modlitbe*) kňaz číta dlhý zoznam apoštolov, pápežov, mučeníkov a iných svätých – je ich dvadsaťštyri, čo presne zodpovedá počtu starcov (*presbyteroi*) zhromaždených okolo Božieho trónu v *Apokalypse*.

Svätí sú v duchovnom boji mocní spojenci. Spomeňte si, že v *Zjavení* Božia pomsta nasleduje krátko po modlitbe mučeníkov na oltári. V niektorých východných liturgiách, napríklad v starovekej liturgii svätého Marka, zhromaždenie opakuje modlitby mučeníkov: „Nech pri našich nohách padne diabol a všetok jeho hriešny vplyv. Nech sa teraz i po všetky veky pokoria nepriatelia tvojej Cirkvi. Nech sa obnaží ich pýcha. Rýchlo im ukáž ich slabosť. V ničotu premeň zlé úmysly, ktoré snujú proti nám. Povstaň, ó, Pane, a tvoji nepriatelia sa roztrúsia a každý, kto nenávidí tvoje sväté meno, dá sa na útek.”

Niet pochyb o tom, že moc a silu máme na svojej strane. Tvrdíme to v speve „Svätý, svätý, svätý“, ktorý spievame spolu s anjelmi pri každej omši. Mali by sme doň vložiť všetko. Videli ste už niekedy pochodovať v útvare silnú armádu? Vojaci kráčajú ako jeden a spievajú s chuťou a odvahou. Práve takto odvážne a radostne by sme sa mali správať pri liturgii. Niežeby sme popierali silu nepriateľa; len si vychutnávame skutočnosť, že Boh je silnejší a on je naša sila!

NECH SI DIABLI KRIČIA

Poznať seba a anjelov nestačí. Treba čoraz väčšími spoznávať Boha, a to si vyžaduje veľké úsilie. Odmena však stojí za tú námahu. Totiž čím viac sa o ňom dozvieme, tým väčšími si budeme uvedomovať, čo nevieme a čo bez milosti ani vedieť nebudeme.

Pri spoznávaní Boha zistíme, na akú nekonečnú silu a pomoc sa môžeme v boji obrátiť. Na omšu by sme sa teda mali pripravovať neustálou vieroučnou a duchovnou formáciou. Ani jeden vojak nepôjde do boja bez výcviku. Ani si nemyslíme, že diabla porazíme, ak sme vlašni vo viere. Musíme prejsť drezúrou základného výcviku, žiť stálym a disciplinovaným životom modlitby, každý deň skúmať pravdy viery, čítať Písmo, počúvať katolícke rozhlasové programy, pozeráť náboženské relácie a čítať príslušnú literatúru (najmä *Katechizmus Katolíckej cirkvi*). To všetko si vyžaduje celoživotné úsilie.

Naše štúdium vierouky dodá účinok každému slovu a úkonu v liturgii. Budeme sa žehnať znakom kríža vo vedomí, že ide o prapór, s ktorým ideme do vojny. Pred ním sa diabli trasú. Budeme namáčať ruku do svätenej vody vo vedomí, že táto voda prinúti diablov utiecť, ako hovorí svätá Terézia Avilská. Každý verš Glórie a Kréda budeme odriekať, akoby od nich závisel náš život, pretože on aj naozaj závisí.

A čo sa deje na vojnovom poli, keď v Oltárnej sviatosti prijímame Ježiša Krista, Kráľa kráľov a Pána pánov? Svätí nám hovoria, že v tej chvíli drvíme nepriateľa a stojíme na stráží bdelí ako Ježiš. V piatom storočí istý mních z vrchu Sinaj

dosvedčil, že „keď do nás vstúpi ten oheň, okamžite nám zo srdca vyženie zlých duchov a zničí hriechy, ktoré sme už spáchali... A ak budeme potom pozorne strážiť svoj rozum, ktorým tiež prijímame tieto tajomstvá, Božie telo bude stáť pri vstupe do nášho srdca a stále väčšmi bude osvecovať náš rozum, až bude svietiť ako hviezda”.

Svetlo omše nás teda ako ustavičný deň v nebeskom Jeruzaleme sprevádza až domov. Ak budeme rásť v milosti, omša sa stane svetlom horiacim v našom vnútri aj uprostred práce a rodinného života. To znamená, že v čase vojny budeme v bezpečí; pretože slabšia armáda za denného svetla zvyčajne neútočí. A diabol vie, že keď na jednej strane boja je svetlo Krista, slabne temnota pekla.

DEŇ D

Boj však bojom zostáva. Aj keď máme víťazstvo isté, samotná bitka nemusí byť ľahká a to platí najmä na omši. Diabol pozná moc milosti, a preto na nás bude najväčšmi útočiť, ako hovorí jeden zo starovekých učiteľov, „v čase veľkej hostiny a počas božskej liturgie, najmä keď máme v úmysle ísť na sväté prijímanie”.

V čom spočíva náš boj počas liturgie? Možno máme potlačiť opovrhnutie veriacim, ktorého parfum je prisilný, alebo človekom, ktorý spieva falošne. Alebo neodsúdiť farníka, ktorý sa ponáhl'a s odpoveďami. Či obrátiť sa na druhú stranu, keď nás vyrušuje hlboký výstrih. Potlačiť samol'úbosť, keď počúvame kázeň plnú jazykových chýb. Láskavo sa usmiať na matku, ktorej kričí dieťa.

Je to veľmi ťažké. Neznie to tak romanticky ako skrížiť šable na odľahlej púšti alebo pochodovať v slznom plyne a protestovať proti násiliu. Avšak pretože tento zápas je tak dokonale skrytý, taký vnútorný, vyžaduje si väčšiu hrdinskosť. Nik iný, len Boh a jeho anjeli si všimnú, že ste tento týždeň v mysli neskritizovali kázeň. Iba Boh a jeho anjeli budú vedieť, že ste neodsúdili nevhodne oblečenú rodinu. Nedostanete síce medailu; ale zvíťazíte.

OBSTOJTE V SKÚŠKE REALITY

Odkrytá realita v Jánovej *Apokalypse* rovnako desí, ako utešuje. No nebojte sa: s nebeskou pomocou ju unesieme. Sme deti Kráľa vesmíru; ale žijeme uprostred ustavičného nebezpečenstva, obklopení temnými duchovnými mocnosťami, ktoré chcú zničiť naše duše, naše kráľovstvo a dedičské právo.

Nám však patrí víťazstvo. Je správne, že naša tradícia stotožňuje liturgiu so starovekou izraelskou obetou vďakyvzdania *today*. *Today* bolo vyjadrením totálnej dôvery, modlitbou za oslobodenie od náhlej smrti a zároveň vyjadrením vďaky, že Boh vypočul modlitby. Spomeňte si, ako rabíni predpovedali, že za mesiáš-ských čias zaniknú všetky obety okrem *today*. Tak sa pri každej svätej omši s dôverou modlíme „zbav nás zlého“ a vzdávame Bohu vďaku za naše oslobodenie.

Vo svätom prijímaní prijímame telo, ktoré nás posilňuje aj počas toho najdlhšieho obkľúčenia nepriateľom. Diabol nemá nijakú moc, keď pri svätej omši stojíme vedľa nebeských spojencov. Pred oltárom vstupujeme do neba, do prúdu nekonečnej milosti, ktorá môže pretvoriť naše hriešne srdce. Na Baránkovej svadobnej hostine sedíme na tróne a svojimi modlitbami tvoríme dejiny.

V tomto období, keď sa blíži nové milénium, príde za vami veľa ľudí, ktorí vám budú tvrdiť, že sa blíži koniec a že ten či onen vojnový konflikt je isto-iste bitkou pri Harmagedone. Nebojte sa. Môžete im povedať, že áno, blíži sa koniec; áno, práve teraz sa odohráva *Apokalypsa*. Avšak Cirkev vždy učila, že koniec je blízko

– tak blízko ako váš kostol. Mali by ste utekať do neho, a nie z neho.

Do každého boja, v ktorom pozemské zbrane nestačia, mali by sme sa vydať so zbraňami ducha. Chcete spravodlivosť pre ľudí, ktorých na svete utláčajú? Želáte si úľavu pre mučeníkov dneška? Neutekajte hneď na radnicu. Ak chcete priblížiť Božie kráľovstvo, klaňajte sa Bohu tak často, ako môžete, všade tam, kde v čase liturgie svätýňa Kráľa zostupuje na zem.

V nebi budete s tými, s ktorými ste teraz na zemi

ZJAVENIE AKO RODINNÁ FOTOGRAFIA

Zjavenie je akýmsi rodinným stretnutím so všetkými Božími deťmi; a platí to aj o nebi na zemi, o svätej omši. Vráťme sa k pôsobivému úryvku z *Listu Hebrejom*: „No vy ste sa priblížili k vrchu Sion... k nebeskému Jeruzalemu... a k spoločenstvu prvorodených, ktorí sú zapísaní v nebi” (*Hebr* 12, 22-23). Na omši sa nebo dotýka zeme a zahŕňa rodinu samého Boha.

Ján v *Knihe zjavenia* tento obraz len zosilňuje. Naše spoločenstvo s Kristom opisuje veľmi osobným termínom ako „Baránkovu svadobnú hostinu” (*Zjv* 19, 9).

DEJINY RODINY

Prv ako pochopíme toto rodinné puto, mnohí z nás budú musieť zanechať modernú predstavu Západu o rodine. Žijeme v dobe, keď sa ľudia sťahujú; len niekoľkí zomrú v meste, kde sa narodili. Rodiny dneška sú malé; iba málo dnešných detí má viacero ujev a tiev a mnohých bratrancov a sesternice, ako to bolo v predošlých generáciách. Keď dnes človek povie „rodina”, zvyčajne tým myslí mamu, otca a jedno alebo dve deti.

Pre pochopenie Jánovej vízie však musíme porozumieť úplne inému svetu – svetu, v ktorom život daného jednotlivca definovali veľké, rozvetvené rodiny. Rodina – kmeň, klan – bola základnou identitou muža či ženy; určovala, kde bude žiť, čím sa bude živiť a s kým sa bude môcť zosobašiť. Ľudia často nosili viditeľný znak svojej rodinnej identity, ako napríklad pečatný prsteň alebo príslušné znamenie na tele.

Staroveké národy boli zväčša sieťou takých rodín. Izrael pozostával z dvanástich kmeňov pomenovaných podľa Jakubových synov. Každá rodina sa zjednocovala putom zmluvy, širšou ideou kultúry toho, čo má ustanovovať ľudské vzťahy, práva, povinnosti a záväzky. Keď sa do rodiny prijímali noví členovia skrze manželstvo alebo nejaký iný zväzok, obe strany spečatili zmluvné puto zložením slávnostnej prisahy,

spoločnou hostinou alebo obetou. Zmluva definovala aj vzťah Boha k Izraelu. Ježiš svoj vzťah k Cirkvi popísal rovnakými termínmi. Pri Poslednej večeri požehnal kalich novej zmluvy vo svojej krvi (pozri *Mt 26, 28; Mk 14, 24; Lk 22, 20; 1 Kor 11, 25*)

Kniha zjavenia objasňuje, že nová zmluva je najužším a najosobnejším z rodinných pút. Jánova vízia sa končí svadobnou hostinou Baránka a jeho nevesty Cirkvi. My, kresťania, pri nej spečatujeme a obnovujeme svoj rodinný vzťah k samému Bohu. Na svojom tele nesieme znak Božieho kmeňa. Samého Boha nazývame svojím bratom, otcom i manželským partnerom.

BOH JE RODINA

Veriaci v *Knihe zjavenia* nesú na čelách znamenie tejto nadprirodzenej rodiny. Prví kresťania si ju dlhé stáročia pripomínali znamením kríža na čelo. Aj my, keď sa dnes žehnáme, značíme svoje telo „v mene“ božskej rodiny: Otca, Syna a Ducha Svätého. Rovnako ako v *Apokalypse* aj na omši nachádza Božia rodina ako akákoľvek tradičná rodina v starovekom Izraeli svoju identitu v rodinnom mene a jej znamení.

Tu je však najpozoruhodnejší objav, že naša rodina je po Bohu nielen pomenovaná, ona je samotný Boh. Kresťanstvo je jediné náboženstvo, ktorého jediný Boh predstavuje rodinu. Jeho pravé meno je Otec, Syn a Duch Svätý. Ako povedal pápež Ján Pavol II.: „Boh v svojom najhlbšom tajomstve nie je samota, ale rodina, pretože má v sebe otcovstvo, synovstvo a podstatu rodiny, ktorou je láska.”

Táto pravda má podľa mňa celosvetový význam. Všimnite si, že nepovedal, že Boh je ako rodina, ale že Boh je rodina. Prečo? Pretože Boh od večnosti vlastní základné atribúty rodiny: otcovstvo, synovstvo a lásku, a on sám ich vlastní v ich dokonalosti. Možno je presnejšie, ak povieme, že Hahnovci (alebo akákoľvek iná domácnosť) sú ako rodina, pretože naša rodina tieto atribúty spája, ale len nedokonale.

Boh je rodina a my do nej patríme. Kristus ustanovením novej zmluvy založil jednu Cirkev, svoje mystické telo, čím

rozšíril svoje vtelenie. Tým, že sa stal človekom, zbožstvil človeka a skrze Cirkev preniesol život Trojice na celé ľudstvo. Vtelení do Kristovho tela sa stávame „synmi v Synovi”. Stávame sa deťmi vo večnej domácnosti Boha. Máme účasť na živote Najsvätejšej Trojice. Katolícka cirkev nie je nič iné ako všeobecná Božia rodina.

PRÍBUZENSTVO S NAJSVÄTEJŠOU TROJICOU

Ako katolíci obnovujeme svoje zmluvné rodinné puto na svadobnej Baránkovej hostine, ktorá je zároveň spoločným pokrmom, obetou a prísahou (sviatosťou). *Apokalypsa* odhalila Eucharistiu ako svadobnú hostinu, na ktorej večný Boží Syn vstupuje do najosobnejšieho vzťahu so svojou nevestou Cirkvou. Ide o „splynutie”, ktoré nás zjednocuje s Kristom, robí nás synmi v Synovi.

Keď sa chceme pripraviť na toto „splynutie”, novú zmluvu, mystické manželstvo, musíme ako každý iný pár zanechať svoj starý život. Vzdáme sa ako nevesta svojho starého mena a prijmem nové. Naveky nás budú poznať podľa neho: nášho Milovaného, Ježiša Krista, Božieho Syna. Manželstvo si vyžaduje, aby partneri prinášali obety, dokonalé a úplné, ako Kristus sa obetoval na kríži. Sme však slabí a hriešni a každé bremeno takejto obety sa nám zdá neúnosné. Avšak nie sme sami. Kristus sa stal jedným z nás a obetoval svoje telo ako dokonalú obetu. Na omši spájame svoju obetu s jeho obetou a toto spojenie z nás vytvára dokonalú obetu.

BEZ BOLESTI

Svätá omša je „raz a navždy” dokonalá obeta Kalvárie, ktorá sa po celú večnosť uskutočňuje na nebeskom oltári. Neuskutočňuje sa znova. Je iba jedna obeta; trvalá a večná, už sa teda nemusí opakovať. Svätou omšou sa však zúčastňujeme na tej jedinej obete a na večnom živote Najsvätejšej Trojice v nebi, v ktorom večne stojí Baránok, „akoby bol zabitý”.

Je to vôbec možné? Ako sa Boh môže obetovať? Komu Boh prináša obetu?

Táto životodarná láska pokračuje bez bolesti, ale večne v Bohu, v nebi. Otec vylieva plnosť seba; nič si neponecháva zo svojho božstva, ale ani z neho nič nestráca. Je večným Otcom Syna. Predovšetkým dáva život a miluje, Syn je jeho dokonalý obraz. A čo ešte robí Syn? Verne zobrazuje Otca od večnosti; prináša život, ktorý od neho prijal; a vracia mu ho späť ako dokonalé vyjadrenie vďaky a lásky. Tento život a láska, ktoré Syn prijal od Otca a vracia mu ich späť, je Duch Svätý. Prečo o tom teraz hovorím? Pretože práve to sa odohráva na omši! Prvých kresťanov priviedla táto skutočnosť do takého úžasu, že o nej začali spievať ako to nachádzame v sýrskom hymne zo šiesteho storočia: „Vyvýšené sú tajomstvá tohto chrámu, v ktorých nebo a zem symbolizujú najvyššiu Trojicu a vládu nášho Spasiteľa.” Svätá omša sprítomňuje večnú Synovu lásku k Otcovi: Syn miluje Otca, ako Otec miluje Syna, a vracia mu dar, ktorý od neho prijal.

OBROVSKÁ ZMENA

Tým darom je život, na ktorom máme mať účasť; predtým však musíme podstúpiť radikálnu zmenu. Teraz nevieme tak veľa ani dávať, ani prijímať; neuhasiteľný oheň Božej lásky by nás strávil. Sami sa však nezmeníme. Preto nám Boh dáva vlastný život vo sviatostiach. Milosťou sa nahrádza slabosť ľudskej prirodzenosti. S jeho pomocou sme schopní urobiť to, čo sami nevládžeme, a to dokonale milovať a úplne sa obetovať.

Boží Syn miloval od večnosti, teraz začína milovať ako človek. Vôbec nepodlieha zmenám; pretože samotný Boh je nemeniteľný, večný, nemá koniec ani začiatok. Nemení sa Boh, ale ľudstvo. Boh na seba vzal našu ľudskosť, aby každé gesto, každá jeho myšlienka od chvíle, čo sa počal, až kým zomrel na kríži; všetko, čo na zemi urobil, bolo prejavom lásky Syna k Otcovi. Vo svojom človečenstve prejavil, čím bol od večnosti. Taká dokonalá láska sa teraz uskutočňuje v čase, pretože Boh vzal na seba našu ľudskú prirodzenosť a ňou vyjadril životodarnú lásku Syna k Otcovi. Ježiš skrze svoj život a smrť vzdal ľudstvu božskú úctu. Zjednotil ho v božstve.

A zakaždým, keď prijímame Eucharistiu, prijímame toto oslávené, zbožstvené, povýšené človečenstvo Ježiša Krista, dokonalé vyjadrenie božskej lásky Syna k Otcovi. Iba s takouto obrovskou dávkou milosti sa môžeme podrobiť požadovanej zmene prvé, ako vstúpime do života Najsvätejšej Trojice.

Eucharistia nás premieňa. Môžeme robiť všetko to, čo aj predtým, ale zbožstvené v Kristovi: každý náš skutok, myšlienka a cit budú vyjadrením lásky k Otcovi, skutkom Syna v nás.

RODOVÉ PROBLÉMY?

Ak sa priženíme do inej rodiny, ide o veľkú zmenu. Ak sa priženíme do Božej rodiny, ide o úplné pretvorenie.

Aký je v tom rozdiel? Obrovský. Podľa slov Afrahata, sýrskeho otca zo štvrtého storočia, ako je Boh chrámom človeka, tak sa človek pri tejto zmene stáva chrámom Boha. Klaniame sa mu „v Duchu”, hovorí *Zjavenie*. Prebývame v božskej Trojici. Aj teraz žijeme v Božom dome, v Cirkvi, ktorá je postavená na skale (pozri *Mt* 7, 24-27; 16,17-19). Sme povolani v jeho mene (pozri *Ej* 4, 3-6). Máme účasť na Pánovom stole (pozri *I Kor* 10, 21). Máme podiel na jeho tele a krvi (pozri *Jn* 6, 53-56). Jeho matka je aj našou matkou (pozri *Jn* 19, 26-27).

Už chápeme, prečo kňazov voláme „otec” a pápeža „Svätý Otec”? Pretože predstavujú druhého Krista a Kristus je dokonalý obraz Otca. Chápeme, prečo ženy voláme „sestra” a „matka”? Pretože predstavujú Pannu Máriu a Matku Cirkev.

Oveľa jasnejšie rozumieme, prečo sa svätí v nebi tak veľmi starajú o naše blaho. Veď sme ich rodina! Nesmieme nikdy zabudnúť na kresťanov, ktorí tu boli pred nami. V modlitbe a štúdiom musíme spoznávať, že sú s nami a pomáhajú nám. Na príklade svätých sa musíme učiť rovnako dbať o tých, ktorí každý týždeň počas omše stoja za nami. Veď sú naša rodina v Kristovi. Naša spoločná svätosť sa začína už teraz.

Uvažujte: ak všetci spoločne vytrváme, budeme navždy bývať s Kristom i s veriacimi, s ktorými sa každý týždeň klaniame Bohu.

Nepáči sa vám takáto predstava? Možno ste si náhle spomenuli na tých, ktorí vám idú najväčšmi na nervy. (Viem, že aj ja som bol jedným z nich.) Mohlo by byť nebo nebom, ak by v ňom boli všetci naši susedia? Mohlo by byť nebo rajom, ak by v ňom bol aj ten či onen kňaz?

Práve o takomto nebi by sme mali snívať. Pamätajte si, sme rodina starovekého typu: klan, kmeň. Všetci sme v tom spoločne. To neznamena, že máme vždy cítiť lásku k ľuďom, ktorých vidíme na omši, ale že ich musíme milovať, znášať ich slabosti a slúžiť im, pretože aj oni sú jedno s Kristom. Nemôžeme milovať Krista, ak nemilujeme svojich blízkych. Láska k ľuďom, s ktorými sa ťažko hľadá spoločná reč, nás očistí. Možno iba v nebi bude naša láska taká dokonalá, že budeme môcť naozaj mať radi aj týchto ľudí. Svätý Augustín hovoril o človeku, ktorý mal na zemi chronické problémy s nadúvaním čriev, a v nebi sa z jeho meteorizmu stala dokonalá hudba.

JE TO NAOZAJ TAK

Spoločenstvo svätých nie je len dogma. Je to živá skutočnosť, ktorú si uvedomíme len vtedy, keď žijeme verným životom viery. No je skutočnejšia ako zem, čo máme pod nohami. Je to trvalá realita, hoci jej trvalosť sa v našej farnosti neprejavuje sústavne.

Musíme hneď a zaraz otvoriť oči viery. Nebo je tu. Videli sme, ako sa otvára. Spoločenstvo svätých je okolo nás, s anjelmi na vrchu Sion, vždy, keď ideme na omšu.

Sila obradov

ČO Z TEJ OMŠE MÁME

Ísť na omšu znamená ísť do neba, kde „sám Boh... zotrie im z očí každú slzu” (Zjv 21, 3-4). Nebo však predstavuje oveľa viac. V nebi sa podrobujeme súdu, v ňom sa vidíme v jasnom rannom svetle večného dňa, v ňom spravodlivý Sudca číta z knihy nášho života. Naše skutky nás sprevádzajú, keď ideme do neba, čiže vtedy, keď ideme na omšu.

Byť na omši znamená obnoviť zmluvu s Bohom ako pri svadobnom obrade, pretože omša je Baránkova svadobná hostina. Skladáme prísahu, zaväzujeme sa, stávame sa novými ľuďmi podobne ako v manželstve. Navždy sa meníme.

Byť na omši znamená prijímať plnosť milosti, pravý život Najsvätejšej Trojice. Nijaká nebeská, ani pozemská moc nám nemôže dať viac ako omša, pretože na nej do nás vstupuje Boh.

To by sme nikdy nemali podceňiť. Na omši nám Boh dáva svoj život. Nejde o metaforu, ani o symbol, ani o náznak. Musíme ísť na omšu s očami, ušami, myslou a srdcom otvorenými na pravdu, ktorá je pred nami; pravdu, ktorá vystupuje ako kadidlo. Boží život je dar, ktorý musíme prijať správne a s vďačnosťou. Ak sa oheň a svetlo použijú nevhodne, môžu nás spáliť alebo oslepiť. Podobne nehodne prijatá milosť nás vystavuje súdu a oveľa horším následkom.

Na každej omši Boh obnovuje s každým z nás svoju zmluvu, dáva nám na výber život, alebo smrť, požehnanie, alebo zatratenie. Od úplného začiatku si musíme zvoliť požehnanie a odmietnuť zatratenie.

ZVIDITEĽNÍŤ SA

Od chvíle, čo ste vstúpili do kostola, ste pod prísahou. Ponorením prstov do svätenej vody obnovujete krstnú zmluvu. Možno ste krst prijali ešte ako dieťa; rozhodli za vás rodičia. Teraz sa však týmto jednoduchým úkonom rozhodujete sami. Vodou sa dotýkate čela, srdca a pliec a značíte sa v „mene”, v ktorom ste boli pokrstení. Tým prijímate Krédo, ktoré za vás pri

krste vyznali vaši rodičia. Tým odmietate diabla a všetky jeho skutky.

Zároveň svedčíte, podávate svedectvo ako na súde, kde svedok riskuje seba, svoju časť i budúcnosť. Ak nebude hovoriť pravdu, celú pravdu a nič iné len pravdu, vie, že bude znášať kruté následky.

Aj vy ste pod prísahou. Nezabúdajte: latinské slovo *sacramentum*, čiže sviatosť, doslovne znamená prísaha. Keď robíte znamenie kríža, obnovujete sviatosť krstu, a tým i povinnosť žiť podľa práv a povinností novej zmluvy. Budete milovať Boha celým srdcom, myslou, dušou i silou; budete milovať bližného ako seba samého.

Prisahali ste najmä, že budete počas tejto omše hovoriť pravdu, lebo toto je nebeský súd; tu Boh otvára knihu života; tu si Boh predvoláva svedkov. Veľa ráz poviete „amen“, aramejské slovo, ktoré vyjadruje oficiálny súhlas: Áno! Nech sa tak stane! Tak je! „Amen“ je viac ako odpoveď; je to osobný záväzok. Keď hovoríte

„amen“, sľubujete svoj život. Bude teda lepšie, ak to budete myslieť naozaj úprimne. Na omši nevystupujete len ako pozorovateľ. Ste účastník. Obnovujete svoju zmluvu. Sám Ježiš obnovuje vašu zmluvu.

PRÍSAŽNÝ POKRM

Boh vždy, keď uzatvára zmluvu, zároveň určuje, ako ju obnoviť. Zmluva nebola len jednorazovým úkonom minulosti; trvala stále, ustavične ju sprítomňovali a aktualizovali. Veľa generácií zaniklo od uzatvorenia zmluvy na Sinaji, ale vždy, keď ju deti Izraela obnovovali, keď ju počas Paschy slávili, bolo to, akoby sa zmluva uzatvárala práve vtedy.

Na omši neustále obnovujeme novú zmluvu. Skladáme slávnostnú prísahu pred množstvom svedkov ako na súde v *Knihe zjavenia*. „A preto so zástupmi anjelov spievame...” Keď nebo zostupuje na zem, prijímate výsadu modliť sa spolu s anjelmi. Avšak prijímate aj povinnosť žiť podľa svojich

modlitieb. Tí istí anjeli vás budú brať na zodpovednosť za každé slovo, ktoré sa pomodlíte.

A nielen za to, čo sa modlíme, ale aj za to, čo počúvame. Pretože počúvame ohlasované Božie slovo, a nie sľuby nejakého politika, za ktorého alebo proti ktorému môžeme hlasovať. Počúvame Božie slovo, a nie kadejaké správy, o spoľahlivosti ktorých sa dá silne pochybovať. Na pozemskom súde svedkovia prisahajú iba na Bibliu; na omši prisaháme Biblii. Počúvame Božie slovo a podľa neho budeme súdení.

„*Verím v jednu, svätú, katolícku, apoštolskú Cirkev.*” Žijeme podľa učenia tejto Cirkvi bez prestávok a bez výnimiek? Prieskumy napríklad naznačujú, že viac ako deväťdesiat percent katolíkov v Spojených štátoch odmieta učenie Cirkvi o plánovanom rodičovstve. Môžeme však predpokladať, že tí istí katolíci každú nedeľu skladajú prisahu a odriekajú Krédo. Aké sú následky takéhoto enormného množstva krivých svedectiev?

„*Odpusť nám naše viny, ako i my odpúšťame svojim vinníkom.*” My, ktorí prosíme Boha o milosrdenstvo, zaväzujeme sa, že najskôr odpustíme tým, ktorí nám ublížili. Predsa však takmer všetci sme voči niekomu zaujatí, dokonca hneď ako vyjdeme z chrámu.

„*Pokoj s tebou.*” Symbolicky uzatvárame mier s každým blížnym. Koľko času však uplynie medzi koncom omše a naším prvým výbuchom hnevu?

„*Telo Kristovo. Amen.*” Akú pozornosť venujeme prijímaniu Chleba života, Krista viery a dejín? Čo by sme si vyslúžili, ak by sme sa rovnako správali k pozemskému kráľovi?

Počúvať Božie slovo. Prijímať Chlieb života. To sú hlboké tajomstvá, neuveriteľné dary, ale aj veľké záväzky. Na omši prijímame božský život, božskú moc, ktoré sú oveľa silnejšie ako najväčšie sily na zemi. Zoberte si napríklad elektrickú energiu, ktorá rozsvieti váš domov, ale môže vám aj zastaviť srdce. Alebo oheň, pri ktorom sa môže zohriať celá rodina, ale ktorý zároveň dokáže zničiť celú mestskú štvrť. Oba sú len nejasné tiene nadprirodzenej Božej moci, ktorý stvoril oheň a zem z ničoho. Ak učíme deti správne zaobchádzať s elektrinou a

ohňom, o čo úctivejšie by sme mali pristupovať k nebeským tajomstvám, ktoré nás naplňajú vo svätom prijímaní?

ŽITE PODĽA PRAVDY, ALEBO ZNÁŠAJTE NÁSLEDKY

Nemôžeme zvrátiť rozsudok, ktorý nad sebou vynášame, ak nežijeme podľa toho, čo dosvedčujeme. Vypočujte si svedectvo svätého Pavla: „Kto by teda jedol chlieb alebo pil Pánov kalich nehodne, prevíní sa proti Pánovmu telu a krvi” (1 Kor 11, 27). *Ide o svätokrádež! A to nie je nijaká maličkosť.* Prví kresťania vyznávali svoje hriechy verejne, aby sa uistili, že ich obeta je čistá. Dnes je sviatosť pokánia súkromnou vecou a nie je taká náročná. Využívame ju, ako najlepšie vieme?

„Preto je medzi vami veľa slabých a chorých a mnohí umierajú” (1 Kor 11, 30). Neodvažujeme sa zavrhnúť túto myšlienku ako staromódnu alebo ako poveru. Pavol vedel, čo hovorí. Aj Cirkev dnes trvá na tomto názore vo svojej liturgii. Nehodným prijímaním si na seba privolávame odsúdenie. Kňaz pred svätým prijímaním hovorí: „Pane Ježišu Kriste, nech mi prijatie tvojho tela a krvi neslúži na odsúdenie a ztratenie, ale pre tvoju dobrotu nech mi ochraňuje a uzdravuje dušu i telo.”

Prijímať Eucharistiu teda znamená prijímať nebesia, alebo zvolávať na seba najťažší trest. V istom období ťarcha tohto súdu roky bránila niektorým kresťanom prijímať Oltárnu sviatosť. O to však Pavlovi nešlo. Namiesto zdržiavania sa odporúča pokánie. „Nech teda človek skúma sám seba, a tak je z toho chleba a pije z kalicha” (1 Korí 1,28).

Túto skúšku nikto nezloží. Všetci sme hriešni. Nik nie je hoden pristúpiť k všemohúcemu Bohu, nehovoriac už o vstupeň do spoločenstva s ním. Aj svätý Ján, milovaný učeník a vzor čistoty a čnosti, padol v bázni na tvár, keď uvidel svojho najlepšieho priateľa Ježiša Krista v sláve. Ako máme vnútorne reagovať, keď kňaz drží hostiu a hovorí: „Hľa, Baránok Boží...”?

O tom niet pochýb: musíme počas omše zvíťaziť v duchovnom boji, aby sme vedeli odpúšťať, sústrediť sa a ľutovať svoje previnenia.

OPRAVDIVÁ LÁSKA NAVŽDY

Chceme, aby zmluva bola pre nás požehnaním, a nie zatratením. Čím lepšie sme na omšu pripravení, tým väčšie milosti z nej obsiahneme. A pamätajte si: milosti získané na omši sú nevyčerpatel'né, sú to všetky milosti neba. Prijat' ich nám bráni len naša neschopnosť.

Tým požehnaním je pravá moc, hoci nie v jej pozemskom ponímaní. Milosť znamená slobodu, hoci nie takú, akú chápe svet. Jednota s Kristom dala Šimonovi Petrovi väčšiu silu, ako mal rímsky cisár Nero, hoci on nariadil jeho smrť. Peter prijal nebo; Nero vládol svetu, ale zničila ho vlastná zvrátenosť, ktorá sa stále stupňovala a roku 68 ho doviedla až k samovražde.

Milosť nahrádza každú slabosť ľudskej prirodzenosti. Božia pomoc nám umožňuje robiť to, čo by sme vlastnými silami nikdy nezvládli, a to dokonale milovať, úplne sa obetovať a položiť svoj život ako Kristus. Nebudeme lipnúť na ničom pozemskom, ale radšej sa budeme upriamovať na nebo.

Mučeníci z *Apokalypsy* volajú z oltára. Sú symbolom eucharistickej obety Krista. Svojím životom dokázali, že opravdivo milovať znamená obetovať seba.

Toto mučeníctvo môžeme prežívať všade, kde sa nachádzame. Nemusíme cestovať do krajín, kde kresťanov prenasledujú. Stačí, keď budeme robiť všetko to, čo vždy, ale každý jeden z týchto úkonov, skutkov, myšlienok a pocitov bude vyjadrovať lásku k Otcovi, napodobňovať Syna v nás. Toto znamená žiť liturgiu.

ROBIŤ ZÁZRAKY

Stať sa misionárom alebo mučeníkom znamená obnovovať všetko v Kristovi. Uvariť večeru pre Krista a skrze neho pre Otca a pre jeho deti, ktoré sú naše. ísť do práce a vykonávať ju v spolupráci s kolegami nielen kvôli lepšiemu budúcoročnému zárobku alebo kvôli provízií, ale kvôli získaniu večného dedičstva.

Opäť si spomeňte na slová Druhého vatikánskeho koncilu: „Ich práca, modlitby a apoštolské úsilie, ich obyčajný

manželský a rodinný život, každodenná námaha, duchovný i telesný odpočinok... všetko to sa stalo duchovnou obeťou milou Bohu skrze Ježiša Krista. Počas slávenia Eucharistie sa tieto obety s veľkou láskou predkladajú Otcovi spolu s Pánovým telom.”

Omša sa vinie celým životom, stala sa jeho súčasťou. Keď nebo zostupuje na zem, my dvíhame našu zem, aby sa s ním na polceste stretla. Neobyčajnosť obyčajného spočíva práve v tom, že každodenný svet sa stáva našou omšou. Takto prinášame Božie kráľovstvo na zem. Keď pochopíme, že nebo na nás čaká na omši, vtedy začneme svoj domov nosiť do neba. A vtedy začneme nebeský domov nosiť so sebou.

Stávame sa mučeníkmi, svedkami Ježiša Krista, ktorého parúziu, čiže prítomnosť dôverne poznáme.

HOSTINA JE PRIPRAVENÁ

Boli sme síce stvorení ako tvory na zemi, ale preto, aby sme získali nebo. Zrodili sme sa v čase ako Adam a Eva, ale nie preto, aby sme zostali v pozemskom raji, ale aby sme sa dostali do večného života samého Boha.

Smrťou a zmŕtvychvstaním Ježiša Krista sa nám práve teraz otvára nebo. Práve teraz žijeme v spoločenstve, pre ktoré nás Boh stvoril. Práve teraz sa nebo dotýka zeme a čaká na vás. Sám Ježiš Kristus vám hovorí: „Hľa, stojím pri dverách a klopem. Kto počúvne môj hlas a otvorí dvere, k tomu vojdem a budem s ním večerať a on so mnou” (Zjv 3, 20).

Dvere sa práve teraz otvárajú na Baránkovu svadobnú hostinu.

OBSAH

PREDSLOV

1. DAR SVÄTEJ OMŠE

ÚVOD

Kristus stojí pri dverách

ZJAVENÁ LITURGIA

Už teraz v nebi

ČO SOM OBJAVIL

PRI SVOJEJ PRVEJ OMŠI

Vám daná

PRÍBEH OBETY

Od začiatku

OMŠA PRVÝCH KREŠŤANOV

*Spoznajte a okúste (počúvajte a dotýkajte sa) chuť
evanjelia*

ČO ZNAMENAJÚ

JEDNOTLIVÉ ČASTI OMŠE

2. ZJAVENIE NEBIES

„Obrátil som sa, aby som pozoroval”

ZMYSEL V ČUDESNOSTI

Kto je kto v nebi

TISÍCE POSTÁV V ZJAVENÍ

Teda Apokalypsa

BITKY ZO ZJAVENIA

A ROZHODUJÚCA ZBRAŇ

Deň súdu

JEHO MILOSRDENSTVO

VZBUDZUJE HRÔZU

3. ZJAVENIE ZÁSTUPOM

Závoj sa odkrýva

AKO UVIDIEŤ NEVIDITEĽNÉ

Zvelebovať Boha znamená bojovať

ČO SI VYBERIETE:

ÚTEK, ALEBO ÚTOK?

V nebi budete s tými, s ktorými ste teraz na zemi

ZJAVENIE

AKO RODINNÁ FOTOGRAFIA

Sila obradov

ČO Z TEJ OMŠE MÁME